

Werk

Prosper van Langendonck

bron

Prosper van Langendonck, *Werk*. Voor het Van Langendonck-comité uitgegeven door de Maatschappij voor goede & goedkoope lectuur, z.p. [Amsterdam] 1926

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/lang021werk01_01/colofon.php

© 2016 dbnl

Een woord ter inleiding

Van Prosper Van Langendonck (geb. 15 Maart 1862, gestorven 7 November 1919) was een kleine bundel 'Verzen' verschenen in 1900. Daarna kwam een tweede uitgaaf, die in het laatste oorlogsjaar, toen de betrekkingen tusschen Noord en Zuid verbroken waren, buiten het toezicht van den dichter moest bezorgd worden: de tekst is er vaak ontsierd door storende fouten en sommige van Van Langendonck's mooiste gedichten werden er niet in opgenomen.

Van Langendonck herhaalde telkens den wensch, van zijn werk een waardige uitgaaf te zien verschijnen. Hieraan hebben wij willen voldoen. Op enkele uitzonderingen na, die in een lijst achteraan vermeld worden, bevat dit boek, waarvan de tekst kritisch werd vastgesteld, al de verzen van Prosper Van Langendonck, benevens het proza, dat in tijdschriften verspreid lag, - met inbegrip van het tot nog toe onuitgegevene, en toevoeging van bibliographische aantekeningen en varianten.

Moge aldus tot ons volk het wezen nog nader gebracht worden van een zijner klassieke dichters, - den man die alle schrijvers van dezen tijd vooraangeaan is in het werk van verdieping, verruiming en veredeling, waar de nieuwe Vlaamsche letterkunde uit groeien zou, - onder allen een der meest geliefde, om die stem van doorleefde menscheijkheid, waarmee hij het drama van zijn ziel in bemeesterde, heldere schoonheid heeft uitgesproken.

AUG. VERMEYLEN

I

De eerste verzenbundel

Waarheid en ideaal

I

O zalig hij, wien hooger drift het hart doorgloeit
en hem, den fieren blik ten hemel steeds geheven,
tot grootscher uitkomst noopt dan 't zingenot van 't leven,
wiens geest, met aadlaarswiek, door 't eindelooze roeit.

Hem komt een hemelsch beeld, dat om zijn sponde stoeit
met liefderijken lach, in al zijn droomen zweven,
wijl, zeesterre in den storm, het doel van al zijn streven
hem hoopvol tegenlacht en hart en zinnen boeit.

O zalig is hij! Wen hij, 't beeld nabijgekomen,
de minnende armen strekt naar 't onvergankelijk schoon,
verzwindt het eensklaps met een schampren lach van hoon;

En als hij, tot aan 't doel gesteigerd, al zijn droomen
vervuld zal wanen, zal een onweerstaanbre macht
hem wederslingren in de hel van d'aardschen nacht!

1883

II

Wee, die een toon van 't eeuwig lied heeft opgevangen,
en zijn verbeeldingszon door alles schitteren doet;
die 't aardisch doortintelt met een goddelijken gloed;
die al 't geschapene aan de wijde borst wou prangen!

In vlekkeloozen vorm van grenzenloos verlangen
hergiet zijn scheppingskracht een zwakke vrouw: - hoe zoet
en majestatisch troont ze in 't dichtelijk gemoed
en rijst ze, als een godin, op 't altaar zijner zangen!

Daar scheurt, op 't onverwacht, der waarheid bliksemstraal
het scheemrig nevelwaas; de gouden tooverpraal
verdooft; de dood blaast op de frissche lentebblaren,

en de aangebeden vrouw, vergodlijkt boven God,
schopt zelf heur troon omver met woorden en gebaren
vol bandelooze drift en dierlijk zingenot!

1883

Circe

Daarnevens bromt het woelig bal. Hier, in de gangen,
 hier zingt en brast men woest. Een weiflend gaslicht daalt
 met spookrig weemlen op der drinkers paarse wangen
 en speelt in 't gulden nat dat in de bekers kraalt.

Daar rijst zij op, de forsche en zwierge leest omvangen
 door rood fluweel, waarin het blank der borsten praalt,
 het wezen door een nimb' van helsche pracht omstraald,
 den wulpschgeplooiden mond vol bandelooze zangen.

Eens gaf een vrouw aan 't menschdom 't leven. Slechts de dood
 huist in haar flanken. O! een afgrond is haar schoot,
 een afgrond die verzwelgt goud, liefde, heil en leven.

Daar rijst de Circè op, wijl in haar oog een vonk
 der helle gloeit en, in een spotlach, 't glas geheven,
 roept zij, met heesche stem: 'Der Liefde deze dronk!'

1883

Maskers

De wereld lacht; steeds klinkt haar spotlied ons in de ooren.
't Vliegt, weergekaatst van d'een naar d'andren kant der straat.
Verzwonden schijnt de smart, wijl 't treurspel ledig staat
en klucht of boert alleen nog hart en geest bekoren.

Ach! ieder ding heeft thans zijn waren zin verloren!
't Woord is de mom nu der gedachte. Sombre haat
zweeft in den zoetsten lach der vriendschap op 't gelaat,
en door een spotwoord voelt men teedre liefde boren.

Wat vond men lust in meengen traan, in blij geschal
vertwijfling, kon men door die maskers henendringen:
Werd heel de wereld niet een vastenavondbal?

Wij juichen. wen in 't oog ons bittere tranen springen
van spijt en wanhoop. - Wie doorgrondt, in 't menschenhart,
het weenen van de vreugde en 't lachen van de smart?

1883

Ultima dona

En Leopardi sprak: 'Niets, onder 't zwerk,
geen droombeeld kon, met al zijn tooverkleuren,
de moegedroomde geesten op meer beuren:
dan reppen Recht en Deugd en Roem de vlerk.

Toen de aard des leeg werd, als een wijde zerk,
zond Jupiter, die langs dat veld van treuren
een laatste bloem van heil nog wou doen geuren,
de Liefde, opdat zij 't kwijnend menschdom sterk'.

En daalt ze in uitgelezen harten neder,
dan keeren Recht en Deugd en Roem daar weder,
dan komt hun heil der Goden heil nabij.'

Gij dorst, o droeve denker, 't leed niet malen
onmogelijker Liefde. - O spotternij!
O laatste Godsgaaf, nieuwe bron van kwalen!

1884

Metempsychose

Een zwervende boetelinge
langs ruwe en dorre paân,
door 't loodzwaar pak gebogen
van vroeger euveldaân,

zoo zwoegt de Ziele door 't leven,
dat eindeloos zich strekt,
steeds uit heur smeulende asch weer,
als Feniks, opgewekt.

Want, legt ze een sterflijk hulsel,
- versleten reispak - neer,
dan vindt ze, in een ander lichaam,
een lijdensvorm te meer.

Meer zonden laat heur elk leven
na zich op den boord van 't graf,
die eischen, van 's hemels vierschaar,
een steeds verzwaarde straf.

Ook groeit, met ieder leven,
't besef van goed en kwaad,
doch hooger klimt het oorbeeld
en lager zinkt de daad!

O zaagt ge om 's knaapjes lippen
den lach der onttoovering niet?
Om heel zijn wezen dien zweem daar
van heimelijk verdriet?

En zaagt ge geen vurige harten,
zichzelven nooit gelijk,
die, steeds naar 't goede strevend,
steeds stromplen in het slijk?

Wat hebt gij, o Ziel, dan geleden,
in vroegeren levensstrijd?
Wat naamlooze misdaân bedreven
waarvoor gij heden lijdt?

Hoort, huilend als de baren
der rustelooze zeên,
holt door den nacht der tijden
't onsterflijk menschdom heen.

Wee! zwerfende boetelinge
langs de eindelooze baan
door 't loodzwaar pak gedrukt van
der eeuwen euveldaân!

1885

Hannibal

Daar op den ruwen kant der Alpen, als een slang
in pijnlijk zwoegen opwaarts kronklend, wild omstoven
door sneeuw jacht, klimt langs steile rotsen, diepe kloven
het heir van Hannibal reeds uren, uren lang...

En ijslijk wordt de kamp en eindloos schijnt het sloven
en wroeten; wanhoop grijpt hen aan; wijl rang aan rang
bezwijken, huilt de wind den sombren doodenzang,
en 't oproer zwelt en 't leger staakt den tocht naar boven...

Vol spijt aanschouwt de held die laffe mouterij,
die 't reuzenwerk vernielt, zoo na bij 't doel gekomen;
hij spreekt: wat diepe toon van sombre razernij!

De ontgloeide scharen rukken de bergen over, stroomen
Itaaljen in; haar strijdzang dreunt als 't stormgetij...
Ginds, aan den Tiber, beeft het nooit verwonnen Romen.

1885

Golgotha

Toen zwerfde ik langs het oord, uit welks onvruchtbre gronden
alleen de plant der wanhoop spruit; - waar niets meer zingt,
niet zelfs sirenenzang; - waar 't hart in 't ijdele zinkt,
daar ook het vreemd genot der treurnis is verzwonden.

Plots raakte een wiekgezoef me en 't zag hoe, voor ons zonden,
nog 't godlijk boethout op Golgotha's heuvelen blinkt,
wijl 't brandend 'sities door de eeuwen henenklinkt
en bloed- op bloeddop glijdt uit de ongestelpte wonden.

En 'k wendde 't oog naar Hem, die lijdt en heeft geleên!
Uit eigen zwakheid is ontstaan ons eigen lijden:
Hij leed om de euvlen van de toekomst en 't voorheen.

En dorst ik, Jezus, u mijn dank en boetzang wijden,
ik hoopte - o mochte 't - dat, in 't lijden, wreed verduurd,
der wroeging vuurge kool mijn lippen had gepuurd!

1885

Crucifigetur

Des Libans ceders trilden bij de akkoorden
van 't Levend Woord. De palmboom wuifde zacht
over den Heiland, die de waarheid bracht
en Wien er hemelglansen 't hoofd omgloorden.

De jonge stralen van het daglicht boorden
door 's ouden werelds helledonkren nacht,
der heidnen oog verblindend door hun pracht,
en 't klonk: 'Nooit sprak een stervling zulke woorden!'

Doch priesters schreeuwden wraak: - Hij had ze ontmomd!
en 't volk: - had Hij 't door wondren niet verstomd?
en hooger macht: - brak Hij geen slavenbanden?

'Ten kruisdood!' huilt het grauw, 'ten schandedood!'
Hij treedt ter vierschaar heen, zoo godlijk groot....
- En de eedle rechter wast zich kalm de handen.

1886

De kruisiging

Komt mee, komt mee, daar is wat schoons te zien:
 Daar wordt een man gekruist op Golgotha.
 Multatuli.

Een bende rukt ter bergkruin, de adelaren
 van Romen aan de spits; - daar rond en achter
 een wild getier, gejoel, gejuich: want boven wacht er
 zoo'n heerlijk schouwspel! - Voort! Als woeste baren

golft alles opwaarts. - Midden in de scharen
 strompelt een doodsbleek man, en ziet: de wacht der
 soldaten zweept hem voort, en ieder tracht er,
 door 't volk heendringend, toch hem eens te ontwaren.

Recht aardig! En daarbij, betraande vrouwen
 omringen hem; zijn moeder ook en teeder
 staart zij hem aan: - helaas! geknoopte touwen

doorstriemen 't lichaam, maar - nog eindloos wreeder
 dan 't wreed gefolter! - Moeders bliken snijden
 door 't stervend harte des gebenedijden.

1886

Aan eene onbekende

'k Liet door den schouwburg onbestemd mijn blikken waren
terwijl ginds de opera wegschemerde in de vert'.
Bewustloos scheen mijn geest en 't bleef me koud om 't hert.
Dan kwaamt ge - een lichtglans - voor mijn dolend oog gevaren.

En eensklaps trilde een wonder zingen op de snaren,
een lang vermiste toon, die me optilde uit de smert,
muziek, die als een blauwe zee bewogen werd,
wijl - ster der hoop - uw oog er pinkelde op de baren.

O! in een zoeten droom verzwond ik toen en dacht
aan schaarsgedeelde vreugde en nieuwe levenskracht
en 'k zocht... was mijn Sirene in 't toovermeir bedolven?

Heen waart ge! - en hortend, klotsend, huilend ging 't akkoord
en stuwde weer mijn geest in sombre richting voort,
een naakt, ontredderd wrak, daar vlottend langs de golven...

1887

Zomernacht

O! toen was er gedanst op dat verre gehucht,
 in die schuren, omlooverd door kanten en boomen!
 Nu verzwond, in de verte, 't bedwelmend gerucht
 en wij keerden naar 't dorpje, verzonken in droomen.
 Zeg! herdenkt ge dien nacht nog, dien zomerschen nacht,
 dien onmeetlijken hemel, in eindlooze pracht,
 en dat veld in een zilvrigen sluier verloren,
 en die zalige rust, die geen leven kwam storen,
 dan 't gelispel der blaren, versmeltende zacht
 in die golvende zangen van 't ruischende koren?

O! toen was er gedanst op dat verre gehucht!
 Doch we keerden nu weder langs akkers en hagen.
 Een verfrisschende veldgeur doorwaaide de lucht,
 op den wiegenden wiekslag der winden gedragen.
 Zeg! herdenkt ge dien nacht nog, dien zomerschen nacht,
 toen wij dachten... o, weet ik waaraan ge wel dacht?
 Doch ik droomde van 't heil aan die boeren beschoren,
 van hun levende vreugd, in geen weemoed te smoren,
 en gij spraakt mij, natuur, met bedwelmende kracht,
 uit die golvende zangen van 't ruischende koren.

O! toen was er gedanst op dat verre gehucht!
 Doch nu keerden wij langzaam en zwijgend en teeder.
 Aan uw boezem ontwelde er geen woord of geen zucht,
 maar uw hoofdeken vleide op mijn schouder zich neder.
 Zeg! herdenkt ge dien nacht nog, dien zomerschen nacht?
 O toen heb ik een stond naar uw liefde getracht
 en dan had ik zoo licht u mijn liefde gezworen!
 Zie! daar wenkte de stad met heur lokkend bekoren

en mijn gloeiende kus bleef voor immer gesmacht
in die golvende zangen van 't ruischende koren.

O! toen was er gedanst op dat verre gehucht!
Doch gij waart een boerinne, gij slanke, gij blonde!
En ik was er een knaap, wel de stad eens ontvlucht,
maar wiens jeugdig gemoed nog die booze niet wondde.
Zeg! herdenkt ge dien nacht nog, dien zomerschen nacht?
O mij doomt hij zoo vaak in 't verweekte gedacht
met zijn zalige zoelte en zijn wonderlijk gloren,
'k Heb het ware geluk, o zoo dwaas! toen verloren,
en nu drijft, in 't verleden, een bittere klacht
op die golvende zangen van 't ruischende koren.

1887

'k Heb u in smert....

'k Heb u in smert gebaad en toch omvangen
met dubbele vreugde, u aan mijn levensgloed
verwarmd, als telgjes nog zoo blij begroet
hoe wranger pijn den moederschoot mocht prangen.

'k Heb u met liefde omgeven, u gevoed
door 't rustloos zwoegen van mijn zielsverlangen,
de matheid van uw wassig weke wangen
met 't rood dooraderd van mijn hertebloed.

Waarom, wen al mij geestdrift in u gloeide,
wen heel mijn leven in uw leven vloeyde,
in u mijn innigst wezen overging,

waarom, den strakken blik vol troostloos smachten,
omvat gij me eeuwig in uw bleeken kring,
o kindren van mijn ziel, o mijn gedachten?

1887

Waarom uw blik....

Waarom uw blik mijn blik niet boeit?
 Waarom uw lach mijn lach niet wekt?
 Waarom niet heel mijn hart ontgloeit
 bij 't schitteren van de reinste schatten,
 dat elk gemoed naar 't uwe trekt?

Eens zwom mijn ziel, als uwe ziel,
 in wondre wonne en zonneshijn;
 maar 't leven kwam, de sluier viel,
 die 't al met tooverwaas omschemert,
 en naakt bleef de aarde als een woestijn.

Gij drukt zoo argloos elke bloem
 met wellust aan den rooden mond:
 ik zocht den grond van liefde en roem;
 wat bleef er van dat rustloos streven?
 De geest ontgoocheld, 't hart gewond!

Uw leven is de kalme vloed,
 die zeewaarts helt met zachte baar:
 mijn leven is de zwarte vloed,
 die negenmaal de hel omkronkelt
 en wegvloeit... ik en weet niet waar...

Waarom uw blik mijn blik niet boeit?
 Waarom uw lach mijn lach niet wekt?
 Zeg, kan de roos, die 't graf ombloeit,
 de koude lijken nog bekoren,
 in blanke doodswâ neergestrekt?

1887

Ontwaking

Zoo de koude winter het hart verkleumde,
zoo er logge wolken den geest bezwaarden,
dan, bij 't eerste lentegejuich, verscheurd de
knellende banden!

Naar het veld! Ginds baadt het in vollen zongloed:
't hart ontwaakt en zwelt er van lust; verrukkend
zingt in 't hoofd een wonnige droom en lenigt
knagende smarten.

't Water trilt wellustig bij 't windgefladder.
Iedre knop wordt bloem; de hergroende wouden
zwaaien zegepalmen en vlinders vonklen, -
vliegende bloemen!

't Frisch geboomte jubelt van vogelzangen.
- Geur en kleur en klank! - In het hart ook geurt de
bloem der hoop: de vogel der vreugde klapwiekt
zingend ten hemel!

O natuur! o moeder! op uwen boezem
wiegt gij liefdrijk uwe vermoeide kindren,
schenkt hun leven weer en verkwikt hen aan uw
krachtige borsten!

1887

Kerstlied

Getoonzet door FRANS RÜHLMANN.

De nacht was zwijgend,
de nacht was donker
in 't veld van Bethlehem.
Geen stemme ruischte er,
geen sterre blonk er
op 't veld van Bethlehem.
Doch eensklaps trilden vreugdepsalmen
en hemelsch zongen de Engelenkoren:
Daar is een Kindeken, een Kindeken geboren.

En herders zochten
vol blij verwachten
den stal van Bethlehem.
Ze aanbaden Jezus
met diep betrachten
ten stal van Bethlehem.
Hun hart sprong op van loutre vreugde.
Heil den Messias uitverkoren!
Daar is een Kindeken, een Kindeken geboren.

Drie wijzen kwamen
toen hergetogen
en zochten Bethlehem;
helblinkend rees er
een ster ten hoogen
en wees hun Bethlehem.
Zij knielden daar, in stille aanbidding,
en boden ruikwerk en trezoren:
Daar is een Kindeken, een Kindeken geboren.

Wij hooren immer
die psalmen klinken
om 't heilig Bethlehem.
Wij zien nog immer
die sterre blinken
op 't heilig Bethlehem.
Nog heel ons ziele streeft daarhenen;
Daar is ons 't eeuwig heil beschoren:
Daar is een Kindeken, een Kindeken geboren!

1887

Naar 't wonderland

En 't schoone omvatten in zijn reinste vormen,
en altijd hooger, hooger willen streven....
Hoe droef te ontwaken op het land der wormen!
L . B u y s t .

Naar 't wonderland der poëzie,
daarheen uw rustloos zielestreven,
waar bontgewiepte droomen zweven,
vol kleur en lijn en melodie.

Wanneer de sluimrende avond daalt
vlot ginds uw geest in neevlig droomen
en ziet er vreemde vormen doornen,
door warmen schemerglans omstraald.

Strakmijmrig blijven de oogen staren:
het onbepaalde vormt een beeld,
dat op het meer der droomen speelt
als Venus op het schuim der baren.

Bezieling beeft in 't scheppend stift;
uit duisternis is licht geboren
en heerlijk zal uw droombeeld gloren
in 't blijvende metaal gegrift!

Wen koortsig dan uw oogen branden,
het bloed, als vuur, door de aadren vloeit,
de polsen zwellen, 't harte gloeit,
de denkkraft rekt heur aardsche banden;

en toch géén kleur, géén klank, géén woord
uw denken, voelen, kan verkonden,
en de onmacht bloedt uit duizend wonden
en 't zinkend oog niet langer gloort;

spreek nimmer, vriend: 'Vergeefs dat gloeien
voor 't schoone!' Zwelg dien wanhoopskreet!
't Is logen! 't Heilig menschenzweet
deed barre woestenijen bloeien...

Zie daar ge stervend waant uw gloed
en droog de milde levenswellen, -
zie eindloos breed uw strofen zwellen...
het is uw merg, het is uw bloed!

't Is wen, om 't zielloos werk verbitterd,
't geloof in eigen krachten faalt,
dat soms in 't hoofd een bliksem straalt,
die door den nacht der eeuwen schittert.

1888

'k Ben vreemd te moede....

'k Ben vreemd te moede.... er vlot iets om me henen
als grauwe mistlucht in Novemberlanen;
'k ben droef te moede als een, de borst vol tranen,
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen....

'k Ben laf te moede.... o klaar in 't leven lezen,
o nimmer zich met mannenkracht omgorden;
o klaar beseft van kunnen-zijn en toch-niet-wezen,
van willen-zijn en toch-niet-willen-worden!

Van op den grond der zee reikhalzend stijgen
en snakken naar de lucht, het licht, het leven,
en aan der wanhoop ijskorst blijven kleven:
daar aâmloos tusschen leven, sterven hijgen....

'k Ben droef te moede als een, de borst vol tranen,
met 't naar gevoel van nimmermeer te weenen....

April 1888

Ter levenszee

De jonge zeeman stapt aan boord:
 het vaartuig danst in wilden lust;
 daar spant de zeewind ieder koord,
 wijl ieder zeil in ronding zwelt.
 De morgenzonne kust en sust
 het kleurig deinend waterveld,
 der borst ontgalmt een breed 'hoezee!'
 ter schoone zee, - ter levenszee!

De kloeke maat, met glanzend oog,
 aanschouwt de grootsche oneindigheid,
 oneindig diep, oneindig hoog,
 oneindig ver in 't vlak verschiet.
 Maar hij, ten driesten kamp bereid,
 - want vreezen, aarzien kent hij niet -
 voert eindelooze geestdrift mee
 ter wijde zee, - ter levenszee!

Doch aaklig komt het stormweêr op:
 een huivring gaat langs d'ocean...
 Hij jubelt op der golven top
 en tergend wordt zijn overmoed.
 Doch, ras is 't met den knaap gedaan;
 daar faalt zijn hand, daar mist zijn voet!
 Een golfslag rukt hem redloos mee,
 naar 't diep der zee - der levenszee!

Een plank! Hij grijpt ze en roept, ontzet:
 'Ter hulpe!' Och verre is 't vaartuig heen!
 Waarom dien dwaze toch gered?
 Wat zocht hij anders dan den dood? -

Nu dobbert hij daar gansch alleen;
maar 't bloed is warm, de kracht is groot,
en moedig streeft hij naar de reê,
langs 't vlak der zee - der levenszee...

Zoo duurt en duurt het immer voort;
zijn arm wordt zwak en koud zijn hart.
Hij roept: geen echo die hem hoort,
geen lichtbaak in het vergezicht!
En, razend schier van spijt en smart,
nog eens den blik omhoog gericht,
dan, met een laatste zielebeê,
in d'afgrond neer der levenszee!

Maar, zie! Een flikkring toont hem land;
de redding schemert voor zijn blik;
een reuzenstrijd brengt hem aan strand,
maar henen is zijn laatste kracht!
En thans, nog dwaas en stom van schrik,
en d'eedlen gloed in 't hart gesmacht,
aanschouwt hij, machtloos, van de reê,
die booze zee, - de levenszee!

Maart 1888

's Morgens

Gelijk om 't woud daar bleeke neevlen hangen,
waart om mijn geest de mist van mijne droomen,
en, dauwzwaar als de mijmerzieke boomen,
zijn mijn gedachten loom nog en bevangen.

Flus gaat de tintelende strale komen
die 's nevels ziele zal in dropplen vangen:
doet ooit de zon, in parelende zangen,
mijn wazig mijmren vonkelen en stroomen?

Zie plots 't ontwakend bosch de blaadren reppen
en - groene vooglenzwerm aan 't vleugelkleppen
zijn takken zwaaien, frisch in de uchtendklearheid!

Waak op, mijn ziele! Goud zijpelt langs de kimmen
en doet uw wiek van diamanten glimmen:
de breede lichtstroom voert u op ter waarheid!

1889

De XIXe eeuw *(Fragment)*

Klonk ooit, door heel den loop der tijden,
een strijdkreet, zoo verstommend grootsch,
vol woeste vreugde en maatloos lijden,
ja! levensstemme en stem des doods?
Al wat het menschenhart gevoelde,
al wat het menschenbrein doorwoelde
in d'immer wisselenden kamp
van d'eeuwge botsing der gedachten,
die volkren aangreep en geslachten,
trok in een enklen stond te zaam.

Van Noord tot Zuid, van Oost tot Westen,
smeult als een licht ontplofbre gloed.
Een lont wordt achtloos neergesmeten:
daar stijgen vlammen, rood als bloed.
Dra zullen ze in haar vuurgen kluister
heel de aarde omprangen. Zal de luister
van 't gloeiend, loeiend vuurgevaart,
dat henengolft door land en zeeën,
het einde vieren van ons weeën,
de laatste flonkring zijn der aard?

Neen! 't zal de vuurdoop zijn der wereld,
verjeugdigd stijgend uit den gloed,
met jonger glanzen 't hoofd omschitterd,
met frisscher kracht in 't jonge bloed.
Verteerd is dan de snoode logen:

de waarheid, gaaf door 't vuur getogen,
blinkt, als een pure diamant,
dan weer in onverdoofbren luister.
breekt stralend door der wereld duister:
de mensch herwint zijn vaderland!

1889

Langs zomervelden

Langs zomervelden wil ik zwerven,
waar hemelreine liedren zingen,
die tot den grond des harten dringen,
langs zomervelden, waar het koren
goudglanzig deint in wijde golven,
vol kollen, in die zee verloren,
roodlachend nu, dan weer bedolven.

Langs zomervelden wil ik zwerven,
oneindig breed als oceanen,
waar nooit de blauwe sferen tanen,
geen woud begrenst de verre kimmen;
waar, boven 't wereldsch kleine en booze,
de ziel, in 't warme licht aan 't klimmen,
gansch wegsmelt in het eindelooze.

Langs zomervelden wil ik zwerven,
waar, uit den hoogen, 't heimvol duister,
doorzilverd van den starrenluister,
neerzinkt als dauwvocht zoet en lavend;
waar starren liefdevonken wekken,
en, in den weeldevollen avond,
onze armen zich ten hemel strekken.

1889

Leier und Schwert

Wie kühne Krieger jetzt, mit Glutblick trutzend.
 In Rhein sich stellend, heben ihre Schäfte.
 So stell auch Krieger, zwar nur nachgeäffte,
 Geharnishte Sonette ein paar Dutzend.
 R ü c k e r t .

Toen Rome, losgestormd op volksverderven,
 Germanjes woudenzoom ging overschrijden,
 greep 't koor der barden, Wotans lof gewijden,
 én knots én harp om lauuren te verwerven.

Geen harp slechts om den bloedgen kamp te omzwerfen
 en, andren prikkend, slag of stoot te mijden;
 wie 't strijdlid zong moest zelve durven strijden,
 wie heldendood verhief, zelf kunnen sterven!

U, Koerner, roem! die Duitschland warm gezongen,
 en 't bliksemstraal met heldengreep gewrongen,
 en 't gloeiend schrift hebt met uw bloed bezegeld.

Maar hij, wiens jagend hart in drift ontbrandde,
 die slechts sonetten heeft ten strijd geregeld,
 hij wees onsterflijk tot zijn eeuwge schande!

15 Juli 1890

Mater dolorosa

Nu was de lange marteltocht voltogen,
de kelk met gal en edik leeg gedronken.
Zijn doodsnik schudde de aarde, wijl zijne oogen
nog liefdevol zijn beulen tegenblonken.

Verdiende ooit moeder zulk een mededoogen?
Moeder der smarten, zwijmend neergezonken,
Gij in uw Zoon, Gods Zoon, gehoond, bespogen,
met lijf en ziel aan 't schandhout vastgeklonken!

Hij boette om de euvel daden aller tijden:
Zijn minste smart heeft u de ziel doorsneden.

Oneindig als Zijn God-zijn was Zijn lijden:
oneindig kan zich 't moederhart verbreedden,

en sterk om zelfs Gods doodstrijd meê te strijden,
zijt ge als vergodlijkt uit Zijn dood getreden.

1890

Naar Linkebeek

Zomergoud smelt in den kroes der korenzee;
 streelensziek ritselt ze om ons met listig spel,
 daar we nu 't kronkelend pad bestijgen,
 achtereen, naar de kruin.

Daarbeneên rust, in zijn tent van donker groen,
 't koele dal, even ontvlucht, en doet den blik
 weiflen in wislend verlangen tusschen
 stil genot, steiler vlucht!

Hooger streeft, nimmer voldaan, het gloeiend hart;
 hooger zwoegt, rood van den tocht, de drieste bent.
 Hijgend betreen we den rand en drukken
 's heuvelvlaks zachten zonk.

Langs der kom mollige bocht verlokt en leidt
 ginds de baan waar, in een wrong van wingerdloof,
 loom van de gloeiende zon, de hoeve
 sluimert haar zwoelen slaap.

Droomenzwaar slentert de weg, van els en vlier
 frisch omgeurd, heen om de woon, en - schielijk stom -
 zien we, als het land van belofte oneindig,
 't vergezicht blauw ontrold.

Veld en wei, heuvel en dal, en vlakte en woud,
 immervoort, vloeien ineen met grootschen zwier
 golvend tot d'uitersten rand der aarde...
 Verder door dringt de geest.

Ginds gewis, binnengereisd in 't blauw verschiet,
 achter 't warm weemlend gestoei van aarde en lucht,
 plukt men, van geurigen twijg, de bloeme van
 zoete rust, zielevreê.

1891

Schepping

Omruischt van zangrig bladgefluister,
 door 't mystisch spel van licht en duister
 omtinteld met een stralenkrans,
 komt ge als een nevelschim gegleden,
 nog vormloos ver... maar diep aanbeden
 in uw aanstaanden schoonheidsglans.

'k Voel uw bezielende adem waaien
 van verre. Zie! de bloemen zwaaien
 u 't kleurig, reuzig geurenvat.
 't Hosannah dreunt van boog tot bogen
 of 't woud, in twijg en stam bewogen,
 met mij u huldigde en aanbad.

Gij zijt gekomen... heel mijn wezen
 trilt vreugdedronken... 'k grijp - gerezen
 tot u - naar u, zoo trouw verwacht,
 ter vuurge omarming... vruchtloos pogen!
 Uw vorm is wind... uw schijn is logen...
 een hersenschim... een droomgedacht...

O! heerlijk beeld der ijdele droomen!
 'k Wil u doen leven, u doorstromen,
 u sterken met mijn levensgloed:
 mijn vleesch zal smelten, 't harte bloeden,
 om u te vormen, u te voeden,
 mijn eigen kind, mijn vleesch, mijn bloed!

En 'k juich, daar de adem mijner longen
 uw borst doet golven, - opgedrongen
 van al wat mij daarbinnen beeft;

daar u de bloedstraal van mijn harte
dooradert, - u mijn liefde en smarte
en hooger hoop in de oogen leeft.

Uw blik, waar donkre glanzen zweven,
voert op een stroom van wonder leven
mijn ziekelijken schoonheidszin.
Kom! laat het waas der stille droomen
zachtlokkend om uw teerheid doomen
en treê, hooghartig, 't leven in.

Mijn kind! Geen liefde moet ge er winnen:
geen kan u toch, als hij, beminnen,
wiens hart u sprong tot levensbron;
maar, hem begrijpend in uw wezen,
zal m' in uw sprekende oogen lezen
al wat hij-zelf niet zeggen kon...

1891

De strijd

In mijn boezem trillen klanken
 uit het eeuwenoud verleden;
 woestverwarde tafereelen
 komen voor mijn blik gegleden:
 - forsche, langvergeten zangen,
 dringend door de verre tijden;
 bloedgekleurde visioenen
 van doorzwoegde reuzenstrijden...

Wilde strijd! verjong mij 't harte,
 zweep mij moed en kracht door de aadren
 en doorgloei mijn laffe leden
 van de groote ziel der vaadren!
 Rol mij door uw zwellend bloedbad,
 levensbad voor hart en spieren!
 Zwaai me om 't vurig stralend voorhoofd
 't rood geklapper der banieren!

O! in 't woelig stormgebulder
 als een krachtige eik daar pal staan
 waar de onwrikbre voorzaat stond;
 al de levenssappen putten,
 liefde en geestdrift, haat en strijdzucht,
 uit den heiligen moedergrond!

Al de wenschen, driften, tochten,
 idealen, visioenen,
 van een volksstam, kloek en vroom,
 in zijn harte voelen bonzen,

in zijn hoofde voelen branden
 en zijn eigen ik versmelten
 in den breeden liefdestroom!

Voortgestuwd door 't grootsch verleden,
 al zijn ziels- en lichaamskrachten
 drijven naar een edel doel!
 Door zijn breedst en innigst wezen
 - goden wellust! - voelen sidderen
 de eindelooze liefdetrilling
 van heel 't menschelijk gevoel!

Strijd! o milderende strijd,
 waai om mij uw vredevanen!

O! de zegepraal zien naderen
 na een koen doorstreden dag;
 't voelen aan zijn forscher adem
 en zijn kloeker hamerslag!

O! de zege hooren schetteren
 in het schel bazuingeschal,
 daar de vijand huilend heenvliedt
 door het bloedig scheemrend dal...

O! tot stervens toe gewonde,
 onbewust van later leed,
 ongedeerd door later lafheid,
 zijne ontvlamde ziel doen stijgen
 in den eersten jubelkreet!

Strijd! o zegerijke strijd,
 wind mij in uw glorievanen!

1891

De gouden vloot

Een roode haven laait, in de avondkimmten,
die purpren kust, omschuimd van koperbaren.
Geen blik kan echter langs de zeeën waren,
wier rosse weerschijn aarde en lucht doet glimmen.

En duizendtintig, wolkenvormig, varen
ginds wondre schepen; vuurge masten klimmen
door fulpen zeilgezoef..
- O! zaalge schimmen,
gij moogt mijn droom in vollen glans ontwaren! -

Breed woelt een wieling door de ontgloeide reede,
en voert het weemlend bootgewriemel mede,
dat naar de onzichtbre zee den steven wendde.

Mijn wenschen, moe van mogelijke dingen,
omzwieren vlug, in wilde vreugdekringen,
de gouden vloot, die zeilt naar 't onbekende...

1892

De torens

Ze rijzen, rijzen, hier en daar verspreid,
de hooge torens in de vlakke velden, -
als baken van gevoel, die wisheid melden
langsheen de duiz'lingwekkende eeuwigheid...

Hen ziet de zwerver, tot de zon verscheidt,
opdagen, of ze beurtlings hem verzelden.
Wen nacht en stilte en vreemd geruisch hem kwelden,
klinkt nog hun stem, die troostend hem geleidt.

'k Ging door een land van smarte... Vaak bezweken
mijn krachten... Immer vond ik, 't pad ontweken,
een richtbaak voor mijn stappen, mank en krank,

en stronkelde ik in wanhoop soms verloren,
dra viel door 't duister, uit een hoogen toren,
diep in mijn ziel een verre klokkenklank.

1892

Naglans

Wanneer, in 't dalen, nog de zonne draalde en beidde
en als een stervend hart in 't kwijnend Westen hing,
was 't dan haar bloed dat vloeide, of was het de aard, die schreide,
de troosteloze, daar heur glorie henenging?

Zie! Langzaam krimpt de gloed, die laaiend zich verbreidde,
en smelt allengskens tot een bleeken, bleeken kring,
die, lang nog scheemrend aan den verren rand der heide,
de insluimrende aarde omwaast als een herinnering.

O! toen ik, bij uw droef vertrek, te sterven meende...
- Ik weet niet of gij minde, ik weet niet of gij weende,
maar innig brandend, als mijn liefde, was mijn smart.

Doch eind'lijk week de pijn, die diep en vlijmend griefde,
wijl niet mijn liefde, maar 't herdenken aan mijn liefde,
als zoete weemoed glimt om 't ingetogen hart.

1892

Zomeravond

O zomeravond, smachtend neergevlid
op 't gele veld, in 't Westen goudgetint...
Teerkreunend ruischen van den avondwind,
die langs de vlakke in zwaren weemoed glijdt...
O melodie uit lang verleden tijd,
waarvan ik zin noch woorden wedervind...

O rust, o stilte, blauwige avonddoom!
Doorzichtig ligt ge op verre velden neer...
Zoo schouwt mijn geest de beelden van weleer
door 't wazig scheemren van een weken droom,
't Verleden rimpelt, onbepaald en loom,
- verzonken stad in 't stilgevallen meer.

Verheerlijkt glinstren! onbereikbre trans!
O vloeiend zilverlicht zoo hoog verbreid...
Den zwoelen nacht doortrilt uw majesteit,
de aarde is een matte weerschijn van uw glans;
zacht om mijn slapen vloeit uw stalenkrans;
mijn zwellend harte vult de onmeetlijkheid.

1892

Beatrice
*(Fragmenten)***I**

Onzichtbre leidster mijner stille jeugd,
o gij, wie slechts de ontluikende oogen zagen,
toen, plots opborlend, wilde levensvreugd
mijn bruisend bloed in rooden gloed deed jagen!

Mij trof uw glans van waarheid en van deugd,
maar 't hart was van de wereld, en uw tragen
doch wissen tocht, door 't eenig doel verheugd,
versmaadde ik om me op eigen weg te wagen.

't Oneindge baadde in maagdelijken glans:
hier 't schemerzicht der aardsche paradijzen,
ginds 't wijkend weemlen van d'onpeilbren trans.

Gij woudt me 't enge en steile bergpad wijzen:
mijn' geest bekoorde uw strenge woordenval,
maar 't harte sprak: 'k Ben meester van 't Heelal!'

II

En 'k ging:
 daar brak, aan de kimmen,
 als uit reuzige vlammenbron,
 een stroom van gouden wateren
 uit den gloeienden mond der zon.
 Daarboven ontvouwde de hemel,
 - als een tent voor den rijzenden dag
 in grijsgeschaduwde plooien
 de azuren lentevlag.
 En de aarde deinde en deinde
 in groene en groene pracht;
 heur zwangere boezem zwoegde
 van zwellende barenskracht.
 Een blanke, doorzichtige frischheid
 omwasemde 't vergezicht,
 en glinsterde als diamantstof
 in 't wemelend zonnelicht.
 Eéne eindloos levende tintling!
 Eén trillen van liefde en lust!
 De vreugde klapte op, als een vlinder,
 die al de bloemen kust.
 Al de uchtendliedren zongen
 van leven en zalig-zijn,
 en oog en harte dronken
 den blonden morgenwijn.
 Bedwelmend steeg hij naar 't hoofde
 en vloeiende in de aderen rond....

 't Was de eerste dag der wereld!
 't Was de eerste morgenstond!

III

En 'k sprak:

O! voer mij ver, heel ver van de aarde,
waar nooit de mensch zijn dorre stelsels baarde,
de pijn der denkkraft brak op onvermogen:
- waar 't maagdelijk onbekende, voor mijne oogen
vreemd glanze als 't exotieke zonnebranden
op wijd ontwaarde en onbereikbre stranden:
- subtiele vergezichten van gedachten,
én vorm én kleur steeds van mijn sehnd trachten,
en weerglans van mijn vluchtigste gepeinzen,
in ideale lijnen lokkend deinzen,
en immer nieuw en toch dezelfde tevens,
bestendig wislen als het doel eens levens
in 't wislen toch gestuwd naar 't zeker einde.
O ginds mijn' droom voortdroomen tot dat einde!

IV

En eens... 't was avond... 'k had zoolang gezworven
langs dorre velden, zonder lucht noch leven.
Geen einde blonk voor 't uitgeputte streven.
Mijn kracht bezweek, mijn hoop was uitgestorven,
'k Heb in vert wij fling 't smeekend oog geheven
en, driemaal 't hart mij slaande, 't diep bedorven,
u teer aanroepen en uw min herworven,
want liefdevol kwaamt gij me naderzweven.

Uw hoofd omstraalde een glans van hemelvonken.
Gij hebt mij levensbrood en -drank geschonken,
het schijngewaad der strengheid afgesmeten,

mij als een kind aan 't kloppend hart getogen,
en 'k heb gelezen, in uw minnende oogen,
dat alles was vergeven en vergeten.

V

In gele tinten smelt het avondrood
 en 't daggeluid versterft in stilte en vreê.
 Daar trilt een zang en tilt mijn harte meê
 naar 't land der droomen, boven smart en dood.
 Onleschbaar brandt weer de oude liefdedorst;
 verlangen woelt onstuimig door mijn borst.

O mocht ik eenmaal u in de armen drukken,
 gij vlekkelooze maagd, gij beeld der vrouwen,
 gij uit mijn ribbe en uit Gods aâm geboren!
 Geen andren stervling zal uw zoen verrukken,
 geen zult ge, o bloeme, uw geurenkelk ontvouwen;
 de mijne zijt ge alleen, mijne uitverkoren!

Ik voel dat gij aan mij, aan mij behoort,
 dat gij mij wacht en ik u eenmaal vind
 en niets ons scheiden zal in eeuwigheid;
 dat mij geen laffe rust, geen vreê bekoort,
 voor ik, in u verzinkend, gansch verzwind
 in hooger vreugde, die van wellust schreit.

O voorwerp van mijn zwoegen en mijn smachten,
 waar is mijn stap niet rustloos rondgeschreden?
 Hoe meer ik zocht, hoe dieper ik verlangde.
 Ontembaar ging de stroom van mijn gedachten
 naar u, ontembaar... 'k Heb gedwaald, geleden
 voor u, die 'k nooit aan 't jagend harte prangde.

Door stad en veld ben ik u nagetogen!
In 't wislend spel der diepe maagdenblikken,
in morgenglans en avondschemeringen
vorschte ik u na, door 't hopen reeds bewogen,
en toen ik waande uw godlijk beeld te omstrikken
vond ik dat de armen maar een droom omvingen.

Eens voelde ik louter goedheid om mij waaien
en voelde u zoo nabij, vol zaalgen vrede,
of steeds uw palmen op mijn voorhoofd rustten.
Om slanke leden zag ik plooiën zwaaien,
mijne armen strekten zich, mijn lippen kusten...
Traag zwichtte 't beeld der zinnen voor de rede.

En weder ging de tocht, de bange tocht,
o! de enkle nog, waarin ik vrede vond,
en schooner reest ge in 't mijmerend gedacht,
dat dieper leven in uw oogen zocht
en malscher lokken om uw slapen wond
en steeds u tooide in nieuw ervaren pracht.

En uit mijn tranen welig opgegroeid,
en op mijn zuchten hooger opgevoerd,
dooraderd door den golfslag van mijn bloed,
hebt gij steeds vuurger in mijn geest gegloeid,
hebt gij steeds dieper mij het hart geroerd,
gij, de Eenige, eeuwig waar en schoon en goed.

Gij blijft zoolang, zoolang... Wie schat den tijd
des lijdens, dat uit eindloos wachten sproot?
Nog is mijn liefde frisch als d'eersten dag.
Mijn hart, zoo vaak bezweken in den strijd,
herleeft in forscher jeugd uit elken dood
en 't klopt nog met denzelfden aderslag.

En zie! Gij kwaamt, die 'k in vervoering zag.
 Hel klonk uw stemme door den milden dag.
 Gij droegt de gansche wereld in uw oog,
 heel 't schoone en vrije leven in uw lach,
 en 't scheen me of alles wentelde en bewoog
 en ééne heerlijkheid 't Heelal omtoog.

Kom weer tot mij: voel hoe me 't afscheid griede!
 Maar wendde ooit 't Lot door menschelijk geweent?
 Op uitverkoren hoofden daalt alleen
 de groote kalmte der voldane liefde.
 U heb ik slechts op aarde en anders géén,
 u, die te ver zijt voor mijn zwakke schreên.

En toch in u slechts vind ik vrede en kracht,
 en stalen wil, onwrikbren heldenmoed.
 In u wordt heel mijn streven groot en zacht,
 de geest gelouterd, 't hart oneindig goed,
 mijn smachtend lied een luid triomfgeschal,
 o eeuwge liefde, o polsslag van 't Heelal!

Het duistert langzaam... Zie! de starrennacht
 trilt als van diep gevoel en vreemde smart.
 Een adem van mysterie, lavend zacht,
 giet zwaren weemoed door die donkre pracht,
 en enkel klopt, hoe mat en moegesard,
 't onstuimig bonzen van mijn gloeiend hart.

Wrangheid

Ik heb weer, tuk op de oude mijmeringen,
't bevallig kronkelende dal doorloopen,
waar eens mijn kinderlijke stappen gingen
in dartlen levenslust en dwepend hopen;

bij d'ommezwaai der heimelijke paden,
weer eensklaps de onverwachte vergezichten
zien scheemren, die in blauwe dampen baden,
en eens, zóó lokkend, voor mijn treden zwichtten.

Het goud des avonds vloeide van de delling,
waarboven 't geel azuur des hemels trilde;
geen droom meer, die me, stijgend langs de helling,
in rusteloozen gang naar hooger tilde!

'k Ontwaarde, van den rug der heuvelketen,
weer 't oude kalm gehucht, welks lage daken
zoo vreedzaam hurkten, grillig rondgesmeten,
en rood en ros van 't schuine zomerblaken.

Nog kon mijn blik langs wondre lijnen zweven...
Geen bloem van liefde is in mijn borst ontsproten.
Geen traan van weemoed deed mijn wimpers beven:
mijn ijskil harte en heeft niet meêgenoten.

'k Zag, onverschillig, veld en boomen glijden:
geen frischheid! ook geen lust tot verder streven.
O wrangheid! half maar voelen, half maar lijden,
verdorde schakel van 't oneindig leven!

1892

En verre tochten...

En verre tochten gaan en zullen gaan...
 En schepen varen heen en zullen varen...
 En oogen staren na en zullen staren...
 't Slaat wild, mijn harte, en wilder zal het slaan!...

Geen woud, doorkruist van wegel, baan en laan,
 - een oerwoud!... Ach! een droom, die op kan klaren,
 en is geen droom; vervulde wenschen baren
 steeds nieuwen wensch, en 't kan niet stille staan,

mijn hart, en 't gaat en gaat van in der eeuwen,
 en bouwt en bonst en breekt en bouwt, en tart
 al wat gewoonte en wisheid tegenschreeuwen,

zoekt smart in vreugde en dan weer vreugde in smart,
 - week kinderhart, ontembaar hart der leeuwen,
 mijn menschenhart, - o menschdom in mijn hart!...

1892

Hoogmoed

I

In 't hoog geheim van 't grondelooze wezen,
ter kruin, omvloed van de eeuwge morgenlichten,
is 't door geen Lot of Wereld te verwrichten,
't verheerlijkt Ik in glorie opgerezen.

En voor 't Algoede-Alschoone, 't Onvolprezen,
gaan duisternis en schemeringen zwichten,
en stijgt, uit d'immer nieuwe vergezichten,
de psalm van vreugde en weeën uitgelezen.

'k Voel me eeuwig boven 't eigen mensch-zijn gloren,
en ginds het klein, heel ver gekrielt der menschen
op aarde, in mijn oneindigheid verloren.

Naar de eigen glorie vlammen liefde en wenschen,
en 'k voed - o bloedwet door mij-zelf geschreven! -
mijn eigen God-zijn met mijn eigen leven.

II

Uit zelfbehagen in mijn doen en trachten
heb ik de dingen naar mijn beeld in 't leven
geroepen en aan alles van mijn krachten
en diep gevoel den stempel ingedreven.

Met hooge goedheid loon ik 't laag verachten
der schepslen, die mijn liefdewet weerstreven,
'k Voel deernis met hun vreugde, met hun smachten,
want 't is toch m i j n wil, dat ze aan de aarde kleven.

Mijn adem waait langs de ongemeten zeeën,
waait door het matelooze ruim der tijden,
van liefde zwanger, eindloos zwaar van weeën;

en 'k voel een klagen uit de onpeilbre verte
opstijgen tot mijn innig hoog verblijden,
- stem van 't Heelal... stem van mijn eigen herte.

III

Mijn Godheid weeft het stevig rag der draden,
de onvoelbre draden, die mij-zelf omgeven.
Aan 't oude streven hangt het nieuwe streven,
op de oude daden stronklen nieuwe daden.

En hoop en liefde, wanhopp en versmiden,
't wordt tot éézelfde keten saamgeweven.
Nauw buiten mij, tot eigen goed, gedreven,
zoek ik mij-zelven weer, met rouw beladen.

En 'k voel het rustloos in mijn eigen klossen,
het wentelboutje, en 't net des levens spinnen,
het staalnet, waar me géén kan uit verlossen.

Mijn Godheid, tronend - o zoo stout - daarbinnen,
U smEEK ik - 'k heb U de almacht toch geschonken -
den band te slaken door U-zelf geklonken.

IV

Mijne almacht is onmachtig. - Uit mijn hert
was kracht van trots ontstaan, die onmacht baarde.
Het beeft en schokt en brokkelt waar ik terd
in rood verlangen langs mijn zwenkende aarde.

Wat ben ik? Wat is Schoonheid, Liefde, Smert?
O twijfel! 't Hoog gevoel van eigenwaarde,
en alles wat uit mij geboren werd
zinkt weer in 't Niet, dat droom noch Godheid spaarde.

Mijne almacht in het stof! 't Heelal een logen!
en eeuwig Niet in 't hart, en zelfs geen pijn...

En voor den kouden, drogen blik der oogen,
de aarde en de menschen, zielloos als ze zijn!

Ik voel, o God! in deemoed neergebogen,
den zachten weemoed van uw verren schijn.

1892

Mijn hart klopt hoorbaar...

Mijn hart klopt hoorbaar in den zwarten toren,
boven de straten en haar dof gerucht,
en 't hijgt in zwenkende en geknotte vlucht
en klaagt in klamme duisternis verloren...

Mijn harte weeklaagt in den zwarten toren,
al zijne smarten in de jammerlucht
uitweenend in een langen stervenszucht,
en weer tot nieuwe jammerklacht herboren.

Hoor! 't is mijn hart, dat ze te morzel trekken,
dat, afgebeeld van 't pijnlijk vezelrekken,
in d'eeuwgen nood der aarde om deernis schreit,

en boven hen, die 't martlen, hoog verheven,
hoog boven menschenlust en vreugdeleven,
zijn zwaren rouwmoed langs de steden spreidt.

1893

O weest mij goed...

O weest mij goed, gij die mijn vrienden zijt
of simpel menschen, die de menschen mint;
ik ben zoo zwak, zoo droef, zoo lafgezind,
zoo zonder veerkracht in den mannenstrijd.

Ik ben als 't arm verlaten zwervend kind,
dat om zijn heengegangen moeder schreit, -
steeds zoekend dat heur stem zijn ziel verblijd' -
en haar niet vinden kan en nimmer vindt.

En 'k weet dat ik haar nimmer vinden zal,
en streef toch voort, met starren kinderzin,
trots menschervaring als geen' mensch geviel.

O weest mij goed in 't luid en ruw geschal
dier mannen, Forscher in hun menschenmin
dan 't droefstil kreunen van een kinderziel.

1893

Mijn eeuwge ziel...

Mijne eeuwge ziel, in 't rustelooze streven,
opgaand en dalend als de onvatbre golf,
die voortgestuwd en weer teruggedreven
ter wijde zee, zich-zelf een grafsteê dolf
om, weer naar boven wentlend, om te spranklen
in 't gouden licht der zon, - mijn eeuwge ziel,
waarop zoo schaarsch. Uw gouden zonlicht viel,
hijgt wild naar U, mijn God, in 't bochtig zwoegen,
en kent U, noch en ziet U, maar zij voelt
Uwe almacht en verneemt, met liefdebeven,
Uw mildheid aan elk toppunt van haar leven.

1893

O klamme koude...

O klamme koude, die me 't krimpnd herte
beklemt, en 't àl ontzielt en mijn gedachten,
als bloemen, dor voor ze in de zonne lachten,
doet nederbuigen onder 't lood der smerte,

- doet nederbuigen in wanhopig smachten,
zoo droef, ach, o zoo droef, tot haar verterte
de tred des wandlaars, onbewust hoe 't herte
toch pijnlijk krimpen kàn om al die krachten

verloren en niet eens dat lied gezongen,
vol liefde ruischend van miljoenen tongen
en rijk van ingetogen zieleleven.

Mijn hoofd valt zwaar, mijn stramme handen beven;
'k voel onmachtstranen in mijne oogen schieten
en heel mijn leven door mijn vingren vlieten.

1895

Ik voel mijn leven...

Ik voel mijn leven door mijn vingren vlieten,
dat leven zonder liefde en zonder zegen,
en de allerlaatste hoop dit hart ontschieten,
zoo afgebeeld langs alle martelwegen.

Geen trouwe borst zwelt ooit de mijne tegen;
geen milde hand zal mij genadig gieten
den zoeten wijn des levens. - Kalm bewegen
in teer genegen zijn en zacht genieten! -

O droom van hooge schoonheid, die mijn schreden
voorlichtte, - tot uw puursten glans gerezen
vervliet ge allengs...

En 't jammerlijk verleden
jaagt stormend door de diepten van mijn wezen,
in zulk een koorts van haat en woede aan 't loeien
als stond heel de aarde in vlamvend bloed te gloeien.

1895

Op 't wilde golven...

Op 't wilde golven van mijn boezem gaat
de deining van mijn donkere gedachten,
onstuimig zwellend in dees nacht van haat
en razernij, met ongekende krachten,

en steigerend ten hemel op, al 't kwaad
hem tegenloeiend, dat ze aan mij volbrachten,
al wat mijn ziel met grimmige onmacht slaat
en naamloos leed dat niemand zal verzachten.

En lijk de storm, aan 't toppunt van zijn kracht,
zijn duizend stemmen breekt in eenen, ééne
oneindigen kreet van woede en toch weer zacht

gaat strijken en aan 't strand in kreunend stenen
uitsterven, zink ik neer, uit al die kracht,
in hopeloos gebed en machtloos weenen.

1895

Hoe eindloos lang...

Hoe eindloos lang die nachten van ellende!
hoe lang nog in 't verschiet de dag die naakt,
nu 'k, uit den korten koortsdroom half ontwaakt,
mij oprichte en den blik naar buiten wende.

't Is dag, maar toch geen dag voor mij, die kende
den vollen luister, die 't Heelal doorblaakt;
zie, alles treurt zoo mat, zoo dor, zoo naakt...
Maar dat de zon me een enklen hoopstraal zende

en 't schijnt me of weder, in 't verdord gemoed
iets op gaat wellen en zijn vreugde spreiden
in en rond mij in gouden zomergloed.

En 'k wou zoo graag de minnende armen breiden
en weer het gansche leven benedijden,
met al zijn smarten nog in kracht zoo zoet.

1895

'k Wou laten...

'k Wou laten wat me aan leven rest uitvloeien
in melodie zoo teer als 't zacht geklater
der spelensmoede bron, in 't groote water,
na schuimend stortgedruisch of kronklend stoeien,

heur laatste leven loozend... Want wat baat er
mijn harte nog, nu al zijn edel gloeien
om niet is en géén hoop het meer kan boeien
dan zoete dood wat vroeger of wat later?

Ik heb zooveel bemind met grooten hartstocht;
mijn ziel, die 't hoogste in vreugde en 't hoogste in smart zocht,
zinkt machtloos tot op de onderlaag van 't leven,

en vraagt nog enkel, na dat rustloos wanken,
zij die zich in haar volheid zocht te geven,
wat rust, en sympathie, en zoete klanken.

1895

Nu 'k u voorbij zie gaan...

Nu 'k u voorbij zie gaan in bleeke reien,
 gij weeke kindren van mijn droef gemoed,
 die nooit met de andre gingt uit spelemeien,
 - bloê knaapjes in een hoekje, die, schuw, mijen
 't wild spel der makkers dat hen siddren doet; -

nu 'k thans u zie in rouwstoet voortgetogen,
 voel ik, zóó diep ontroerd, mijn jeugd daar treên,
 onuitgesproken, ja, hoe fel bewogen,
 maar duidelijk in uw tred en in uw oogen,
 heengaan, voor immer heen, voor immer heen...

Zoo arm aan leven, en toch rijk aan leven,
 rijk in heurzelve maar zoo arm voortaan,
 als wie zijn schatten kwistig heeft gegeven,
 maar niets voor later spaarde om voort te streven
 door banger dagen en langs ruwer baan;

zoo rijk aan lijdensvreugde en vreugdelijden,
 die bleek van trilling greep naar àlgenot,
 roodgloeiend stormde in alle menschenstrijden,
 maar nooit heur innigst-zelve liet ontwijden,
 door dwang van buiten of door dwazen spot.

Ik voel die dierbre jeugd met u verzwinden,
 voor immer henengegaan, voor immer heen...
 Mijn zielekindren, o mijn diep beminden,
 geen troost meer zal ik in uw aanschijn vinden,
 en 'k blijf thans eeuwig met mijn smart alleen.

1 November 1895

Zwaardreunend...

Zwaardreunend door der tijden maatgang, schrijdt
de reuzenstoet, van stralend goud omgeven,
der groote kunstnaars, wier onsterflijk streven
nog om hun eeuw een laaie glorie breidt.

't Zijn hoofden, heet van d'innerlijken strijd;
't zijn harten, àl te groot voor 't aardische leven;
wij zien hun lippen nog van àlsmart beven
en bloed afgutsen van hun godlijkheid.

Gij die zoo lustig treedt door 't uchtendblozen,
wie jeugd en gratie voeren naar den troon;

die kunst in 't leven hebt tot gids gekozen,
o ja, de kunst in 't leven is zoo schoon;

maar grijp niet diep in beide: pluk de rozen,
en laat aan anderen de doornenkroon.

Januari 1896

Ik had u niet gevraagd...

Ik had u niet gevraagd: gij zijt gekomen...
Veel bloemen bloeiden in mijn stillen tuin;
de zoele Meiwind wiegde kruin tot kruin
vol teere bloesems, frisch als lentedroomen.

Ik had u niet gevraagd: gij zijt gekomen,
Muze der smarten, in mijn stillen tuin;
daar bogen levenloos nu twijg en kruin,
en bloem en blad verschroeide op plant en boomen.

O geef mij weer mijn slanke en eedle jeugd,
mijn argelooze liefde en heldre vreugd,
nauw door een waas van weemoed overtogen.

'k Voel niets meer dan dien eeuwgen wanhoopsdrang,
maar, door uw felste woede en haat bewogen,
zal ik u vloeken tot mijn laatsten zang.

October 1896

De orgeldraaier zingt:

Ik draag langs 's Heeren straten
mijn klagend orgel om,
en zing, op droeve maten,
mijn eigen 't wellekom.

'k Zing afgezaagde zangen
van 'een gebroken hart',
van 'onvoldaan verlangen'
en 'onbegrepen smart'.

't Volk luistert, onverschillig,
naar 't lied, van ouds bekend;
soms reikt me een vrouw, goedwillig,
een kruimel of een cent.

Soms waant men te vermoeden
't leed van den armen man:
kon de één mensch ooit bevroeden,
wat de andre voelen kan?

En 'k draag, door straat en stegen,
mijn klagend orgel heen,
en voel me, in 't drukst bewegen,
zoo moedermensch alleen.

October 1896

'k Weet niet of iemand...

'k Weet niet of iemand, door dit boek bekoord,
ooit meevoelt met het harte, dat daar klopt,
ziek van veel lijden, liefdeloos verkropt,
en van véél liefde, in lach en traan gesmoord.

't Zwelt niet, van al mijn voelen opgepropt:
soms kende ik vreugde of streed met daad en woord,
't Is slechts mijn smart, die van den vollen boord
des bekers, traag, in zilte druppelen dropt.

Toch heel mijn hart is 't, dat hier rustloos slaat;
- zoo 't uurwerk, dat aldoor zijn gangen gaat,
onopgemerkt als 't leven rustig vliet
en 't helder oog in blauwe verten blik,
doch al te luide, in tijden van verdriet,
op scherpe maat de slepende uren tikt.

October 1896

Gij zegt mij, vriend...

Gij zegt mij, vriend: 'o spreek uw lijdend hart
in schoonheid uit, die licht uw lijden stilt:
de stem der goudgelokte muze trilt
met dubbele glorie op de snaar der smart.'

Maar kent gij onrecht, waarbij 't hart verkilt,
zoo diep wraakroepend dat men, 't oog verstart
voor immer, wars van troost, in haat verhard,
stom voor het noodlot staat, en zucht noch gilt?

Ik ben niet van diegenen, die men breekt
en dan, als kindren, zoete woordjes spreekt,
ze paaient met een kaatsbal of een pop.

Mijn stomme smart, zij blijft de waardigheid
mijns levens, en mijn diep verzet, en 'k schrijd
in 't duister voort, en krop mijn tranen op.

October 1896

't Is me of ik uit een langen droom...

't Is me of ik uit een langen droom ontwaakte;
weer slaan mij vreugdevlammen in 't gelaat,
en wat ik al doorstond, in bittren haat,
gaat op in 't hoogtijdsvuur dat grootsch ontblaakte.

Hoe lang heb ik gedroomd - wie weet? het staat
geboekt op treurge bladen, - sinds daar kraakte
mijn gansche wezen en het leven staakte
zijn wondergang? o bron van zooveel kwaad!

Maar 't is nog tijd: weer voel ik 't harte zwellen,
dat als een feestklok luidt, met vollen klank,
en 't heerlijk lied van bede én hulde én dank,
uit vrije borst mij naar de lippen wellen,
als 't leven zelf, éénklank van smart en vreugd,
- diepgolvende uiting van dees wondre jeugd!

November 1896

Uit Westerloo

I. De linden der abdij van Tongerlo

*Aan den Eerw. Heer Kanunnik Daems,
Dichter van 'Luit en Fluit'.*

Sieraad en glorie dezer vlakke, kalme streken,
steun vaste en eeuwenoude wachters der abdij,
staan pal de linden, die in vrede of stormgetij,
geen voet, geen vingerbreed van hunne standplaats weken.

Wat hebben ze ál ge trotst: - En toch de vogels kweeken
er, zingend, 't vinnig jong, springlevend als de Mei,
dat dra de vleuglen rept en 't nest ontschiet, om vrij
in 't jubelende lied wijschaatrend los te breken.

Maar ziet gij daar niet plots hun breede kruinen nijgen
en breiden zij niet zacht hun takken zeegnend uit,
waar heimelijk gefluister schijnt door heen te zijgen?

't Is dat daar zinnend treedt - wat of dat weer beduidt? -
hun oude en immer jonge zanger, die hun twijgen
gaat roeren door het zoet akkoord van luit en fluit.

II. De zon

De zon speelt door het loof der vorstelijke dreven,
die kruisen, heinde en verre, om 't vorstelijk kasteel;
de zon valt blinkend neer op toren en kanteel;
de zon doet levend goud op de oude kruinen beven.

De zon is overal. - Om 't wislend veldtafreel
verbreidt ze een waaiend waas, uit zijde en licht geweven:
zij trilt in elk gezang; zij leeft in alle leven,
en leeft in ieder deeltje en leeft er toch geheel.

O zon, laat mij nog eens in al uw luister baden:
doordring mij gansch, dring door in 't diepste mijner ziel,
die brandend naar u haakte en toch in nacht verviel.

O laat me, u volgend langs de nooitbetreden paden,
waarheen zoo menig streefde en géén u volgen kon,
verteren in den gloed der goddelijke zon!

III. Langs de Nethe

Aan mijn vriend Dr. Graevell

Lijzig rimplend vloeit de Nethe
door de diepe dennenwouden,
door de weiden, langs de dreven,
in dit land van peis en vreë,
wouden, lanen, vee en hoeven,
slanke scherpgespitste torens
en den dunbewolkten hemel
wentlend in heur rimpling meê.

Glijdende uchtendzonnestrallen
zilvren fijn den lichten nevel,
traagzaam wuivend om het landschap
als een sluier, maagdelijk blank;
en geen klank trilt in die stilte
dan, van verre - o ver! - gevaren,
slechts, bij poozen, halvling hoorbaar,
een verdoofde torenklank.

Schoone droom! Hier, bij die Nethe,
zacht het hoofd ter ruste leggen
en verzinken in die diepe,
blauwe en groene, oneindigheid...
niet meer denken, niet meer droomen,
niet gevoelen, niet beminnen,
zwaar van 't borlend sap der aarde,
dat u loom in de aadren glijdt.

En met lijf en ziel vergroeien
in dat zielloos plantenleven;
onder sneeuw en ijs gedoken,
 slapen er, den winter rond,
om eens, door de lente ontzwachteld.
als een reus weer op te rijzen,
rijk van 't diep en krachtig leven
 van den milden moedergrond.

12-17 Oct. 1897

Stijgend langsheen Sinte-Goedelekerk

O zwart gevaarte boven 't hoofd
zwaar hangend in de donkre lucht,
wat heb ik in uw diepten al
gesmacht, gebeden en verzucht!

O levend steenen wezen! Hier,
door angst gejaagd, door hoop gestaald,
ben ik, naar 's harten wondergang,
wild opgedraafd of kalm gedaald.

Geen enkle boezentrilling, die -
géén wentling mijner ziele, die
niet weerluidde in uw torenklank
vol zoete of sombre poëzie;

en van mijn eerste groote smart
tot aan mijn laatste zielsgeween,
't is alles in uw bouw vergroeid
en 't spreekt mij toe uit elken steen.

Krank is nu 't lichaam, krank het hart,
dat in onpeilbre smart verviel,
maar worstlend tegen God en lot
jaagt stormend op de ontembre ziel!

November 1897

De Lethe

Log stuwt de Lethe hare loome baren,
als onbewuste droomen, naast het veld
van louter licht en vreê, waar alles meldt:
Hier komt ge in 't Rijk der eeuwge rust gevaren.

De schimmen, die onlijdlijk ommewaren,
schonk zij vergetelheid, en zalig welt
de bron van 't ware leven, en nu smelt
de ziel in kalmte, nooit op aarde ervaren.

Toch, als bij een, wien nog, in klaren dag,
een droom kwelt, dien hij tracht en niet vermag
te wekken, komt een wolk soms 't oog omzweven.

Vergeten deed de Lethe 't aardsche leven...
Zij poogde... en toch niet gansch verdoofde zij
den angst der zielen en haar noodgeschrei.

1898

En dit wilde ik u zeggen...

En dit wilde ik u zeggen:

Voel mijn hart!

Het is het hart eens mans, zoo vaak gebroken,
maar toch herrezen boven ramp en smart
en weer in wonderbare jeugd ontloken.

'k Heb vaak, in overmoed, het Lot getart
en 't Lot heeft zich, met slag op slag, gewroken,
maar 'k sta weer pal en tegen 't Lot verhard,
en voel me een storm van bloed in de aad'ren koken.

En 'k voel en voel dat eeuwig stormend bloed,
in breeden stroom door 't trillend lijf gedreven,
d'onsmachtbren drang van 't immervol gemoed.

Mij lokt, met vreugde en smarte, 't gansche leven:
ik ben geen droomer; 'k tracht naar daad en strijd
en heel mijn wezen haakt naar werkelijkheid.

1898

'k Zag steeds een bleeken Christus...

'k Zag steeds een bleeken Christus, aan zijn kruis,
voor al de zonden van het menschdom lijden
en in 't gejoel van 't woedend volksgespuis,
nog stervend zijne beulen benedijden.

Maar 'k zie hem thans, door 't buldrend stormgedraisch,
in vollen luister op de waatren schrijden,
den sjacheraar verjagen uit Godshuis,
den doode wekken en den slaaf bevrijden.

Hoe heerlijk daagt de groote Liefdegod,
vergeving zaaiend met zijn milde handen
en Liefde prijzend als het hoogst gebod.

'k Voel ze alverterend in mijn harte branden,
de àlliefde, die geen schepsel uitsluit, géén,
maar zie 't Heelal door uwen blik alleen.

1898

Zie, eeuwig rustloos...

Zie, eeuwig rustloos, als het golfgeklots,
de zee der menschheid om de wereld varen,
soms schijnbaar kalm, met gladde spiegelbaren,
maar dra vervoerd in woedend stormgebots,

Zij wentelt om zichzelf, in kalmen trots,
en schijnt in eigen grootheid te bedaren,
maar beukt, in zucht naar 't eindlooze opgevaren,
weer 't dreunend strand, àl naar den wil des Lots.

Wij zullen iedren slag van 't Noodlot weren;
wij zijn de toekomst, 't heden en 't voorheen;

laat de eeuwen immer wentlen, gaan en keeren:
slechts wij bestaan op aarde en anders géén;

en heel het leven zullen wij beheeren,
want 't gaat uit ons en 't slaat in òns alleen.

1898

God

Wat is het dat mijn zwoegend wezen,
 nu neêrgesmakt, dan opgerezen,
 als 't vaartuig in 't onstuimig zog,
 zoo fel beweegt? - Wat roept mijn harte,
 in 't hoogst der vreugde, in 't diepst der smarte:
 'Nog hooger is er, dieper nog?'

Wanneer de rozige ochtendstralen,
 wanner het goud der zonne, aan 't dalen
 in de eindelooze ontgloeide zee,
 me diep in oog en harte zinken,
 hoe voel ik, bij dat wellustdrinken,
 nog d'ondergrond van eindloos wee?

En als ik, mijmrend, ingetogen,
 met starren blik in traanlooze oogen,
 die barre velden overschouw,
 waar toch geen frissche plant kon groeien,
 waar toch geen enkele bloem wou bloeien,
 - o veld van treurnis, veld van rouw,

o rustloos leven, ijdel leven!
 O doelloos, alverloren streven,
 o nutteloos verstreken jeugd! -
 dan zinkt mij wanhoop in de ziele,
 maar hoe onpeilbaar diep ze er viele,
 ik voel een ondergrond van vreugd!

O tegenstrijdigheid der dingen!
 En tòch, 't is alles één, al springen

ons tranen uit van vreugde en smart
terzelfder stond: wij zijn gedragen,
bewustloos, ja - door kalmte of vlagen
verheugd, bedroefd, gesust, gesard, -

op d'eindeloozen stroom van 't leven.
Het leven? - Wentlend verder streven,
voortwentling, immervoort, waar 't Lot
het wil.... - het Lot? - naar zooveel stranden
en toch één strand! - o 't hoogst verstand en
begrip te boven. - 't Lot?... Neen: God!

Augustus 1899

Het dal

Zie 't wijde dal, in zachte sluimering verzonken,
omsluierd van het dikkend duister, - eindloos ver,
geruischloos, lichtloos, als van d'avondwijn nog dronken.
Ginds pinkt, verdooft, pinkt weer één pinkelende ster.

‘Pâle étoile du soir, messagère lointaine,’
zoo zingt ons zwellend hart den grooten zanger na;
is 't mogelijk dat uw oog van reine ontroering weene,
daar ik u, bevend, smeekte om liefde en om gena? -
hier, vóór 't geruischloos dal, waar al ons droomen treden,
alwaar, met licht gelaai, de zomerzoelte speelt
en wondre dingen wekt uit die verborgenheden, -
als ongewisse glans, uit duisternis geteeld,
als een verloren glimp van 't laatste zonnegloren,
die nog, in vollen nacht, én klaarte én wisheid meldt, -
als iets dat eens verging, als ware 't nooit geboren,
en, voor één enklen stond, nog halvling bovenwelt...
O grievend zoet gevoel, - o wee en wellust tevens!
genot van 't vol gemoed in matelooze pijn!
O ongenoegzaamheid in 't eindloos zalig-zijn
van wie zich mensch voelt in den hoogsten graad des levens
en in géén menschlijk hart vindt liefde of wederschijn!

O laat mij knielen, laat mijn eeuwge ziel gelooven
in de eeuwge goedheid die uit gansch uw wezen straalt;
stort hoop mij in het harte om nimmer te verdooven
en kracht in wisheid, door geen schemering bepaald.
Dan klaart de duisternis, waarin ik machtloos strijde,
'k schud van mijn voet het stof der vreemde wegen af,
en wat mij verder lokke, en wat ik verder lijde,
rein is dat lijden dan...
- en Rust daalt over 't graf.

October 1899

Woluwe-dal

Van alle gulden heuvelkammen kentelen
lijnen, die lenig naar elkander wentelen
te zamen vloeiend in het dal,
als fijne ideeën, die heur draden mengen,
uit elke geesteshoogte, en samenstrengelen
tot één harmonischen gedachtenval.

Van alle verre kruinen wellen wateren,
die speelsch in spiegelklare beken klateren,
saamborlend in de lage kom,
als krachten, die het zwellend hart doorstroomen,
uit diepte en uiteinde aderend aangekomen,
en alle kracht opslurpend van rondom.

De vormen lijnen af de kalme krachten.
De planten groeien, vredige gedachten,
heur stille wording onbewust;
en over de eerstigheid van alle dingen,
die, 't een naast 't andre, elkander niet doordringen,
daalt, in geleidlijkheid, gedegen rust.

Juni 1900

Wezembeek

I. Naar de hoogte

Zachtlijvig glooit het veld van gouden graan
naar 't luchtblauw, diep in zomergloed verloren,
met ruischende aren die geleidlijk gaan,
in kollen openwentlend. - Heldre choren
vol klank- en kleurenspeel, o eeuwig lied
der moederaarde, die heur schatten giet
in d'overvloed van 't wiegewagend koren.

Door 't koren gaan we en ons omlispelt stil
't listig geritsel van de ruischende aren:
de schelle krekkel, die niet zwijgen wil,
sjipt fijn, uit elke vore, op schrille snaren.
Nauw luide en hoorbaar daalt, uit de eindloosheid,
een ver geheim van vooglen, en heel wijd
komt een dun wolksken in de lucht gevaren.

O rijke en rijpe rust, o korenveld!
Gij groeide, uit werk en liefde, in heil en weelde.
De aar buigt den halm terneêr, met zacht geweld.
Fluks pikt een leeuwrik, die door 't koren speelde,
een korrel en wipt op en zingt, en zie:
't gaat alles mede, in stijgend' harmonie,
met 't lied, zoo zoet als nooit nog vogel kweelde.

12 Juli 1900

II. Op de hoogte

Het koren! Nog het koren, zonder end!
 Geweldig brandend in het middaggloren,
 langs hoogte en vlakten, waar men keert of wendt,
 ééne onafzienbre zee van glinstrend koren!
 De lucht is vuur en vlam; geen adem stoeit
 door 't roerloos veld, dat zich in zongloed bakert,
 in grootschen zomerbrand, die gloeit en schroeit,
 en 't koren rijpt, in 't branden rijp geblakerd!

Het koren! Nog het koren! o die geur!
 Dat ritslen van die aren langs mijn wangen!
 Die bonte wenteling van bloemenkleur!
 Die hitte, koeling voor mijn warm verlangen!
 O heel mijn jeugd, die door dees golven dringt
 in onvoldane drift, vanzelf gedragen
 door de aarde, de oude, trouwe, die weer springt,
 als 't staagbereden ros, in vreugdeslagen!

't Is koren, alles koren, waar ik schrijd!
 'k Ben weer de zoon der wijde, vrije velden;
 geen wereld meer bestaat, geen ruimte of tijd,
 geen uur of grens, die perk of palen melden!
 Het blauw vervliet en 't gele goud vergaat
 àl in één eeuwigheid van eindloos gloren,
 één heerlijkheid, die door àl luchten slaat
 uit 't wonderstralend licht van 't glinstrend koren.

Het koren, Lief! Het koren! Laat ons gaan
 en in dien blonden vloed ons ziel herdoopen.
 Die laaie vlam zal ook in 't harte ons slaan,

heur warme tintling merg en been doorloopen.
Ons giet het veld zijn weelde en overvloed,
in 't land, waar nooit de blauwe sferen tanen,
en in den daverenden middaggloed
ontplooit de Zomer trots zijn glorievanen!

16 Juli 1900

II

**Gedichten die door Prosper van Langendonck
in de eerste uitgaaf der 'Verzen' niet opgenomen
werden**

Twee sonnetten**I**

Daar glijdt de waterbloem, heur rank ontzezen,
langs 't dartiend beekje dat heur ginds moet leiden,
waar, reeds voor heur sinds eeuwen uitgelezen,
de zusterplant haar minnend zal verbeiden.

Zij werden door Gods wil verwekt, om beiden
slechts één te zijn in vrucht als één in wezen;
thans naakt het uur ter heimnis aangewezen:
een golf dringt tusschen haar; zij zijn gescheiden!

O kon die eenge stonde nog herleven!
Mocht nog die plantenschakel samengroeien,
werd ooit bekroond dat zoete liefdestreven!

Ach! 't deinzend water zal niet opwaarts vloeien!
De liefdeband wordt nimmer vastgeweven:
geen spruit nog zal ontstaan, geen bloeme bloeien!

II

Ik was aan u, gij waart aan mij, wij waren
elkander voorbestemd van den beginne;
nooit mocht ge in 't leven smart of weelde ervaren
die niet bij mij weertrilde in ziel en zinnen!

Wij zagen nooit elkaar; met wondre snaren
vereende ons onbewust verborgen minne;
eens kwam de stonde dat bij 't liefdrijk paren
ik eeuwge rust in zaligheid zou winnen.

Wat booze geest kwam toen mijn hart beheeren?
'k Versmaadde koud de stemme van 't geweten,
ontembaar kondend: 't is de wil des Heeren!'

O naar het euvel werd de straf gemeten!
En vruchtloos poog ik 't noodlot te bezweren;
helaas! vervlogen tijd kan nimmer keeren.

Nov. '88

Dorpsbegrafenis

Ter kerke, omdreund van doodsklokgalmen,
Rijst, voor het heimvol hoogaltaar,
Waar wierook walmt en psalmen klinken,
Een zwartbefloerste doodenbaar.

Droef knielend om het lijk huns makkers,
Die 't werken staakte, vóór den tijd,
Herdroomen de ingetogen boeren
Zijn rusteloozen levensstrijd.

Zijn' kindren, tot ter dood bevangen,
Ineengezonken van de smart,
Valt ieder vers der rouwgezangen
Gelijk een hamerslag op 't hart.

Wijl 't *dies irae* den bazuinklank
Der ijzingvolle tonen plangt,
Die merg en beenderen doorsiddert
En d' adem uit den boezem prangt.

Doch 't snerpend treurgezang vermildert
En spreekt, aan 't smeltend kinderhart,
Van balsem voor de diepste wonden,
Van hemeltroost in de aardsche smart;

En uit die zee van angst en lijden,
Wanhopig golvend af en aan,
Is hartversterkend, zielverheffend,
Een jubelzangtoon opgegaan:

'In Paradisum...' 't Hart verheldert,
Een weiflend licht schijnt neergedaald.
De kindren voelen 't, dat hun' vader
De paradijszon tegenstraalt.

Men draagt den doode buiten 't kerkje.
De donkre grafkuil gaapt hem aan,
En de aarde breidt heure armen open
Voor hem, eens uit der aarde ontstaan.

Wie kende ooit hopeloozer stonde?
Daar ligt de waarheid, naar en bloot.
Geen schijn bedriegt, geen droom begoochelt;
't Zegt alles duidelijk: 'dood is dood!'

De moed zinkt weg; de knieën knikken
En de oogen breken op den stond
Waar, van de draagbaar afgeschoven,
De doodkist neerdaalt in den grond.

O 't dof gebons der vallende aarde,
Weerschokkend in het broos gemoed!...
O 't hooploos huilen van de kleinen,
Dat aller tranen vloeien doet!...

De laatste bede wordt gesproken,
Een kruis op de effen terp gedrukt,
De moedloos neergezonken kindren
Van vaders grafsteê weggerukt.

En, op het treurig veld der dooden,
Waar meenge rouw ging overheen,
Blijft, thans verlaten, straks vergeten,
De moede werker nu alleen.

En zie, 't is lente! - Nevens 't kerkhof
Ligt de akker glanzend in 't verschiet,
Waar 't door zijn hand gezaaide koren
Reeds welig door de kleien schiet.

Daar was het eng tooneel zijns levens.
Daar heeft zijn zweet, als uit de lucht
De dauw des hemels, mild gedroppeld,
Den erfelijken grond bevrucht.

Bij morgenrood en avondschemer
Is daar, al zwoegend, immeraan
Den akker liefderijk omvangend,
Zijn lange schaduw rondgegaan.

En 't koren dat hij zelf er zaaide,
Een andre zal het rijpen zien;
Een andre zal de sikkel zwaaien
Op 't maatgezag der arbeidslîen.

Toch zal hij sluimren zacht en droomen,
Bij 't wiegend reuzien van het graan.
Zijn geest nog zal het werk bestieren,
Zijn adem over d' akker gaan;

En dubbel zalig zal hij wezen
Zoo de aarde, met zijn zweet gedrenkt,
Zijn' kindren lief heur wondre schatten
Met moederlijke mildheid schenkt.

1890

Als de lente...

Als de lente langs de kruinen glanst
en in zonnegloed de sneeuw vervloeit;
als het eerste groen den boom bekranst
en in 't gras het eerste bloempje bloeit,
als op éénen keer,
er geen regen meer
in de dalen heerscht, noch winterweer,
schalt het van de hoogt'
in de dalen wijd:
O! hoe wonderschoon
is de lentetijd!

Als de gletscher warm van 't zonlicht lekt;
als de bronnen van de bergen springt,
alles rond met jeugdig groen zich dekt
en het lustgeschal der wouden klinkt;
luchtjes luid en lauw
wasemt de landouw,
en de hemel lacht zoo rein en blauw,
klinkt het van de hoogt'
in de dalen wijd:
O! hoe wonderschoon
is de lentetijd!

Was 't ook niet in vroegen lentetijd
dat Uw hert zich in mijn herte ontsloot;
dat van U, o wonderzoete meid,
ik den eersten, langen kus genoot;

toen weer alles zong
dat het lustig klonk
en de bronne van de bergen sprong,
't schalde van de hoogt'
in de dalen wijd:
O! hoe wonderschoon
is de lentetijd!

(Naar Bodenstedt)

O laat me...

O laat me eerbiedig tot u komen,
die staamlend voor u nederboog,
en in mijn oog de blikken stroomen,
in vollen lichtstroom, uit uw oog;
ik kwam door nacht en storm getogen;
mijn borst is zwaar, mijn voet is loom;
maar slechts één hoopstraal uit uwe oogen,
en 't àl hergloort: één lentedroom...

O laat me eerbiedig u genaken,
van liefde bevend en ontzag,
en uw gewijde handen raken,
en schuchter opzien naar uw lach:
dees lippen, die schier nooit eens lachten,
dit harte dat van weedom brak,
ontloken, met verjongde krachten,
of nauw Gods woord de schepping sprak.

O laat me eerbiedig u aanstaren,
die biddend voor uw voeten kniel,
om in één enklen blik te ontwaren
uw heele wezen, vorm en ziel:
mijn heele wezen zou 't bezielen,
dat thans langs duistere wegen zwicht,
en, boven 's levens stormend wielen,
het heffen in uw glanzend licht.

Heel den morgen...

Heel den morgen draafde ik doelloos
 en voor aarde en àl gevoelloos
 door het spichtig sparrenwoud,
 draafde ik, draafde ik uren, uren,
 in gestadig verder turen
 en in droomen duizendvoud.

En nu, moe van 't doelloos dwalen.
 zonder ruste of ademhalen,
 zonk ik, zacht, ter ruste neêr: -
 diepe rust hier, in die diepe
 wouden, of daar alles sliepe
 en nooit ontwaakte, - nimmermeer...

En ik dacht, o woud, o heide,
 magere akker, schaarsche weide
 van die Kempen, dor en schraal,
 aan 't bedachte en kloeke volk, dat,
 - zacht van zede en aard - geen tolk had
 van zijn hart dan zijne taal;

- hoe dat volk hier eeuwen leefde,
 voor zijn karig leven streefde, -
 over d'oorlogskling gejaagd,
 uitgebrand, -gemoord, -gezogen,
 en weer arbeidde, ingetogen,
 stoer, halsstarrig, onversaagd;

- hoe, tot steun en weer gedreven
 van zijn innig zieleleven,
 toch eens, uit dat rijk gemoed,
 effen als de vlakke en wonder-
 diep als 't sluimrend woud, van onder
 't bloed omhoog joeg, ziedend bloed;

- hoe de ziel dier stille Kempen,
 door geen macht of list te dempen,
 opstoof als het heidezand,
 met een toemeloos geweld en
 over heiden, bosschen, velden
 uitsloeg als een zomerbrand.

 Grootsche strijd, zoo kloek gestreden!
 Grootscher nederlaag, geleden,
 - Boeren! - onder de overmacht!
 op der heide bloemenbaren
 zie 'k uw groote schimmen varen
 als een stomme paardenjacht....

 Door der wouden heimlijkheden,
 plechtig ruischend van 't verleden,
 waar de toekomst zich bereidt,
 kwam ik droomend, ingetogen,
 vol van de eeuwen die vervlogen
 en van 't lot dat ons verbeidt.

En ik droeg in 't harte mede
 àl de kalmte en àl den vrede
 van dit stille Kempenland,

met zijn taatheid, met zijn vroedheid,
met zijn uiterlijke zoetheid
en zijn diepen zielebrand.

Oct. 1897

Nederlands toekomst

I

't Is wel die gulden mond uit 't koele Noorden,
Die ons met warmen woordenklank begroet, -
De teedre en forsche toon dier volle accoorden,
Gedragen op dien inn'gen hartegloed!

Wees, Ziener, ons gezegend om die woorden...
Lang dreunt hun nagalm door ons diepst gemoed;
Al wat we, luistrend, in ons zelven hoorden
Is 't, dat uw stalen stem weerklinken doet.

Wij wéten 't doel, den plicht. Met 't zwaard van kennis
En woord gewapend, staat een sterke jeugd,
In steev'gen drom, door storm en strijd verheugd,
En weert van Vlaandren iedre Fransche schennis.

Onstuitbaar stijgt ze, in zegetocht, naar boven,
Met trotschen mannenwil en kinderlijk gelooven.

II

Germanjers, ja, - maar Vlaamsche Nederlanders:
Déés naam verbeeldt ons wezen, zegt ons doel.
Licht vechten we eenmaal rond dezelfde standerds,
Want waarheid wordt der Dichtren voorgevoel.

O! Hollands, Vlaandrens ziel zijn één, - hoe anders
't Een schijn ook spiegelde - en, in 't strijdgewoel
Gelouterd, daagt, trots veete en tegenstanders,
Dwars door des tijds onstuimige gejoel,

Eens 't Grootte Nederland, in reine glorie,
- Vlaandrens rijk hart met Hollands stoeren kop -
Hoog stijgend, in den goudglans der victorie,
Boven der menschheid wijde deining op,

En doet weer, uit het kloekgepaarde streven,
De Macht, de Kunst, den Roem van Vondel's eeuw herleven.

Jezus in Brabant

- Nu alles vaag vergaat in halven droom
 en lange schauwen langs de velden gleden,
 komt, in den traag opwaasmende' avonddoom,
 de zoete Jezus door het land getreden.

Van over gindsche heuveln daalt hij neêr.
 'k Zie hem, met kalmen gang, zijn stappen richten
 langs 't kronklend pad naar 't groene dal, en teer-
 goudblonde lokken 't zacht gelaat omlichten.

Slechts hortend kargeschok in 't mulle zand
 en ver geblaf houdt nog de velden wakker
 en groote rust gaat langs het lage land,
 in milde laving, over hoeve en akker.

Een boer verlaat zijn veld; Hij stapt hem na
 en over d' arbeid breidt Hij zijnen zegen,
 en overvloedig druipt eens Gods gena
 op 't rijpend koren neêr in gouden regen.

Voor 't leemen huis wiegt moeder 't zieke wicht;
 Hij strekt zijn handen, 't kind te benedijen;
 frisch speelt een lachje weer om 't lief gezicht:
 eens zal 't in schoonheid en in deugd gedijen.

Hij treedt voorbij de Lieve-Vrouwkapel
 en blijft een wijl zijn Moeder lief aanstaren:
 Zijn teedre blik is een genadewel
 en zal, in alle tijden, wondren baren;

want zie: een bronne sijpelt aan den voet
van 't beeld, een beek komt borlend opgerezen:
wie, krank, met waar geloof, die beeltnis groet
en van dit water drinkt is dra genezen.

Daar dwaalt een booze, in stomme razernij,
de velden rond, met ongewisse schreden;
Hij ziet hem aan met innig medelij:
heeft Hij voor hem niet aan het kruis geleden?

Vermildering verweekt het zondig hart;
zijn strakke blik verzacht, 't gelaat bloeit open;
berouw welt als een bron van zoete smart
en zal zijn ziele in vrede en deugd herdoopen.

Een minnend paar komt Jezus te gemoet.
Zie! levenslust licht tintiend uit hun oogen;
zij groeten d' Eedlen Man met schuchtren groet,
van diepen eerbied en ontzag bewogen.

De God van Liefde staart hen vriendlijk aan
en legt, met stille wijding, hand in handen;
hun boezem zwelt, zoo innig aangedaan,
wanneer ze elkander minne en trouw verpanden.

Hij zegent ze in hun zelf en in hun kroost
en nakroost, dat ontelbaar op zal groeien
in kracht en schoonheid: - en hun aanzicht bloost
van zaalge ontroering nu ze in 't gulden gloeien

des avonds 't Godlijk Wezen wonderfijn
vervloeien zien en, glimmende over de aarde
in verre erinring, nog den bleeken schijn
volgen van Jezus, die dees heil hun baarde,

die wonderdoende ging door 't groene dal,
waar lang zijn adem vreugde en vreë doet leven
en waar, den ganschen nacht nog, liefgetal,
om elke sponde zoete droomen zweven.

24 Juli 1900

III

Latere gedichten

Aan mijn vriend dichter X...

Wat maakt dat ras daar voor een bijster leven!
Hun malle bende warrelt om uw voeten;
hun stem is heeschgeschreeuwd van raad te geven,
zij die uw gang op aarde richten moeten,

die redders van uw ziel, door niets gedreven
- o kale ridders! - dan uw eigen goed en
uw zaligheid en die slechts hiernaar streven,
dat ge eens zoudt heilzaam voor uw zonden boeten!

O gij, die iemand zijt, veracht het praten
dier niemands en hun palingengekrinkel,
al waren zij wel duizend advocaten,
zoo koen verschanst in hunnen vrouwenwinkel,

want 't is *uw* doel steeds hooger op te zien en
hun gansche waarde is 't, dat ze u mochten dienen.

November 1900

De jachthoorn

Hoort gij den jagershoren,
 die galm op weergalm helmen doet,
 door kalmen avond boren
 in ver en langgerekt getoet?
 Wat kan de ziel bekoren
 als 't lied, zoo treurig en zóó zoet,
 dat uit dien jagershoren
 daar toet in 't langgerekt getoet?

O vlakke Demerboorden,
 o weide, in warmen doom verbreed,
 waar al mijn droomen gloorden
 van liefde en levenszaligheid!
 'k Zie gansch die jeugd herboren,
 met d'onvoldanen droomenstoet,
 wanneer de jagershoren
 daar toet in 't langgerekt getoet.

Nu speelt de jagershoren
 het stille en innig minnelied;
 nog enkele tonen smoren
 in diepgedragen zielsverdriet.
 Welle eens, in vollen vrede,
 en trille in 't snarenrijk gemoed,
 als zangerige avondbede,
 dat eindloos goed en zoet getoet.

1901

Mei

En door de lichtbegaasde wei,
 in 't vonklend kleed van d'uchtenddauw,
 komt flink en frisch de fiere Mei
 en blaast de luchten lind en lauw.
 Langs bosschen, heuvlen, vlakke en dal
 zwaait hij zijn groenen looverhoed
 en luidend' hymnen van kristal
 weerkaatsen wijd zijn morgengroet.

Met goud van vlammen, nooit gebluscht,
 doortintelt hij den Lentedag.
 Hij licht; 't is louter levenslust
 en bloemenlach en zonnelach.
 En de aarde deint in weelde en kracht
 en breidt heur golvend groene spreij
 voor d'eedlen Minnaar, trouw verwacht,
 den blonden Mei, den fieren Mei.

Plechtstatig stijgt een breed geruisch
 als traag aanzwellende orgelklank,
 vol bladgefluister, beekgebruis
 en licht en geur en vogelzang.
 Geen harte zwijgt, hoe mat en koud,
 en schel, uit alle borsten, schiet
 het steedsgezongen, 't eeuwenoud
 en eeuwigjonge liefdelied.

1901

Bij de Stortbeke (Woluwe)

De oogen nog moe van de oneindige velden,
 't harte nog mat van het zomersche branden,
 naken we 't oord, dat uw liedjes al melden,
 lustige zangers der groene waranden.

't Is hier het kleinste en het koelste der dalen:
 't pad loopt er droomrig, het schaarbosch omkronkelend.
 Trillende schieten er sissende stralen,
 zijlingsche pijlen de lommer door vonkelend.

Donzige wegeltjes lokken door 't loover.
 Krinklend en winklend om gonzende blaren,
 spelen de muggen in 't zonnegetoover,
 fijne muziek op de fijnste der snaren...

Smaak hier de rust en den lust van het leven:
 't Mosbed omzweven onvatbare droomen.
 't Beekje vliet lijze: geen bladertjes beven;
 nauw voelt men de uren verdwijnen en komen.

Traag drijft een herder, in sluimring verzonken,
 willoos vooruit met zijn grazende schapen,
 't Minste geluid is onmerkbaar verklonken;
 mijmring vleit even van droomen tot slapen...

Tot we, gewekt door een schaatrend gewemel,
 loom, buiten 't dal, weer den veldweg beterten.
 Plots zien we diep, onder grijsblauwen hemel,
 spelen en stoeien de vliedende verten.

29 Mei 1902

Beatrice

O gij, die 'k eindelijk mocht in de armen prangen,
 verschenen in mijn nacht, uit 't onbekende,
 niet in den vorm van 't brandende verlangen,
 maar eedier nog, daar toch het lot nu wendde
 en God zelf oordeelde wat mocht ontberen
 het onvolkomen beeld van 't menschelijk begeeren;

o eindloos reine en goede die, naast mij,
 dees ziele mijn helpt redden uit den nood,
 waarin geen arm nog steun en leuning bood,
 geen klank nog luidde uit de eeuwig' harmonij; -
 wind om mijn wezen, wentlend uit dien dood,
 de fijne teerheid van uw vrouwlijk medelij.

Want u bemin ik met zoo zachten zin
 en met zoo vasten wil, dat niets verbreekt
 dien band van fijn en stevig staal; mij spreekt
 in ij die woorden niet de taal der min
 maar in den reinen vloed van 't puur gezang
 het hart ontlastend van wat drukte jarenlang.

Geen daad, geen woord, hoe zonderling in schijn,
 die ooit het wezen dezer liefde schendt;
 't geloof, 't vertrouwen in heur godlijk zijn
 blijve u en mij ondeelbaar ingeprent;
 geloof in mij, 'k vertrouw in u; - mijn ziel
 vangt op, als godentaal, wat van uw lippen viel!

Genot bindt niet voor immer; lichaamspracht
verdonkert staag voor eedler zieleglans;
mijn geest omhult u met den stralenkrans
door kunstnaars slechts aan heilgen toebedacht.
Uw zachte glorie glijdt om mij en windt
mij in heur helder licht, - en lange nacht verzwindt.

28 Juni 1902

Die Lotusblume

Zing mij dat lied, uitzinnig van verlangen,
en toch zoo zalig drijvend lotuslied,
waar Heine's ziel in Schumann's wondre zangen
al de onvoldaanheid van haar liefde giet.

Want aan uw mond, die smart en zegen biedt,
blijft heel mijn wezen blijde of treurig hangen,
wanneer de volle vloed der klanken vliet
in teere vreugde of zonderling bevangen.

Zoo deint, met 'n wislend leven, 't zacht gestreel
van 't golvend lied; wij proeven lust en lijden,
die, beurtlings overslaande, in licht gespeel,
als boutjes door de levensdraden glijden,
en spinnen zuur en zoet, naar 't harte mint...
Wat vult de ziele, die op 't Eeuwge zint?

6 Juli 1902

Muziek en poëzie

Laat de schelle tonen vlieten
uit de zangerige keel
en als vooglen henenschieten
in hun wislend klankgespeel.
Want dan reppen tong en veer en
vrije liedren, lang versperd,
vooglen die hun kop bezeeren
aan de traliën van mijn hert.

Laat de rijke klanken stroomen
als een vloed in de avondpracht,
waar de zwanen drijvend droomen
in hun kuische vederdracht.
Want dan vult een stroom van weelde
tot den boorde 't ruim gemoed;
lokkend glijden de oude beelden
door den purpren avondgloed.

Laat ze los, de volle akkoorden!
't Hart slaat mede in elken klop.
Diepgedoken zielewoorden
wekken ze uit hun doodslaap op.
Levenbrengende openbaring; -
stemmen-, hartenharmonie; -
zang en weerzang, zoetste paring
van muziek en poëzie!

9 Juli 1902

Regenlucht

En boordevol is 't herte en toch en wil niet vloeien
 die staande en stille stroom in klare poëzie
 op 't blad, dat 'k - o! zoo graag - met tranen zou besproeien,
 in 't lied, dat wentlen zoude in louter harmonie;

en boordevol is 't herte en niets en kan het boeien,
 - geen levensdroom, waarin 'k een wensch weerspiegeld zie! -
 geen menschelijk gevoel 't in eedlen drift ontgloeien...
 Zoo noodloos staat het vol... genot?... melancholie?...

Zoo noodeloos in de onverschilligheid der dingen,
 bestendig draaiend in hun vast omschreven kringen
 en zielloos hangende in dien eindeloozen nood

van wat?... 'k en weet niet wat...

en boordevol is 't herte,
 onledigbaar, - en staat het vol van vreugde of smerte? -
 'k en wete...
 en zielloos drukt de hemel, zwaar als lood...

11 Juli 1902

Uit Westerloo

Hoe lief dat huisje met zijn strooien daken,
omringd van houtmijt, schadde- en korentas,
rondom beschut voor wind of zonneblaken
door struik- en boomgewas.

Om groene luiken rankt de frissche wingerd,
waar tros op tros zich loswindt uit het loof,
dat in festoenen langs de gevels slingert
en hangt uit spleet en kloof.

De speelschgezinde zon richt door de blaren
heur straal langs muur op ruit en mullig pad:
zacht komt, bij poozen, een geruisch gevaren,
dat gaat van blad tot blad, -

en op dit ruischen komt de geur gevaren
van hars en heikruid en lupineblom
dien 't koeltje voert op struik en wingerdblaren
de stille woning om...

Hoog uit de lucht daalt, in een tonenregen,
klaar paarlend lerkgezag en, t'eener stond,
schiet hel een meisjesstem den vogel tegen
en klinkt de velden rond.

19 Sept. 1902

Aan Gustaaf Schamelhout

‘Op uitverkoren hoofden daalt alleen de groote kalmte der voldane liefde.’

'k Ontvang, met kloppend hart, den groet, mij toegezonden
uit 't schoon Venetie, dat, bij stillen golfslag, rust
en droomt, door Liefde en Kunst, in schoonheidsband verbonden,
met eeuwigen zoen gekust.

Waar ginds, op 't Groot Kanaal, de slanke barken vliegen,
in zachte zwenking, op gezwinden roeiersruk,
laat gij, in klare lucht, op blauwe baren wiegen
uw grenzenloos geluk: -

't Geluk dat al het puur gevoel van ziel en zinnen,
dat 't levensbeeld, zoolang gedragen in uw hert,
bij rijpe kracht der jeugd verwerkelijk is in 't minnen
dat niet onttooverd werd!

't Geluk van onverstoord, met vaste en wisse schreden,
door heldre vlam van liefde op aarde voorgeleid,
door nacht en stormen van het leven heen te treden
als door één glanzende eeuwigheid!

't Geluk dat nimmermeer uw zoekend oog zal staren
in ijdele ruimte, met onklaren oogopslag,
daar 't in één wederblik het volle licht ziet klaren
van stagen zonnedag!

Wat wenschte ik u, mijn vriend, een leven begenadigd
door al wat menschlijk hart aan vreugde en voorspoed lust,
wanneer uw beider hart, van 't hoogste goed verzadigd,
in 't eindeloos heil berust?

Doch weze u lief de groet, uit minnend hart ontsprongen,
dat hangt aan vriendschap, die zoo zoet van verre wenkt,
en 't smachtend liefdevers, bij weemoedsdag gezongen,
in vreugdetijd herdenkt!

20 Sept. 1902

Het woud

'k Ging eenzaam door de diepten van het woud,
 in vaagheid, klaar noch donker gansch, verloren.
 Als had mijn oog nooit vollen dag aanschouwd,
 als klonk nooit 't lied der vooglen in mijne ooren,
 hing ééne vaalheid om het roerloos hout
 en om mijzelve, ontwend aan 't zonneglören.

Geen uchtend kriede en 't was geen volle nacht.
 Loom viel mijn tred en kraakte op dorre blaren.
 Dof keek mijn oog met blikken zonder kracht,
 waar alle gensters in gestorven waren;
 geen voorwerp boeide 't vlottende gedacht:
 Waar was de heugnis zelf der smart gevaren?

Kan 't zijn dat ook de dood schuilt in het leven
 en 't levend lichaam 't graf wordt van de ziel, -
 zij die dees forsche leden hield geheven,
 dit hoofd, waaraan met haar de kracht ontviel,
 en dat ooit stervling kon gevoelloos zweven
 door 't grootsch mysterie van die beukendreven?

En woog ooit vloekwoord op één menschenhoofd
 zóó loodzwaar, dat die leden schier verlammen,
 de glans dier oogen langzaam wordt gedooft?
 Spat nimmer 't vuur uit, dat zijn harte ontvlammen,
 zijn geest in stralenbundels vonklen doet
 en 't brandend bosch doet laaien van zijn gloed?

En langzaam toog ik verder, onbewust
 of braam en distel mij bezeeren konden,
 bij schram en scheur zoo lijdzaam en gerust
 als bij door vriendenhand geslagen wonden,
 want onverschillig werd mij slag en smaad
 en teedre vriendenlach en laf verraad.

Toch lijk bij schimmen, die 't vergeten dronken
 met 't water van den loomen Lethestroom,
 soms 't kalm gelaat vertrekt, alsof een droom
 ze kwelde, flauw opwellend, dan verzonken
 in grondlooze' afgrond der vergetelheid,
 zoodat haar trekken zijn tot rust herleid; -

toch kwam uit 't diepste diep soms van mijn wezen,
 half onbewust, in wrangen wanhoopsdrang,
 iets als een schuwe erinring opgerezen,
 die 't harte òmwrong, vertrekkend ook en wang,
 en dan verging, zoodat de vlugge vonken
 van 't oog in droge donkerheid herzonken.

Lijk schijnbaar, ginds in 't woud, een ruischen beeft
 en, zwijgend, toch weer stijgt en weer verzwindt,
 en men niet zeggen kan of iets daar leeft:
 - een vlerkgetril, een suizen van den wind? -
 of ziel en zin soms looze raadslen spint
 om ziel en zin en heimlijk spel verzint; -

en lijk het oog ginds verre meent te ontwaren
 een schijnsel als een scheemrig lichtend lint,
 - een weemling, ras gedooft, - en toch, bij 't staren
 weer 't weiflend lichtspel ziet, dat herbegint,
 en 't oog zich inspant of het oog wel ziet
 en of geen zinsbegoochling 't oog verried; -

zoo kwam erinring halvling opgestegen,
 herhaaldlijk en met stiller weemoedsdrang,
 nu weer, als nooit ontstaan, in 't niet gezegen,
 dan weer opwellend, beurtlings zoet en wrang.
 Eerst laat de zon heur vagen wasem beven: -
 Was dat ook 't voorspel van herwordend leven?

En halve rythmen stegen in 't gemoed
 als aarzende aanvang onvoltooider zangen,
 een weeke gisting van verjongend bloed,
 een zweem van flauw en onbewust verlangen.
 Onvaste stemmen klonken door het hout:
 nog had geen vogel 't volle lied ontvouwd.

En 'k zag, daar ik mijn blik ten hemel stuurde
 door looverruimte, een grauwe wolk getint
 met goudrood, dat ook 't bladerdak borduurde,
 hoog siddrende in den prillen uchtendwind.
 Een lichte weemling kwam van ver gedreven
 en speelde in scheemring door de ruime dreven.

En schielijk ging me een streaming door 't gemoed
 en spande in trilling lang ontspannen snaren,
 toen plots de jonge zon in blonden gloed
 van achter 't bosch opdanste en door de blaren
 haar duizend fijne, gouden pijlen schuin
 langs struik en stam schoot naar de beukenkruin.

Ter kruisdreef, in den hoogsten boom van 't woud,
 kwam ginds heur stralenbundel brekend stuiten
 op 't blarenwelfsel, waar gesmolten goud
 afvloeide; een meerle ontwaakte en sloeg aan 't fluiten
 en uit heur vollen krop klonk, menigvoud
 herhaald, het jublend lied door 't luistrend hout,

zoodat op eens uit alle kelen sprongen
 de schelle liederen luidruchtig los,
 door vink en mees en weduwaal gezongen,
 rondsprankelend uit elken bladertros,
 die klapperde van 't druk geruisch der veeren
 en 't licht gestoei van 't wippend vliên en keeren.

'k Liet nu van kruin tot stam mijn bliken dalen
 en zag een wolkje... een schaûw... een schim den grond
 als een gedaante ontwalmen, wiegend dralen
 in wondere gelijknis, die mij bond,
 verrukt, ontroerd, met hijgende ademhaling,
 aan 't nevelbeeld, dat gloeide in rose straling,

doch ras in smook verging, allengs verspreid,
 die struikgewas en hooge bogen vulde,
 - één mistig waas van ondoorzichtbaarheid
 dat tak en stam in klamme vouwen hulde
 en neerzakte, als een rauwe zwaarte, op 't hart, -
 verkrimpend als van diep verkropte smart.

Gelijk de zon uit langen slaap ontwakend,
 zich aanstonds weer met lijkwade overtoog,
 viel weer de ziel, 't herwordend opgaan stakend,
 machtloos in 't lichaam neer, dat machtloos boog,
 als wilde zij voor immer 't leven derven,
 een laatste vlam nog schietend vóór te sterven..

O zonne, o zielestrijd! Verborgen kamp!
 Wie peilt dat pleit van doodgaan en herleven,
 door 't grauwe doek van dichten neveldamp
 voor menschenoog en menschengest omgeven,
 daar oog en geest, slechts gissend, vorscht en raadt,
 door 't mistdoek heen en 't menscheijk gelaat?

Wie peilt dat pleit? Blijft, wars van mededoogen,
 de zware, vochte sluier uitgebreid
 om 't hoog geheim der slanke beukenbogen?
 Doet flus de zon, uit heur verborgenheid
 loswentelend, den mist, als ijdele logen,
 verzwinden voor heur klare majesteit,

voortstralend in der ziele oneindigheid, -
 de ziel, die de ongemeten vlerk uitspreidt
 en trilt als door Gods adem zelf bewogen?...
 - Hoelang dit wachten, voor wie, wachtend, haakt
 naar licht en leven, daar hij beide naakt
 en beide, nauw genaderd, zijn vervlogen!

Nu schijnt het weeke nevelwaas te wijken
 voor fijne tintling van steeds warmer glans,
 dan weer dees flauwe klaarheid te bezwijken,
 doodbloedend op die bleeke nevelschans,
 terwijl de dauw, van blad tot blad gezegen,
 eentonig drupt in stillen tranenregen.

Als twijfel 't vorschend brein in neevlen hult,
 waardoor vergeefs de waarheid heen wil breken,
 nu angst, dan somberheid de ziel vervult,
 het oordeel faalt, de tong niet waagt te spreken,
 richt Wil het denken op één punt; traag zwicht
 de twijfel voor den glans van 't groeiend licht.

Lijk den belegerde, op één plaats der muren,
 de stormram tegenbeukt, met dof geweld,
 en steen na steen vergruist, waar 's vijands vuren
 dóórglinstren, tot een wal is neergeveld,
 langs waar, met strijdgeschal en volle vanen,
 de stormers zich een weg ter zege banen;

zoo richt de zon heur strak vereenden gloed
 op 't ééne punt, ter kruisdreef, vóór dien boom,
 en beukt met stijgende geweld en doet
 in striemen 't gutsend bloed den donzen doom
 doorsprietlen, snijdt heel 't waas, met scherp gestraal,
 te flarde en viert heur volle zegepraal,

terwijl de neevlen, witte schimmen, vlieden,
 wegslierend door de dreven, half verward
 in takken, waar nog enkle weerstand bieden
 aan 't vuurgedfonkel, àl te dwaas getart,
 want dra zijn ze, uitgerafeld en ontbonden,
 in klare lucht tot ijdelheid verzwonden.

Nu stroomde uit gouden klove een stralenvloed
 en 't bosch ging heel in laaien luister op;
 in 't braamhout kraakte een brand, die tot den top
 der boomen joeg en zijpte, in rossen gloed,
 heen door de stammenreien tot één vlam
 te zamen om dien voorsten beukenstam.

Was 't goochling?... 't Scheen mij of die vlamme kronkelde
 in louter glorie om een stralend beeld,
 waarrond de dauw in kleurgedroffel fonkelde,
 met fijnen schijn van tintlend licht doorspeeld.
 De trekken, die een fellen glans verbreidden,
 kon 't blindgeflonkerd oog niet onderscheiden.

Maar 'k hoorde een stemme, een stemme rijzen, dalen,
 die klaar, met vollen, reinen zilverklank,
 leidde en doorluidde 't lied der woudkoralen,
 hun vreugde uitschaterend van brank tot brank.
 Haar ziel, mijn ziel, met eeuwig-zoete klem,
 de ziel der dingen jubelde in die stem.

En... wonderbare ontroering... met dit zingen
geen vezel die niet trilde en medeging;
mild kwam een weeldebronne in 't hart aan 't springen
dat uitruishte in dees zang en zegening...
want 'k vond thans, 'k wist het, heil en vrede, en tevens
den geest der wijsheid en den zin des levens.

Nu ging door 't woud de koninklijke dag.
Geen hoek, tot waar zijn klare tred niet drong.
Geen bladje of 't woei, geen vogeltje of het zong.
't Roerde ál in schoonheid, wat ik hoorde en zag.
Dat woud, dat beeld, die stem, die klaarte en vreê,
'k draag ze in herboren ziel voor de eeuwen mee.

Aan Guido Gezelle

Zwaar peinzend hoofd, met eeuwigheid omtogen,
doorgroefd van voren, door de idee geleid,
diep over al dat wereldsch wee gebogen,
dat, staag opwellend, in Uw boezem schreit;

schoon hoofd, wars van versiering, los van logen,
wijd-stralend brandpunt van àl-menschlijkheid,
waarop, nu 't aardsche leven is vervlogen,
een glans van eeuwig leven ligt gespreid:

in laaie liefdevlammen gaan ons harten
tot U, die al hun liefd' hebt voorgevoeld,
en duizendvoud doorvoeld uw fijnste smarten,

met gal gelaafd, door 't waanwijs volkje omjoeld,
waarop Gij nederschouwt met zielvolle oogen,
grootsch van vergiffenis en mededoogen...

1904

De organist (Fragmenten)

I

Wat is 't me een zoet genoeg, dat
 de ervaren hand de toetsen duwt
 en over 't jubelend elpen blad
 de volle jacht der klanken stuwt,
 wanneer ik elke noot ontmoet,
 met wissel slag op vaste maat,
 op iedren klop van 't drijvend bloed
 een toon van 't klankbord wederslaat.

Doch voller is 't genoeg, dat
 mijn ziel met 't speeltuig samenzingt,
 haar leven - schuw geborgen schat -
 in klanken naar mijn lippen dringt, -
 dat fors en lenig en gedwee
 klinkt hoog en laag mijn stemgeluid
 met zware en lichte noten meê
 en boven 't dreunend orgel uit.

Hij spelen! - wien niet elk akkoord
 van 't orgel in den gorgel springt,
 die niet tot ieder menschlijk woord
 de breede stem van 't orgel dwingt!
 Hij zingen! - wien de stem beeft en
 die zwak, of stram, of moegestreefd,
 geen orgel in de keel heeft en
 geen ziel, die in dat orgel leeft!

Vertrouwend laat ik 't speeltuig gaan,
in hope blij, in angsten bang,
triumfen drennen, vreugde slaan
en liefde smelten in mijn zang.
Mijn voet is vast, mijn vingren snel,
en 'k weef om 't ruischend koorgewelf,
den luister van mijn orgelspel,
mijn zielespel... mijn ziele zelf..

II

Frissche, blonde kinderjaren,
 ach, zoover, zoover voorbij,
achtloos spelend heengevaren
 als een zachte melodij, -
vacht van blanke wolkjes, klevend
 hoog aan diepe, blauwe lucht,
en, onroerbaar schier, begevend
 op onvoelbaar windgezucht.

Frissche, blonde kinderjaren,
 wonder argloos, puur en schoon,
die den krans der onschuld paren
 met der wijsheid levenskroon:
strak verstarde blikken boren
 door 't verleden, grauw en grijs,
turend naar 't sinds lang verloren,
 nooit vergeten Paradijs.

III

Te strijden voor zijn volksstam -
 o trek van 't krachtig bloed! -
 met vasten wil in 't voorhoofd,
 in 't harte mannengloed.
 Hoor... uit verleden jaren stijgt,
 gedempt en dof, een ver geschal:
 'Mijn Vlaandren heb ik hartlijk lief,
 'Mijn Vlaandren bovenal!'

Met diepen weemoed klonk het
 uit onzer vaadren mond:
 wij zingen 't luid en lustig
 de Vlaamsche gouwen rond.
 Langs velden schalt, van torens speelt
 en daalt in gouden tonenval:
 'Mijn Vlaandren heb ik hartlijk lief,
 'Mijn Vlaandren bovenal!'

Symbool van strijd door de eeuwen
 waait de oude leeuwenwaan;
 wij planten ze op de vesting:
 wat vijand durft er aan?
 Dra kampen wij den laatsten kamp
 en dreunt in luid triomfgeschal:
 'Mijn Vlaandren heb ik hartlijk lief,
 'Mijn Vlaandren bovenal!'

IV

Razend uit verborgen holen,
 jaagt, in wilden storm ontbonden,
 de onbedwongen driftenjacht.
 Wolven zijn 't, die hongrig huilen
 en met brandende oogen turen
 door d'onpeilbren jammernacht,

Waak op nu! Gebeden!
 Sta op! Gestreden!
 Slag geslagen!! Wond noch wee geducht!
 Na kneuzing en val,
 staforsch en pal
 en jaag hun jankend' horden op de vlucht!

Donkre pracht der visioenen
 met bekorend' arm geslingerd
 door den heeten jonglingsdroom!
 Rustloos broeiend bloed aan 't zieden,
 bruisend, borlend, overkokend
 in d'onstuimigen passiestroom!

Wee! wee! wee! Gevallen!...
 Na 't zegeschallen,
 overstormd door jeugd en overmoed!
 Zoo manlijk gekant
 en tòch vermand,
 roekloos meêzwalpend op den rooden vloed!...

Dreunend langs de sombre stranden,
klinkt uit schor geschreeuwde kelen
 door den bloedgen vlammenacht,
 stijgend wijd uit deinende eeuwen,
zwaar van wellust, zwaar van wroeging,
 de eindelooze jammerklacht.

O smarten der zielen
 die hulploos vielen!
Jeugd zoo licht aan liefde en heil ontruikt,
 omsingeld, geboeid,
 door drift verschroeid,
in duizlende wieling ten dood gevoerd...

V

Loom en knagend door de zware noten,
zwaar en dof uit d'afgrond zelf ontsproten,
hijgend, stenend van 't onzeglijk leed,
stijgt het langzaam heller: 'God! erbarmen!'
'k Zie verwrongen trekken, strekkende armen:
o aller smarten smartelijkste jammerkreet!

VI

Ik weet niet waar ik ga,
ik weet niet waar ik sta,
en waar ik waar en vaar
en angstig henenstaar,
waarheen mij feller sart,
hoe lastiger het viel,
het jagen van mijn hart,
het smachten van mijn ziel.

Mijn ziel is moede en krank
en hoort geen stemmenklank,
en vindt geen vaste baan
in 't ijlend ommegaan,
en wentelt buiten 't spoor,
door 's Eeuwgen hand geleid,
gelijk een dwaalstèr door
de onpeilbare eeuwigheid.

Mijn God! erbarmen! God,
met dit ellendig lot,
en blusch dien stagen brand
van 't schroeiend ingewand.
Uit d'afgrond van de pijn,
waarin ik redloos viel,
ik roep u: rèd, red mijn
onsterfelijke ziel!

VII

O pure nacht, zoo zoel,
kom lavend neer en koel
dit dorstig harte,
dat naar verfrissching haakt
en siddert, wie 't ook naakt,
van louter smarte.

Mijn ziel haar wieken breidt
door uwe oneindigheid
ter verre sterre,
die hel te pinklen staat
en pinklend verder gaat,
onvolgbaar verre.

Mijn ziele geeft bereid
zich uwe alzaligheid
en wondren over,
smelt in uw zilverlucht,
aâmt in uw windgezucht
door 't zwaatlend loover.

O milde nacht, zoo zoel,
kom lavend neer en koel
dit dorstig harte,
dat naar verkwikking smacht
en in uw vrede zacht
vergeet de smarte.

VIII

De boomen staan van bloesems vol,
van blaren vol en ronden
hun kruin, in 't wordend licht der zon
van morgendoom omwonden.

De boomen staan van klanken vol,
die spranklen, ongedwongen,
in 't feestlijk licht der groote zon,
van ratelende tongen.

Staat niet uw hart van liedren vol,
die vaak ter tonge u sprongen?
- Mijn hart heeft 't schoonste lied verkropt, -
en toch is 't leeggezongen...

IX

Breeder, zwaarder stijgt, van onder
 't hupplend spel der lichte noten,
 als een stage en verre donder,
 donkre diepte en nacht ontsproten.
 Ei, wat naakt er?... Spranklend springt het,
 naakt en deinst, in vleiend nokken.
 Ziltig smaakt het, ziedend zingt het,
 ruw doorwaait het mijne lokken,
 't Is de Zee, de teere en trotsche,
 met haar liefde- en weemoedszangen,
 met haar rustloos golvenklotsen
 en haar nooit voldaan verlangen...
 Rol, o Zee, uw breede baren
 rustloos heen- en weergedreven,
 beurtlings òp- en afgevaren,
 op den maatslag van het leven,
 op den maatslag van het leven,
 - 't Leven!... òp- en afgevaren,
 eeuwig heen- en weergedreven
 als uw rustelooze baren.
 Eeuwig wentlend herbeginnen,
 hoe 't ook pijn en stormen baarde!
 Ongestadig in uw minnen,
 wankt gij tusschen Maan en Aarde.
 Zilvren zon in 't plechtig duister,
 beeft heur glimpering op uw wateren;
 opgetogen tot heur luister,
 stuwt ge uw hijgend golvenklateren;
 onbewogen blik de koele
 roerloos neer op 't zwoegend smachten,

en daar ruischt uw zware en zwoele,
de eeuwge weeklacht door de nachten.
Trotsch, ten hemel opgevaren,
van den hemel weergedreven,
komt ge in mate en glans bedaren
van uw heerlijk golvend leven,
en zoo naakt ge, - in minnesmerte
vleiend naar het strand gegleden, -
en verruklijk speelt de Verte
langs uw fijne oneindigheden...
Vruchtloos breidt ge om duin en rotsen
't zoet gefleem der liefdezangen...
En weer deint ge in stormend klotsen
en in nooit voldaan verlangen.

Herinnering

(Van Verrewinkel naar Ukkel)

Wij stappen, over smalle paden
 langs hel- en delling kronklend, voort
 naar 't immer ons ontvliedend oord,
 ginds verre in 't scheemrig blauw aan 't baden,
 door speelschen horizon geboord...
 Los parelen de jubelzangen
 der lerken, die daar ievers hangen,
 onzichtbaar in de felle lucht,
 en van de heuveln in de dalen
 vloeit 't zuiver vuur der zonnestralen...
 Geen bladgeruisch... geen windgezucht...

Het Brabantsch veld ligt mild te zwellen,
 met vracht van schatten overlaân;
 de tarwe rijpt, de gerst komt aan,
 de haver schudt haar fijne bellen;
 en vastgevoed en blinkend staan
 ten strijde, in 't dal, de korenaren,
 wier blonde en gouden legerscharen,
 vol waaiend blauw en spikklen bloeds,
 in 't geel gelid den rug bestijgen
 der heuvelen, die zichtbaar neigen
 van 't rijk geweld des overvloeds...

Lauw voelen we eindelijk d'avond dalen;
 der boomen schaduw rekt zich uit
 en over 's landmans rijken buit
 vergloeit de zon in schuine stralen,

dauw sprenkelend op gras en kruid;
in gouden gloed ter kim gezege,
hult ze al dien luister, al dien zegen
in haren warmen afscheidsgroet...
- En zwijgend gaan we, en ingetogen,
met al dien rijkdom in onze oogen
en al dien rijkdom in 't gemoed.

29 Maart 1908

De zwerver

De heide ontrolt haar bruine vacht
langs de eindlooze avondvlakte,
waarop een grauwe wolkenvracht
in klamme neevlen zakte.
De raven gieren krassend rond,
loom zwoegend door de locht,
en stuwen traag ten horizont
baar hungerigen tocht.

Waar ligt nu 't doel? Waarheen de gang
al door die woeste heiden?
Geen jachtroersknal, geen klokkenklank
kan d'ouden Zwerver leiden,
die, stijf en stram en moe van 't àl,
zóó hopeloos alleen,
een spoor zoekt dat hem voeren zal
ter uitkomste - of waarheen?....

5 Januari 1912

Genot bindt niet...

Genot bindt niet voor immer: lichaamspracht
 verschemert onder de eedlen zieleglans:
 mijn geest omhult u met den stralenkrans,
 door kunstnaars slechts aan heilgen toebedacht.
 Uw zachte glorie glijdt om mij en windt
 mij in heur helder licht, - en lange nacht verzwindt.

Slechts zielen minnen: wat is lichaamspracht,
 als zij niet schittert van den glans der ziel,
 die wondersprank, die de eeuwige kracht ontviel,
 kracht op zichzelf en toch een deel dier kracht,
 die 't leven dwingt, ja 't leven is, en leeft
 in al 't geschapene, waardoor Gods adem beeft.

Ons wordt die kracht bewust, bij tooverslag,
 ontwakend met den kuischen liefdegloed,
 die heel de schepping leven, tintlen doet,
 zoo maagdelijk schoon, als d'eersten scheppingsdag,
 en in den laaien glans van 't jeugdig bloed
 verbeelding zwieren laat gelijk een glorievlag.

Maar niet als in den wondren gloed der jeugd,
 maar met der rijpheid traag en vast gespin,
 spint zich het net der draden die ons in
 het leven wikklen, met zijn smart en vreugd,
 dat voor ons wezen tot een eenheid smelt,
 die onze wereld is en heel de wereld geldt.

Gij dichter...

Gij dichter, die uw gangen gaat
 langs 't druk gewoel des levens
 als u de smaad in 't aanzicht slaat
 van vriend en vijand tevens,
 leg nooit den fieren vrijen kop
 en laat u nooit verlammen,
 al dagen zij zoo talrijk op
 met hoonende epigrammen.

Want wie u tergend smaadt en slaat,
 omwroetend in uw wonden,
 werd vaak vol valsheid en verraad
 tot in de ziel bevonden.

Veracht dat lage en gore diet
 dat stikt in machteloosheid
 en, laf verschanst, den pijl verschiet
 der huichelende boosheid.

Hun lach bedriegt, hun woord bedriegt.
 Wien of zij niet bedrogen?
 Hun handel en hun wandel liegt,
 hun leven is één logen,
 met schijn van deugd en eerlijkheid
 en ijdlen glans omgeven,
 maar door uw blik dien niets misleidt,
 het brandmerk ingedreven,
 uw blik die nier en ingewand
 doorgrondt en, vrij geheven,
 hun al de schande in 't voorhoofd brandt
 van hun inwendig leven.

IV

Fragmenten en onvoltooide verzen

God

Gedweë menschendrommen
naar God gezweept als werelooze kudden...

.....

Wie zal der Godheid lof verkonden,
in diepe àl-menschelijke taal,
als 't volle lied der orgelmonden,
met donderknaal op bliksemstraal?
Met d'eeuwgen zang der zee, het ruischen
der wouden, 't windgezoef, en 't bruisen
van 't kabblend beekje, in golvendans
vereenen met de oneindge zangen,
wier eeuwge harmonieën prangen
den zucht de borst uit, tranen 't oog?

.....

En feller zal ons liefde branden
hoe hooger, voller mensch wij zijn

.....

en brengt op eigen stem gedragen,
den luiden lofzang van 't heeal!
gij steeds bestaende en tòch herboren
met iedren zucht van 't menschlijk hart.

Maar zoo geen blik uit zielvolle oogen
 verhelderde ons ontzielden blik
 en, door geen wedermin bewogen,
 het harte doodging, snik voor snik,
 dan is ook alle hoop verloren,
 't geloof in hooger macht verdween;
 geen wereld kan ons nog bekoren...
 Geloof en hoop en liefde is één.

Zie hoe de leeuwrik, in zijn steile vlucht,
 't hosannah zingend, stout ten hemel vaart,
 en dan weer, als voor al dien glans beducht,
 in kronkling nederzakt ter lokkende aard;

Betrouw op God, mijn volk, hoe zwaar het wee
 ook wege! - Wie verbreekt de sterkste banden?
 't Is hij die Noachs arke veilig stranden,
 die Faro's legers liet verzwelgen door de zee...

Lijk een staatge weduwvrouwe
 't kleed verwerpt van licht en kleuren,
 zich omhult met 't waas van rouwe,
 vlottend schijnsel van haar treuren,
 en de tranen

Vlottend schijnsel van haar treuren,
 al zijn tranen, al zijn tranen
 schreit het jaar, in weedom kwijnend,
 al zijn tranen, al zijn tranen...

Zal, God! dan nimmer en den,
in 't rustloos verder gaan,
de druk der diepe ellenden
mij volgend op mijn baan?

Of zal de algoede, alschoone, -
de Alzeegning van Uw hand
mijn moeden tocht geleiden
naar 't verre Vaderland?

Of wilt Gij dat gansch doodbloed'
de waarde van den man,
de steeds herboren hoogmoed
die toch niet sterven kan?...

Proza

De Vlaamsche Parnassus

Gij zwaait de lettergeeselroede,
 Met sterke en vaste hand,
 Om onze dichterkens, in hun sonnettenwoede,
 Te houden in den band.
 Doch spotten met '*pantoens*' en '*ritornellen*',
 '*Sonnetten*' en '*rondeelkens*' en zoovoort!
 Geef acht! Zij zullen u ten gronde vellen,
 Gij die hun kinderspel verstoort,
 Den draak durft steken met hun flauwe zeeploogbellen,
 Van *Duyse* en *Ledeganck* zelfs boven hen durft stellen!
 Dat is waarachtig ongehoord!
 Ook moogt ge u ras aan een sonnet verwachten,
 Zoo rijk aan '*vorm*' als 't arm is aan '*gedachten*',
 Dat u in zijn Procustusbed zal smachten;
 Niet strafloos raakt ge aan wespens van die soort.
 K a r e l B o g a e r t - a a n D r . M a x R o o s e s

Hier liggen wolvenijzers en schietgeweren!

Opdat de Heer Rooses niet ontstelle: een sonnettendichter is niet noodzakelijk een booswicht die, met pistool of dolk gewapend, de bewondering van andersdenkenden afdwingt; nog minder is hij er op belust zijne tegenstanders in een Procustusbed te smachten, want dat middel vindt hij al te oud en te versleten, sinds de uitvinding der... guillotien.

Eene zoo onbeleeftde handelwijze ware dan ook niet billijk jegens een ridderlijken tegenstrever als Mr Rooses. Zonder vaar noch vrees, doch ook zonder kinderachtige hatelijkheden, heeft hij gebruik gemaakt van zijne volstreckte vrijheid als criticus, om de jongste richting in de Nederlandsche letterkunde te beoordeelen, te bestempelen zooals hij het goed vond in al de onafhankelijkheid van zijnen geest en in al de oprechtheid van zijn gemoed. Hij deed het op heusche wijze en tevens in een zoo prachtige kunstvorm, dat de jonge tegenstrever, - hoe onbesuisd ook - uit zijn lood wordt geslagen en schuchter en bevend de pen opneemt om met een zoo duchtigen kampioen in het letterstrijdperk te treden. Trouwens, hij erkent in Max Rooses een meester, een etser met het woord, een schilder met de pen, die

zijne gedachten op vernuftige, schitterende en echt artistieke wijze weet in te kleeden. O, Mijnheer Rooses, gij zijt een *'Parnassien'*!

Doch laat het mij ook maar zeggen: ge schijnt mij wat ikzuchtig. Gij prozaschrijver, behoudt uzelf het recht uwe fantazij wellustig te laten fladderen over het weelderige bloemenperk onzer oude schilderschool; niets is haar te gering: een landschap van Ruysdael, eene koe van Potter, eene herberg of eene boerenkermis van Teniers, Brouwer of Craesbeek, een bloemenkrans van Pater Seghers, boeien haar zoowel als de reusachtigste schilderstukken; niet alleen moogt gij u koesteren in Rubens' vollen zongloed, in Rembrandt's lichtschakeeringen spelen, Van Dijck's lijnen volgen in hare verlokkelijkste wendingen; maar naar aanleiding van allerhande schilders, tot welke school zij ook behooren of welke onderwerpen zij behandelen, moogt gij de meest ineensmeltende kleuren, de meest zwevende en schier onvatbare indrukken weergeven en op het papier vestigen in eene taal zoo aanschouwelijk, zoo verfijnd van vorm, zoo afgewerkt - ik zeg niet 'zoo gelikt' - dat zij aan die sonnetten-, pantoens- en ritornellen-dichters waarlijk afgunst mag inboezemen. En men ziet het u aan, Mijnheer Rooses: gij 'prozaïek' denker, gij 'gezonde' beoordeelaar met uwe 'ronde' taal, vindt in de navolging van dat sierlijk teekenen, van dat schitterend kleuren, van dat fijn en luchtig penseelen een onuitsprekelijk, een zalig genoegen: gij leeft daarin en daardoor.

En ons, dichters, mannen van fantazij boven alles, besluit gij in den engen kring van oppervlakkigen vaderlandschen of wijsgeerigen bombast: wij mogen berijmde voordrachten geven over Vlaamsche beweging! Zie, Mijnheer Rooses, dat is niet edelmoedig.

Gij bestrijdt de gekunstelde vormen der jongere dichters en maakt er zelf ruimschoots gebruik van; en welk verschil zou er bestaan tusschen eene aquarelle van Héléne Swarth of de volgende natuurtafereelen?

'In de tentoonstelling van *l'Art indépendant*, in 1886 te Antwerpen gehouden, bevonden zich onder vele andere stukken der onafhankelijke richting een land- en een watergezicht. Het eerste verbeeldde eene natuur met sneeuw bedekt. Een sneeuwgezicht! Hoe dikwerf heeft de oude schilder- en

schrijverschool het onderwerp niet behandeld en hoe graag vatten zij die kerstmisnatuur niet op, stralend van blankheid en licht, warm bedolven onder den dons, die kwistig overal zijn pluimpjes strooide? De moderne schilder zag het anders: de sneeuw was halfgesmolten, en elk voetspoor een plas; van huizen en boomen was zij met brokken afgegleden en, met *klodden* en *kladden*, hing zij nog aan *tak* en *dak*. De lucht was grauw; in den mistigen schemeravond kwamen *de paarse tonen van de vuile ijzige sneeuw killig lichtend uit*. Niet zonder kunst was dit gezicht weergegeven, MAAR WELKE KEUS! WAARDOOR MAG DIE ZELFMOORDPREDIKENDE NATUUR DEN JONGEN KUNSTENAAR TOCH WEL AANGETROKKEN HEBBEN? (!?!)

Herlees, Mijnheer Rooses, die lieve penneschetsen, de tweede zoowel als de eerste: hoe waarachtig schoon en kunstig geschilderd! Het laatste onderwerp geeft gij als slecht gekozen: heeft uw prachtige vorm er geen kunstwerk van gemaakt? Dat het dan zelfmoord predike of niet, wie kunstenaar, wie kunstkenner zal dat tafereel niet 'schoon' noemen? Gij maakt nochtans gebruik van alle mogelijke kunstgrepen, alliteratiën, enz., welke gij aan de jongere dichters ten laste legt. Is dat in proza wellicht meer geoorloofd dan in poëzie? Met alle mogelijke strikjes, bloempjes en juweeltjes smukt gij uwen stijl op, niet minder dan welkdanig dichter dier zoo gewraakte nieuwe richting. Die nieuwe richting, tegen wil en dank hoort gij haar toe, gij moest haar verdedigen, haar leidsman wezen en gij bestrijdt haar in eenen vorm die het ongegronde uwer eigen stelling ten klaarste doet uitschijnen.

Voor M^f Rooses is de aankleiver dier nieuwere richting noodzakelijk een 'Parnassien': welnu, een Parnassien is, - nogmaals volgens M^f Rooses - een mensch die gedachten, gevoel en verbeelding uit poëzie wil bannen. Wat blijft er dan aan dien sukkel nog over? Ergo, de Parnassien, de dichter der zoogezegde jonge school, is een ellendige knutselaar en futselaar, wiens groote begaafdheid en vaardigheid bestaan in het aaneensnoeren van zouteloze nietigheden!

Derhalve doet de terecht ontroerde schrijver zijn best om te bewijzen, dat de poëzie zonder gedachten, gevoel en verbeelding niet mogelijk is (mijns dunkens, een inloopen van open deuren); dan verwijt hij aan de jonge dichters

dat hunne onderwerpen weinig om 't lijf hebben, bewijst door voorbeelden uit oudere schrijvers, dat de 'verzorgde vorm' door de jongeren niet uitgevonden werd, en doet, ten slotte, een krachtig en diepgevoeld beroep op de vaderlandsliefde dier verdwaalden, om hen tot deugdzame en eerlijke gevoelens terug te roepen: Vlaanderen den Leeuw!

Zeker is het mijn doel niet al de beweringen van M^f Rooses, stap voor stap, te volgen en te bespreken: een meer bevoegde dan ik kweet zich op schitterende wijze van die taak, want het artikel van den hooggeachten beoordeelaar is slechts de verzachte en meer geordende herhaling van de critiek over 'Fladderende Vlinders' door Pol de Mont, in zijne studie 'Pro Domo', zoo flink beantwoord. Tegen die studie gaat het huidig artikel van Max Rooses niet regelrecht in, op het gebied der kunst zelve; het dwaalt er meestal rond en, wordt eenige bewering van den dichter rechtstreeks aangetast, dan is het door eene bewijsvoering die niet uit den grond der zaak is geput, maar met de poëzie slechts weinig of niets gemeens heeft. Aan dergelijken redetwist komt geen eind: verlaten wij dien doolhof!

Mij dunkt dat er uit den tot heden gevoerden pennetwist een groot misverstand moet ontstaan, waaraan het laatste artikel van M^f Rooses min of meer schuld heeft; ik acht het dus van eenig belang voor onze letterkunde, - en het niet onaardig punt dicht, dat ik, als épigraphe, heb tentoongesteld, bewijst het ten volle -, aan de woorden de ware beteekenis weer te schenken, die zij, volgens mij, moeten erlangen.

De jongste richting in de Nederlandsche poëzie mag, mijns inziens, niet op denzelfden rang gesteld worden als die welke in Frankrijk ingevoerd werd door de Parnassiens, wier bedoelingen dan zelfs, zeer dikwijls, en nu nog, slecht begrepen werden.

Gedachten, gevoel, verbeelding! Met groot gevaar van veel ruiten te breken en een niet minder aanzienlijk getal deftige ingezetenen te verbazen en te verontwaardigen, zal ik maar aanstonds verklaren dat, volgens mijn bescheiden meening, die hoedanigheden door de nieuwe richting in 't geheel niet aan kant gezet worden; dat, wel integendeel, de jongeren ze in zoo hooge mate bezitten als hunne voorgangers en, gebruik makende van het voorbeeld

en het streven dier laatsten, ze tot veelzijdiger ontwikkeling deden rijpen en ze met meer kracht en zelfbewustzijn weten aan te wenden. Die hoedanigheden zijn voorzeker het *sine qua non* der dichtkunst, maar hier ligt de knoop: wat zijn gedachten, wat gevoel, wat verbeelding in de poëzie?

De dichter mag zeker geen gevoelloos mensch zijn, want dan ware hij geen dichter; wil dat echter beduiden dat hij het gevoel met volle vaten over zijne gewrochten moet gieten en er alles mee doorweeken? Neen, niet waar? Dan vielen wij in de eeuwige treurende en nimmer vertrooste school van Lamartine, die een vers, waar er van 'melancholie' maar gesproken wordt, voor een schoon vers aanneemt; dan sloegen wij tot kunsteloze, niet onge Kunstelde gevoeligheid over, want, zoo er ergens wordt getreurd om een 'verwelkte roos' en om vallende blaren, dan is het wel bij die waterachtige poëten, die zoowel tusschen onze vlaamsche schrijvers van over eenige jaren als bij onze naburen te vinden zijn. Of zegt dat misschien dat de schrijver bij voorkeur die onderwerpen moet behandelen welke meest werken op de behoefte aan ontroering van het groot publiek, dat een werk allerpuikst vindt wanneer het er eenen tranenvloed kan bij storten? Zulks schijnt mij voorzeker niet *'utilitaristisch'*, want *het zou nadeelig werken op het gemoed van ons volk!* Kortom, het is onbetwistbaar dat *'de poëzij van gevoel niet leeft'*, dat zij er *'veeleer van sterft'* wanneer zij enkel voor doel heeft te ontroeren en tranen te doen storten, en denkt dat zij, bij zulken uitslag, aan al de vereischten van het schoone zou hebben voldaan.

Zonder gevoel bestaat geene poëzij; met gevoel alleen bestaat zij ook niet. Het gevoel moet beheerscht worden door de kunst die het aanwendt waar het pas geeft, die het weet te doen doordringen tot in de schikking der toestanden, tot in de keuze der uitdrukkingen, tot in den klank en de kleur der woorden, tot in den rytmus der verzen. Dan zal niet het kunstwerk bestaan door het gevoel, maar het gevoelig werk zal schoon zijn en vereeuwigd worden door de kunst. Dat schijnt mij de eigenlijke stelling van Pol de Mont.

O! wij kennen allen van die treurige verhalen, in proza en in verzen, waarin, op 't einde van elk hoofdstuk, de held het hoofd in bei zijne palmen laat zakken en overvloedige tranen stort. Als er daar geen gevoel bestaat, dan

weet ik niet wat gevoel is: alles lekt en druipt er van gevoel, het plast en drascht er langs goten en daken, op neuswaterende treurwilgen en 'dauwbetraande' rozen. Hoe komt het dat die werken, veeleer dan te ontroeren, den lachlust wekken? Enkel om de afwezigheid van alle kunst, om het banale der vormen en der uitdrukkingen, om die geijkte woorden, die steeds dezelfde gevoelens en dezelfde gedachten moeten vertolken. Ja! de poëzie moet 'la fille de marbre' zijn, niet zooals gij het verstaat, om geen enkelen zucht te slaken en geen enkelen traan van onder de wimpers te laten glippen, maar om in de diepstgevoelde droefheid zooveel zelfbewustzijn te behouden, dat zij dezelve in prachtige, welgepaste, steeds nieuwe en verrassende bewoordingen weet te uiten. Parnassien, in dien zin, ja, maar niet zooals gij het verstaat; *impassible*, ja, maar zooals gij het verstaat, zonder gevoel, zonder drift? - om den duivel, neen!

De gedachten! Wat noemt gij gedachten in de poëzij? Zijn het die steeds herhaalde en nooit genoeg gekauwde en herkauwde begrippen over vrijheid, vaderlandsliefde, godsdienst, zedeleer, staatkunde en wat dies meer? Is het slechts om dergelijke gedachten te onderwijzen, om dergelijke banaal geworden gevoelens aan het volk mede te deelen, dat de dichter reden heeft van bestaan? Moeten zijne gedichten ontaarden tot zedepreeken, wijsgeerige of politieke betoogen, geschiedkundige lessen, enz.? Ik zou het hoogst betreuenswaardig vinden, indien een weetgierig mensch, die zich op de hoogte der vakken zou willen stellen, zijnen kostelijken tijd verspilde aan het lezen van didactische dichtwerken: immers, ik ken voor hem een veel doelmatiger middel: hij neme enkel een handboek over wijsbegeerte, over wetenschappen, een politiek blad, eene economische revue ter hand: die zullen hem op veel korter tijd en met veel minder kosten de noodige geleerdheid verschaffen. De didactische poëzij zou hem het hoofd met dwaalbegrippen vullen: hoeveel valsche gedachten en stellingen heeft de opgewonden geest des dichters al over de wereld niet uitgestrooid! Jammer, dat die gedachten nog altijd voortleven en die stalen van onderwijzende poëzij reeds lang zijn vergaan of aan 't sterven zijn. Wie sprak er daar van *Jacques Delille*? Natuurlijk, zoo iemand aan zijne kunstgewrochten eene nuttige strekking wil bijzetten, het staat hem vrij; hij zal zelfs zeer

braaf en edelmoedig handelen, maar dat kan zijne waarde als kunstenaar niet verhoogen.

‘Vaderlandsliefde wekken, nationale helden bezingen, lucht geven aan het gevoel van verontwaardiging en schaamte over het verval van onzen stam en de miskening van ons recht, den landgenoot oproepen om man en Vlaming te wezen.’ Wie spreekt er van die snaar door te snijden? Behandel de onderwerpen, wie er lust toe gevoelt: hij zal er misschien iets goeds van maken indien hij zijne geestdrift weet te richten en den vorm niet aan de gedachten ten offer brengt. Maar beweren dat er buiten die toch al zoo dikwijls bezongene onderwerpen voor den dichter geene zaligheid zou bestaan, dat is eene ketterij die wij bestrijden met al de verontwaardiging van ons kunstgevoel, dat men poogt te verkrachten. - ‘Geene heldenpoëzie meer’, zegt gij, en eenige bladzijden verder wijst gij op *De Kinderen der Menschen* van Pol de Mont, dat *episch* gewrocht, waarin de dichter, meer dan elders, zijne zoogezegde parnassiaansche theorieën heeft toegepast! Dat voorbeeld lag bij de hand, en is eenigszins passend bij de volgende, zeer schoone tirade van Mr Rooses:

‘De dichter zal dus niet meer moeten, *misschien* (een *misschien* dat den criticus nog al verre leidt) niet meer mogen vinden en scheppen; hij zal niet meer met forsche hand uit het volle leven en uit de geschiedenis grijpen en ten tooneele voeren wie en wat hij daar gezien heeft; die stof benuttigen, volledigen, omscheppen; het menschelijk gemoed doorgronden, de menschelijke daad bewonderen, karakters en belangen met elkander in strijd brengen en een bedrijf te meer voegen aan het eeuwig menschelijke drama, waaraan de eeuwen zich hebben vergaapt, van Homerus tot Hugo's tijd, van de zangers der Edda tot aan die van den *König von Sion* en *Enoch Arden*, die utilitaristische dichters bij uitnemendheid. Nog eene daad van verlichten, letterkundigen zin en wij vijzen ook deze derde snaar los.’

Waarlijk zeer mooi! Jammer maar dat die prachtige volzinnen enkel op een *misschien*, op eene veronderstelling berusten, die door niets wordt gewettigd. Geen enkel dichter der zoogezegde jonge school heeft ooit iets dergelijks beweerd; in het ‘Pro domo’ van Pol de Mont is er geen spoor van

zoodanige uitsluiting te vinden en ik denk dus raadzaamst die regels maar onverlet te laten en te beschouwen '*comme nuls et non avenues*'.

Maar hier komt nog eens de zaak te berde: welke is de rol der verbeelding in de poëzie? De verbeelding is een forsche, een stoute, een wilde draver, dien men niet teugelloos mag laten voorthollen, doch bedwingen moet en mennem naar men het zelf verkiest.

Doch, waarom hier verder op aangedrongen? In één woord, de verbeelding alleen volstaat niet tot het scheppen van degelijke gewrochten; zij is slechts een element, dat door de kunst moet benuttigd worden tot verwezenlijking van het schoone.

Ik denk dus te mogen besluiten dat Mr Rooses de theorie dier *zoogezegde Parnassiens*, die het niet meer zijn dan *hijzelf*, verkeerd heeft begrepen en uitgelegd. Nooit heeft een der jongeren verbeelding, gevoel of gedachten uit de kunst willen sluiten; zij voegen er zelfs nog de ontleding bij, een even onontbeerlijke hoedanigheid, voornamelijk in dit tijdstip van gemengde karakters, van verfijnde gevoelens, van veelvuldige en tegenstrijdige drijfveeren. Maar een eenvoudige boer kan al die hoedanigheden in ruime mate bezitten: indien hem echter de kunstmiddelen ontbreken om ze in een schoonen vorm te doen leven, dan zal hij toch maar altoos behooren tot de schaar der zwijgende of stamelende poëten, die voorzeker zeer interessant zijn, doch nimmer eene groote letterkunde zullen in 't leven roepen.

Ik ben eenigszins verlegen daar het mij - aanhanger der *nieuwe* richting - slechts mogelijk was met oud nieuws voor den dag te komen. Immers die algemeene begrippen zijn in alle handboeken over letterkunde voorhanden. Maar, zoo ik in algemeenheden moest vervallen, aan wien de schuld?

* * *

Slechts bij een criticus, in eene uitzonderlijke en afgezonderde letterkunde grootgebracht, en met hare vertegenwoordigers tot vergoding toe dwepend, kon de gedachte opkomen aan die éenzijdige kunstrichting het recht toe te kennen alle latere ontwikkeling van gevoel, verstand en verbeelding in hun zelve en in hunne uitdrukking te belemmeren.

Maar heeft onze romantische poëzij sinds 1830 dan zooveel merkwaardigs geleverd, dat men met al hare logge vracht op het geweten der aankomende kunstenaars moet drukken? Eenigen harer dichters ben ik de eerste om toe te juichen en te bewonderen, daar zij met zoo geringe middelen nog tot een uitstekenden uitslag wisten te komen. Het is zeer gemakkelijk aan de jongeren, die meest allen nog zeer *jong* zijn, te komen zeggen: ‘gij moet scheppen, vinden, uit het volle leven en de geschiedenis grijpen, het menschelijk gemoed doorgronden’, enz. Ja, dat willen wij doen, dat trachten wij reeds te doen! Maar als ik zoo iets in uwe geliefkoosde poëzij wil zoeken, tast ik vruchteloos in de duisternis rond. Uwe heldenpoëzij: is die het ‘*Eppenstein*’ van Th. van Rijswijck, of *Gozewijn, graaf van Strijen*, van Van Kerckhoven?

Altijd dezelfde onderwerpen, dezelfde uitdrukkingen, dezelfde vormen! Als er maar een vers luid bulderde en de vuisten balde, dan waande men zich een Lord Byron of een Schiller. Om oorspronkelijkheid in de gedachte, om juistheid, gevatheid, harmonij, schilderachtigheid in den vorm was het, op kleine uitzonderingen na, niet te doen. Breidel stroopte de mouwen op, De Coninck redevoerde, de Vlaamsche Leeuw spande zijne klauwen, beekjes kabbelden, boeren vrijden, en dat was voldoende. Buiten dat, boven dat, dieper dan dat, lag er niets meer. Gedachten en verbeelding bestonden in het nazingen van anderen; het gevoel was oppervlakkig en uitte zich steeds in dezelfde klagende strofen. Dat men mij niet met een Van Beers, een Ledeganck, een Van Duyse het hoofd insla: dat waren uitzonderingen, die mijne beweringen des te juister doen uitkomen. O! hadden die hunne loopbaan later begonnen, hoe gansch anders hadden zij geschreven! Dien vooruitgangbespeurt men vooral bij Van Beers; wat eindelooze afstand tusschen ‘*De zieke Jongeling*’ en ‘*Begga*’! Doch al de andere, vaak zeer begaafde schrijvers, sleepten aan den voet de zware keten eener valsche of bekrompen opvatting van de kunst, die hunnen vrijen gang belemmerde; eene keten die men bij ons jongeren nog vaster poogt te smeden. Als algemeene indruk: hoe povertjes, hoe sukkelachtig, hoe weinig artistiek, in vergelijking met de poëzie der andere volkeren!

Is het op die werken steunende, dat wij aan onze medeburgers zullen

zeggen, dat wij der wereld zullen toeroepen: onze taal heeft recht en reden van bestaan, want zij leeft in eene rijke letterkunde! Och arme! In onze letterkunde leeft zij niet; - zij teert er in uit!

Als slotsom: wat hebben onze 'ouden' ons dus overgelaten? - Armoede in de dichterlijke opvatting, armoede in de taal!

De nieuwe richting is zoo maar niet in een oogwenk ontstaan; sinds jaren werd zij voorbereid, en zij streeft naar het doel, den gezichteinder te verbreed en den vorm derwijze te bewerken, dat hij rijker en plooibaarder worde. Die tweevoudige strekking is duidelijk in *'Fladderende Vlinders'*.

De fransche schrijvers, met hunne arme taal, zeggen wat zij willen; in onze taal, voor oneindige ontwikkeling vatbaar, kunnen wij slechts met moeite de minste schakeering weergeven; zij is een vruchtbare akker die braak ligt; zij moet doorwerkt, doorkneed, plooibaar gemaakt worden en de meest verfijnde en intieme gevoelens en gewaarwordingen kunnen vertolken. Geen beter middel daartoe dan de studie dier ingewikkelde vormen, die den dichter noodzaken het woordenboek te doorwerken, en die dan toch ook *hunne reden van bestaan hebben daar zij ontstonden, en schier in elke letterkunde werden aangewend, om gedachten en gevoelens van een bepaalden aard uit te drukken!*

Mr Rooses spreekt van het lezend publiek, maar bedriegt zich grootelijks zoo hij denkt dat de oude onderwerpen en vormen nog zooveel gesmaakt worden als in *zijn* jongen tijd. De vreemde letterkunde dringt langs deuren en vensters binnen en, indien wij niet in staat zijn, aan het groot getal begaafde en ontwikkelde jongelingen, die thans met ware kunstliefde zijn bezielde, wat ander voedsel op te dischen dan hun tot heden te beurt viel, zullen zij aan een vreemden disch iets keurigers, iets kruimigers gaan proeven. Wellicht bekruipt mij later de lust de hier terloops aangeduide gedachten, in eene verdere studie te ontwikkelen.

Nochtans, vooraleer van Mr Rooses afscheid te nemen, wil ik hem nog een verzoek doen, een enkel: hij vordert voor de *'critici van beroep'* het recht over de poëtische gewrochten vrij en vrank hunne meening te zeggen; goed zoo! Mogen de dichters 'van beroep' dan ook oorlof vragen om zulke onder-

werpen te behandelen als zij verkiezen en in den vorm die hun het best gepast schijnt, zonder dat de 'critici' hun dat recht komen betwisten onder voorwendsel, dat andere onderwerpen hun meer bevallen en dat zij in de gebezigde vormen niet genoeg zijn ingewijd?

‘Gedichten’ van Arnold Sauwen

GEDICHTEN VAN ARNOLD SAUWEN, ANTWERPEN, L. DE LA MONTAGNE, 1890.

DEZE bundel gedichten van Arnold Sauwen vind ik op mijne werktafel bij mijne terugkomst van een verblijf van een paar dagen in een der eigenaardigst schilderachtige dorpen der provincie Brabant, waar twee te zamen vloeiende rivieren schoone velden en uitgestrekte weilanden bevruchten.

Ik heb er nogmaals de frissche poëzie der kinder- en jongelingsjaren met volle teugen ingeademd: - die poëzie welke er, als 't ware, met de lucht verkwikkend in de longen dringt, het hart versterkt en ten minste tijdelijk de kwellende zorgen, de verschroeiende angsten van het steedsche leven doet vergeten.

De menschen schenen er nog zoo goed en zoo opgeruimd als vroeger; de stem der boeren en boerendochters klonk even gul en hartelijk. De morgendamp zweefde nog even donzig en subtiel langs de breedde, droomerige weiden. Dezelfde doorschijnende golfjes stoeiden dartel langs de oppervlakte der rivier en met dezelfde angstige aandacht als voorheen tuurde de hengelaar naar het drijvende en zwalkende ‘stopsel’,

‘waar al zijn hoop en al zijn heil aan hangt.’

Na dit uitstapje was het lezen van Sauwen's gedichten mij een dubbel genot, daar het den aangename indruk verlengde en al mijne herinneringen in levende beelden voor den geest riep. Ja! zoo heb ik ook de natuur gezien en gevoeld en het genoeg dat deze gedichten mij gaven steunt niet zoo zeer op den grond der zuivere esthetiek als op de natuurlijke vreugde van den mensch die zijne innigste gevoelens door anderen vindt uitgedrukt, en een hart ontmoet dat voelt, een geest die denkt als zijn geest en zijn hart.

Reeds bij den aanvang van den bundel waait u een frissche lucht in 't aangezicht:

Er trekt een fluistren door het land:
‘de lieve lente is weergekomen....’

Voor het meerendeel der gedichten zouden die twee eerste verzen als *motto* mogen dienen. 't Zijn lenteliederden: opwellingen uit de lente des harten; zangen die de schoonheid der lente vieren en u met betooverenden eenvoud toespreken:

Nu is 't de tijd van lieven, hopen;
Geniet, wie 't jonge leven mint.
Voor liefde thans de herten open,
Voor zon en geur en lentewind.

Geen aarzlen.... ga naar 't rozig kind
Wier lippen u tot kussen nopen.
Nu is 't de tijd van lieven, hopen;
Geniet, wie 't jonge leven mint.

Na die levenslustige jubelkreten hangt de dichter eene reeks fijngetoetste landschappen op, kleurig en zonnig, zonder gezochte effekten, die des te meer treffen en boeien daar zij ons de natuur door een frisch en licht trillend gemoed doen beschouwen.

Bijna al die stukjes zou men willen afschrijven. Hoe lief begint het gedichtje:

Ontwaken!

In 't Oosten treedt de morgen aan,
weer is de nacht verdwenen.
Het dorp ontwaakt, luid kraait de haan,
en langzaam stijgt er leven.

Daar slaat des buurmans blonde kind
de groene luiken open,
en lustig komen zon en wind
door 't kleine raam geslopen....

En zoo frisch en licht van gang is het stuk tot het einde. 't Is een der groote hoedanigheden van den heer A.S. dat hij zichzelf gelijk blijft: hij wil nooit hoog vliegen en valt nooit laag. Hij geeft weer wat hij zag en

gevoelde. Zijne poëzie is oprecht en ‘doorleefd’ en juist daardoor treft zij altijd de gevoelige snaar bij den lezer.

Nog een staaltje zal ons dat bewijzen:

Zomeravond

Traag klept het angelus uit gindschen toren.
Wijd over 't veld, in zilverhellen klank,
drijft elke galm, gelijk een vredezing
die 't dal omruischt in 't rozig avondgloren.

En huiswaarts keert de boer, met moeden gang,
langs 't smalle voetpad, kronklend tusschen 't koren,
en vouwt om 't lot, zijn ouden dag beschoren,
de stramme handen saâm, ten vromen dank.

o! Welkom is hem iedere avondsterre,
die, pinkend, hem naar 't huisje wenkt, ginds verre,
waar 't avondbrood hem wacht, bij 't lief gezin:

waar, als de veldbloem, aan den dauw zich lavend,
zijn hert zich sterkt aan huislijk heil en min,
zoo kalm en troostend in zijn levensavond.

En niet alleen lente en zomer worden zoo lief door 't penseel hertooverd. Enkele winterlandschappen die in den bundel voorkomen liggen ook onder hun eigenaardig licht. Ik denk niet de lezers te vervelen door aanhalingen als de volgende:

Winternacht

Zwijgend en als uitgestorven
ligt het dal in winternacht.
In haar kleed van blanke vlokken
sluimert de aard, zoo diep, zoo zacht.

Aan den klaren sterrenhemel
gaat de maan haar stillen gang.
In haar schijn ligt daar de vlakke,
scheemrend, als een maagd zoo blank.

Uitgegaan is 't laatste lampken
dat van ver u tegenglom.
Onder witbesneeuwde daken
slaapt het dorpken, stil en stom.

Slechts de toren, trouwe wachter,
't hoofd met eeuwen reeds bevracht,
houdt nog daar, in nacht en stilte,
over hut en hoeve wacht.

En, wen alles rondom sluimert,
van het leven onbewust,
galmt de sombre toon der klokke,
stem des Tijds, die nimmer rust.

Veel zou ik nog kunnen afschrijven om de degelijkheid van Sauwen's gedichten te doen blijken, maar dan zou haast heel de bundel dienen aangehaald te worden. De lezer zal er het best zelf over oordeelen. Ik mag echter niet nalaten hem het lieve stukje: *Het Vaderhuis*, ter lezing aan te bevelen. Volkomen is het die aanbeveling waardig. 't Is een fijne greep, in naïeven trant ontwikkeld, frisch in zijnen eenvoud. Geene uitdrukking steekt af op den simpelen en bevalligen achtergrond. Dit pereltje zou op zijne plaats zijn in de gewrochten der duitsche puikdichters.

De vier sonnetten van *Lily* mogen wij ook niet stilzwijgend voorbijgaan. Het bezongen onderwerp - een gevallen meisje - is voorzeker niet van de nieuwste. Doch 't is niet alleen het onderwerp zelf dat men in aanmerking moet nemen maar ook de manier van het te bewerken - en deze kan altijd

nieuw zijn. Het laatste, niet het beste dier sonnetten zal ons van de andere eenen voorsmaak geven:

De koelte van den zomeravond drong
in de veranda. Om uw lokken speelde
een zonstraal nog, die door de ruiten blonk,
en met zijn goud uw bleeke wangen geelde.

Gij sloegt uw boezem bloot met schuchtren lonk,
voor 't blozend kind dat schuldge liefde teelde;
terwijl uw borst haar milde teugen schonk,
glom in uw oog een straal van moederweelde.

Toen, Lily, waart gij schoon, aanbidlijk schier!
als vrouw onteerd, als moeder groot en fier!
't Was of de zon een gouden stralenkronen
u schiep om 't hoofd.

'k Zat zwijgend naast u neer;
ik zag in u de onteerde vrouw niet meer,
maar dacht verrukt aan Raphael's madone.

Het eenige vaderlandsche stuk: *Vlaanderens helden*, is minder geslaagd en laat veronderstellen dat dit genre buiten de bijzondere begaafdheid ligt van den heer Sauwen.

Eenige stukjes komen in den bundel voor, die vreemd zijn aan het dorpsleven en meer den stempel der steedsche driften dragen. Deze zijn niet zoo lief getint als de andere en men gevoelt alras dat de heer Sauwen zich niet zoo gemakkelijk in de wereld der gemaktheid als in die des eenvouds en der natuurlijkheid beweegt. Zij ontsieren echter het boekje niet en zullen ook niet zonder genoeg gelezen worden.

Ik denk niet beter te kunnen sluiten dan met dit werkje van den heer Arnold Sauwen aan al de letter- en kunstminnaars aan te bevelen. Ik zeg

ook: kunstminnaars, en die zullen er vooral ruimschoots genot in vinden. Het is trouwens met een echt artistieken zin geschreven.

Wij hebben in onze letterkunde werken die dieper zijn van gevoel, grootscher van opvatting. Doch weinigen bestaan er waar de dichter zoo altijd in dezelfde bevallige *gamme* blijft en geene zeker die met meer liefde en gemoedstrilling het landelijke leven vertolken.

Zal nu het boek van den heer Sauwen om deze redenen tot het nageslacht overgaan? Dat kan men onmogelijk beantwoorden. Iets kunnen wij zeggen: 't is dat het aan velen genoeg zal doen, dat het menige zijner tijdgenooten zal verheugen en treffen door een gevoel dat *oprecht* en *waar* is. En dit lot schijnt nu benijdenswaardiger dan dat van een aantal zoogenaamde dichtstukken, veeleer met den kop dan met het hart vervaardigd volgens de 'recettes pour la production des oeuvres immortelles', en de 'méthode pour donner de l'esprit à ceux qui n'en ont pas.' Deze deden noch tijdgenoot noch nakomeling trillen, maar zij zijn begraven in bloemlezingen, tot de groote vreugde der grammaticasters en tot de eindelooze verveling der toekomstige scholieren.

De gedichten van Arnold Sauwen zullen thans in vele harten aangename gevoelens, in veler geest zalige herinneringen opwekken. Is dat niet beter?

Open brief aan den heer d^r. Max Rooses

IK heb u altijd aangezien voor een zeer oprechten beoordeelaar. Ofschoon uwe critiek niet altijd onfeilbaar is en uwe gewoonte van ‘klassificeeren’, ‘formuleeren’ en ‘generaliseeren’ m.i. veeleer van breedsprakige oppervlakkigheid dan van juist inzicht en diepgaande ontleding getuigt; - overal, in uwe meest stelselmatige en eenzijdige oordeelvellingen, wanneer gij de woorden ‘natuur’, ‘waarheid’, ‘menschelijk’, ‘genietbaar’, in eene babelsche verwarring van allerhande begrippen dooreenslingert, schijnt ge mij uit volle overtuiging te spreken en geen woord over de lippen te laten gaan, dat niet op voorhand gewikt, gewogen en de juiste uitdrukking van uw gedacht werd bevonden.

Die gave van oprechtheid springt thans duidelijker in 't oog daar gij, in uw laatste Gids-artikel, aan Hélène Swarth gewijd, afbreekt met de verouderde zienswijze waarvan gij tot heden, met zonderlinge vasthoudendheid, de gepatenteerde verdediger waart gebleven, ja, de verpersoonlijking geworden, tot dusverre dat in alle gesprekken over kunst de woorden ‘reactie’, ‘verouderde gedachten’ en ‘Max Rooses’ in éénen adem uitgesproken werden.

Eene vergelijking tusschen twee uwer artikels, één van den ouden en één van den nieuwen trant, zal die radikale omwenteling in uwe kunstopvatting beter doen uitkomen.

Ten jare 1887, in uw opstel getiteld: *Nog eens over de jongste richting in de Nederlandsche poëzij*, heetten de gedichten van Hélène Swarth ‘*knutselen en futselen* met miniatuurontroeringen, met *gelikte en gestrikte woordjes*, met *geborduurde en gehaakte rijmpjes*’, een ‘*naknippen van fransche patronen*’; - dat alles ‘*zoo juffrouwachtig, zoo modezuchtig, dat elders als hier, in dit rijk der preciositeit, eene dochter der Muzen den troon moest bekleeden.*’

De taal der jongeren in 't algemeen en der dichteres in 't bijzonder werd er volgenderwijze onbarmhartig doorgehaald:

‘Voor die verfijnde wezens en hunne verfijnde indrukken is de ronde taal

van den gezonden mensch te boersch; zij moet beschaafd en herschaafd, glad geslist, haarfijn gesplitst en dan nog eens gekloven en afgestoven worden, tot dat zij verpeuterd en verkleuterd daar staat te bezwijmen van louter voornaamheid en bloedeloosheid.’

En gij die voorgaande regels neerschreeft waart oprecht genoeg, Hooggeachte Heer, om uw oordeel omtrent de taal en den vorm van Héléne Swarth in den volgenden zin te wijzigen:

‘Dit zilverige, reine, vinden wij vooral in haar woord weer, helder van zin, melodisch van klank, kinderlijk van eenvoud.

Het is zoo eigenaardig, en zoo bekoorlijk te zien, hoe zij in de ontheffingen van haren geest, in de afdwalingen naar boven, de spraak der eenvoudigen van hart blijft spreken, hoe zij met die als het ware opzettelijk ongezochte taal zooveel zekerder treft dan zij met het meest ongewone woord zou doen, hoe gewillig heel de apocalypsis van haar zieleleven zich laat weerspiegelen in gewone zegswijzen. Het is een verwezenlijking van het hooge vereischte in de kunst, het paren van idealisme aan realisme, zoo gelukkig als ik er geen tweede ken.

Een enkele maal wordt er, wel is waar, jacht gemaakt op klankeffekt; maar op die schaarsche uitzondering na, klinkt het woord immer zoo welluidend, dat voor wie alleen op de melodie wilde letten het lezen dier verzen een uitgelezen genot zou zijn. Er is zooveel overeenstemming tusschen die muziek en de gedachte, welke zij vertolkt, dat men niet anders meenen kan of zij zijn zoo samengeboren en onafscheidbaar van elkander.’

Voorwaar, er is moed noodig om zoo onbewimpeld te laten blijken, dat men vroeger den bal missloeg; om zóó, zonder aarzelen, de ongenadige en minachtende veroordeeling weer goed te maken. Geen grooter moed, geen grooter oprechtheid legde, *mutatis mutandis*, ‘the old man’ aan den dag toen hij, op ‘t einde zijns levens, den strijd aanging voor het *home rule*.

Ieder rechtgeaard karakter zal u toejuichen en, zoo niet uwen critischen zin, dan toch uwe rondborstigheid hoogschatten.

Er is nochtans iets in uw gedrag, dat ik, met den besten wil der wereld,

niet kan verschoonen: ge schijnt me geen volledig begrip te hebben van de plichten eens hoofdmans jegens zijne soldaten.

Want gij stondt aan 't hoofd eener gansche bende volgelingen, die uwe gebaren gadesloeg en dapper hieuw en korf als er maar een van die 'hoogvoornamenieuwelingen', die snoeshanen opdaagde, vermetel genoeg om anders te zien, te denken, te gevoelen dan gij, of beter: om te zien, te denken en te gevoelen. Gij verwittigt niemand en rukt schielijk vooruit, uw ganschen nasleep, zonder bevelhebber, zonder richting, in 'eene onbeschrijfelijke wanorde' achterlatende. En al die Roosessen in miniatuur staan daar nu te kappen als een blinde naar de eieren, met gebaren als zwierende molenwieken en 't welluidend strijdgeschetter van een kalkoenschen haan. Zij vechten met de razernij der wanhoop! En gij, hun voormalige aanvoerder, slaat geen acht op hunne kreten van vertwijfeling, alsof het u voldoende ware, aan uwe nieuwe bondgenooten de vroegere vijandschap te doen vergeten en opnieuw over heel de letterkundige beweging den magisterstaf te mogen zwaaien.

Heer Rooses! Heb toch compassie met de achterblijvers!

Het is altijd belangrijk de 'apocalypsis' eener bekeering na te gaan, maar veelal ook uiterst moeilijk. Zij is trouwens gewoonlijk het gevolg van een zoo verwickeld samen-, ineen- en dooreenwerken van gevoelens en gedachten, dat men de subtielen fijnstalen pen van een' Couperus zou behoeven, om de verschillende elementen van zulk proces te ontwarren en elken invloed, elke 'phase', volgens hun bijzonder belang, met de juiste tint, onder 't juiste daglicht te brengen. Vooral, wanneer het een man van uwe waarde geldt, Hooggeachte Heer, zou dergelijke ontleding eene onschatbare bijdrage opleveren tot de zoo bij uitstek gewichtige kennis der menschelijke ziel. Ook met het oog alleen op den invloed, welken uwe bekeering op het gebied *uwer kritiek* moet uitoefenen, ware het reeds ongemeen belangwekkend te doorgronden in hoeverre gij tot bredere gedachten zijt overgegaan en in welke mate gij nog in uwe vroegere eenzijdigheid blijft volharden; ongemeen belangwekkend te weten, of uwe bekeering wel eene degelijke bekeering is; of gij wel à het kwade hebt afgezworen en het genoegzaam verfoeit; en of niet eenmaal de duivel der bekoring u in de vroegere dwalingen zal doen hervallen.

Want dat ding, uwe studie, zit me zoo wonderlijk ineen. Nu eens ziet men u met vasten stap en geheven hoofd op de rechte baan vooruitreden; dan weer slaat gij een zijpad in, dat u opnieuw nader bij den verlaten doolweg brengt; maar gij geraakt toch weer op den goeden weg; later schermt gij met woorden als ‘waarheid’, ‘genietbaar’, ‘idealisme’ en ‘realisme’ en laat in sommige regels zonderlinge beamingen doorschemeren omtrent de jongeren, die strijd voeren tegen dit of dat, net alsof de jongeren in ons land ooit *gestreden* hadden en niet integendeel altijd door hunne voorgangers en vooral door de kritiek waren *bestreden* geworden. En als ge tot daar komt, dan vraagt men zich af - waarschijnlijk nog onder den invloed uwer Schetsenboeken - of uwe verbazende omschrijving van het symbolisme soms niet in het kamp der moderne kunstbeweging werd binnengesmokkeld als het houten paard van den ‘honigzoeten’ Ulysses. Gij weet: ‘Timeo Danaos...’ Ik twijfel geenszins of eene gewetensvolle ontleding zou al die schijnbare tegenstrijdigheid klaarspinnen, zoodanig, dat er in den meest sceptieken geest geen ziertje achterdocht zou overblijven en al dat schipperen zou toegeschreven worden aan eene onvoldoende inwijding in de nieuwe leer. Uwe peters hebben u waarschijnlijk niet genoeg onderricht vooraleer u te besproeien met het reinigend water der Jordaan.

In zake ontleding wil ik mij echter bepalen bij een brok ‘autopsychologie’, waarin gij de verandering uwer zienswijze nopens de gedichten van H  l  ne Swarth op kinderlijk naïve en rondborstige wijze blootlegt en wettigt.

De aanhaling is tamelijk lang, maar uiterst belangrijk als letterkundig document.

‘Ik moet bekennen, dat, bij de lezing der eerste bundels van H  l  ne Swarth, ik minder getroffen was door hare buitengewone verdiensten. Zeker, de bekoorlijkheid van het zeggen, het stille weemoedige, dat als een zachte melodie uit hare verzen sprak, grepen mij aan; maar hare poëzie *scheen mij meer streelende muziek dan genietbare letterkunde* (!?!). Het zwevende, onbestemde der gedachten, het vreemde van den toestand lieten mij geenen vasten indruk; het kwam mij voor dat eentonigheid en *onnatuurlijkheid* niet vergoed werden door zoetvloeiendheid van taal en liefelijkheid van

beeld. *Het verband tusschen dichteres en lezer werd niet vast geknoopt*; de laatste verplaatste zich moeilijk in de wereld, waar de eerste woonde en *kon kwalijk belang* stellen in een leven, dat zoo opzettelijk buiten het *menschelijke* bestaan werd gesleten.

‘Naarmate de bundels elkander opvolgden, daalde er licht in de geheimzinnige sferen waar de lezer wordt heengevoerd; wel en wee der dichteres kregen bepaalde vorm en wekten medegevoel en medeleven; *het eeuwig menschelijke kwam meer tot zijn recht*, het raadselwoord van *menig ongewone aandoening en vreemd gepeins* werd den lezer medegedeeld. Vooral *Rouwviolen* waren een openbaring en deden den nevel opklaren. De dichteres trad daar vranker op als menschenkind, haar bestaan bleek niet uitsluitend in de wolken geleefd en haar lijden niet enkel *in de verbeelding geleden* (??...)’

Ziedaar dus de zaak onbewimpeld blootgelegd. De eerste zóo eenvoudige, zóo klare gedichten van Hélène Swarth hebt gij noch gevoeld noch begrepen en daarom hebt gij ze aangezien en uitgekreten als *onbestemd, onnatuurlijk, niet menschelijk*, enz. Voor u waren het ten hoogste snuisterijen, kinderspeelgoed. Gij wildet voor het brutale feit staan. De dichteres had u 't waarom en waarvan, met getal en omstandigheden, moeten blootleggen.

Nu doet gij dat in hare plaats.

Hoe dikwijls hebt gij u niet aangesteld als de vertegenwoordiger van het oordeelkundige lezerskorps! Waart gij niet het levend orakel van dat zonderling ‘ontwikkeld publiek’ waarmee de Nederlandsche kunst begiftigd is, neen, waardoor ze vergiftigd wordt? Moest gij in uwe hoedanigheid van criticus, van woordvoerder, niet de eerste zijn om te doorgronden, te gevoelen en te verkondigen? Het publiek, niet het zoogezegd ‘beschaafd publiek’, maar *het* publiek, zoo uit eenvoudige gevoelsmensen als uit fijne literaire geesten samengesteld, heeft klaarder gezien dan gij. Het verband werd tusschen de dichteres en u zóo moeilijk, tusschen haar en dát publiek zóo gemakkelijk vastgeknoopt! Het was vatbaar voor indrukken en liet ze tot zich komen.

De algemeenheid harer lezers - en ware 't zóo niet, zou 't Hélène Swarth's waarde verminderen? - de algemeenheid harer lezers heeft haar lijden, zonder dat het door naam en toenaam en bijvoeging van een portret gewettigd werd,

gevoeld, begrepen, en hare gedichten hooggeschat; heel het jongere geslacht heeft haar bemind en op het schild zijner liefde en zijner bewondering tot den hoogsten rang gedragen.

En nu sukkelt gij achteraan, ver achteraan, om dien bijval vast te stellen en die vaststelling te omlijsten door allerhande verklaringen, ophelderingen, (hadt gij ze noodig, 't publiek niet!) fraaie volzinnen over het symbolisme, banaliteiten over den sinds jaren bestaanden strijd tusschen de realistische en de idealistische strekking en de zegepraal dezer laatste, enz., alsof al die omwegen den lezer om den tuin konden leiden en het feit zelve wijzigen. Dit feit is:

Gij stafhouder der Zuid-Nederlandsche kritiek hebt uwe totale onbevoegdheid in het vak bewezen, door het miskennen van de waarde, door het bestrijden van de letterkundige faam eener dichteres, die gij thans, *na al de anderen*, de grootste noemt van Nederland.

Men kan niet beter zelfmoord plegen.

Aanvaard, Mijnheer, de verzekering mijner volkomen achting.

PROSPER VAN LANGENDONCK

Herleving der Vlaamsche poëzij

OVER de Vlaamsche poëzij dezer eeuw is meer te zeggen dan in deze bladzijden mogelijk is. Ik moet mij dus bepalen bij een beknopt overzicht en enkele algemeene bemerkingsen, die ik eenvoudig en klaar wensch te schrijven. En 't komt me zoo niet heel en al onwaarschijnlijk voor, dat de tot hare 'banale' uitdrukking herleide algemeenheden, waarrond elke kunstbeweging wentelt, zouden verstaanbaar zijn voor den simplen 'gezonden' mensch, zoowel als voor den door en door bedreven filosofer.

Dit artikel zal geen stortvloed zijn van vermaledijdingen noch een uitpersing van venijn over de geslachten die ons zijn voorgegaan. Retrospectieve onrechtvaardigheid is bijna even slecht als stelselmatige miskenning van wat in wording is. Wien moed of macht ontbreekt om de kunst eener weggezonden of eener opkomende generatie te hervoelen of meê te voelen, valt minachtend of spottend gefrazel al te licht om niet kleingeestig te wezen.

Voelen moet men kunnen en inzien de voel- en denkkraft die werd opgelost in de banaal geworden woorden, de verdorde symbolen, vroeger eens boeiend in de glorie hunner jonge schoonheid; - eene letterkunde hervoelen van haren oorsprong door hare geleidelijke en schier noodzakelijke ontwikkeling en voortschakeling heen, en dat niet alleen zien en voelen als een eenzijdig 'puur artiest', maar als een mensch, mensch genoeg om met den minste zijner medemensen te kunnen meêvoelen en denken en den harteklop te kunnen waarnemen van een volk.

Om juist te oordeelen, moet men alle pogen kunnen waardeeren. Voor hem wiens gevoel niet kan opgaan in de extase der gothieken noch zwellen in het breed lyrism van Rubens, is de eerste kunst mismaakt en levenloos, de tweede louter decoratief. Wie slechts banaal en oppervlakkig ziet, vindt alles banaal en oppervlakkig, behalve het excentrieke, het uit zijn verband gerukte.

Eene groote kunst valt zoo niet op eens uit de lucht;, men heeft ze niet voor 't grijpen. De kunst groeit met het leven waaruit zij kracht put, al ware 't dan ook terugwerkende kracht. Men stijgt niet naar het schoone langs de ladder van regels en stelsels. Kunst is vorm; kunst is vorm van leven; eene

door levenssap gevoede plant, die reeds schoon kan zijn in haar eigenaardigen, weelderigen, sierlijken of evenredigen wasdom en waarvan het volstrekt schoone de bloem is; de bloem bestaat bijna nooit zonder den stam en nooit zonder den wortel die in 't leven dringt.

Men ziet dan al 't ellendige en nuttelooze van dat getwist over kunst voor den vorm, vorm en inhoud, serene kunst, stemmingskunst, volkspoëzie, nationale kunst, enz.; vooraleer over al die dingen zoo hoog op te geven, mocht men zich wel eens afvragen of de werken, waarrond zoo overtuigend en overvloedig wordt geschreven, wezenlijk *Kunst* zijn, leefbare kunst, die niet bij de eerste ómwenteling der gedachten als eene broze korst verbreekt; of daarin genoeg gemeenschappelijk of persoonlijk leven is saamgestroomd en werd uitgedrukt; of meer dan gewoon gevoel of mannenkracht nadruk legt op het woord en het door de tijden doet voortklinken.

Van géén gevoel kan gezegd worden dat het niet waar is; van gééne beelding van gevoel dat zij niet menschelijk is; maar de critici verwarren altijd menschenkunst en menschelijke kunst.

De bron van alle kunst is toch de mensch, met zijne eeuwige gevoelens, driften, verzuchtingen, de immer strijdende en toch gezellige, beminnende mensch, die schept uit liefde, geniet in 't scheppen en zich bemint en bewondert in 't eigen maaksel; de mensch bezielde met algemeene sympathie,

‘die al 't geschapene aan de wijde borst wou prangen’

en haten kan met al den gloed zijner teleurgestelde liefde; die hoogst en volledigst verpersoonlijkt is in den Dichter, den grooten intuïtieve.

Deze voelt immers dieper, fijner, sterker de betrekkingen die 't stoffelijke en 't ideëele zijn doorkruisen en onderling verbinden, in hem samenloopen en met maat, gewicht, getal gerythmeerd worden in de éénheid zijner sensitieve en intellectueele ziel. In hem weerspiegelt zich de schepping zoo wonderbaar en leeft er met zoo innige pracht dat zijn wezen als wegsmelt in haar glorie en hij soms aan 't droomen gaat dat zij ál God is en hij een deel der Godheid; of in 't hooge bewustzijn zijner persoonlijkheid zich inbeeldt de schepper, de bezieler, de toongever te zijn der eindelooze harmonie van

het Al. Maar zijn rusteloos streven naar verder, naar schoonheid, waarheid, geluk, naar 't mysterie, 't onbereikbaar absolute, is 't begin der door hem zoo onuitsprekelijk schoon gevoelde relatie - in hem schoonste aller rythmeeringen - die van hem uitgaat naar 't volstrekt ware, goede, schoone, naar den absoluten God.

Alles in het Al - in zijn wezen, door zijne betrekkingen met alle andere dingen miniatuurweerspiegeling van het Al - groeit, in strijd van in- en terugwerking, op in 't algemeen verband, noodzakelijk organism in 't Organism, kracht uitgaande van de Kracht, in zoo verscheidene, menigvoudige, schijnbaar grillige of tegenstrijdige werking meegaand in 't grenzeloze leven en vervullende zijne bestemming voor 't absolute.

Is niet de mensch de schoonste schakel van al dat leven?

O dat grootsche menschedom: - Individuen, volgens aanleg en veerkracht rijzend en dalend, voorttelend, onderling in- en terugwerkend, en om elkaar wentelend en elkaar voortstuwend als golven van groote stroomingen: de volkeren: menschenstroomingen, rijzend en dalend, zich splitsend en onderduikend, herlevend in hare opnieuw samensmeltende vertakkingen; onderling in- en terugwerkend en hare wateren mengend; - volkeren, gemeenschappen van menschen, gemeenschappelijk vormend de groote zee van 't menschedom, eindeloos golvend in haar grooten rythmus - oplossing van alle bijzondere rythmeeringen - : rythmus afwisselend naar kracht en breedheid der stroomingen die beurtelings bovenkomen en heengolven langs de oppervlakte der wateren.

Schoone zee van 't menschedom, die heenzwoegt om de aarde, alle luchten weerkaatst en afteekent alle bewegingen van den grond, neergeveld in matte rust, of van vreugd opsprankelend in 't zonnelicht, of woedend in rooden hartstocht, en immer glanzend en bruisend in kleur, klank en maat van haar gevoel. En die eindeloze rythmus van lijnen, kleuren, klanken voortgolvend in de individueele ziel van den grooten wezenlijken mensch, *den Dichter*.

Elk individu streeft, bewust of onbewust, naar 't volledig, alzijdig menschzijn, samenvatting der algemeene waarheid waarvan de mensch, in zijn hoofd-

begrip, de weerspiegeling is. Doch de wezenlijke sterke geest, de denker, de ziener gaat zijn eigen gang, door eigen denk- en voelkracht. Is hij dichter, dan leeft dat streven met rijzen en dalen in 't innerlijke woord; is die dichter kunstenaar, dan zet hij dát vast in 't uiterlijke woord, de taal, oplossing van alle grondbegippen, door haar eigenaardige woordvorming, hare idiotismen, haren zinsbouw, beelding van den gedachtengang en de eigenaardige vermogens van zijn ras; de taal waardoor zijn persoonlijk gevoels- of geestesleven eene bijzondere strooming of wieling heendrijft, weldra opgelost in breeder of enger golving, naar den aard der gelijkloopende, evenwijdige strooming in 't gemoeds- en geestesleven van zijn volk.

Ik zeg, de sterke geest gaat zijn eigen gang. De zwakke begint met het opdienen van aangeleerde algemeenheden en aphorismen, gemeenegoed van 't menschdom, het nazeggen van woorden waarvan hij den diepen zin niet vat, het valsch nazingen van melodieën. Den wezenlijken dichter schijnt niets waar, niets zijn eigen goed, zoolang hij 't niet heeft kunnen voelen, waarnemen en laten vergroeien tot zijn merg en been; zoolang hij 't verband niet heeft gevoeld tusschen de dingen, en doorvoeld zijne betrekking tot de algemeene waarheid. Hoe meer en dieper betrekkingen hij doorleeft, des te meer leeft hij op in de gezamenlijke eenheid, des te vollediger wordt hij mensch; zijn werk geeft meer en meer van het menschelijke weer en wordt algemeen: classiek.

De betrekkingen zijn het noodzakelijk verband tusschen de dingen, doch door den dichter persoonlijk gevoeld, gescandeerd op zijn eigen breed of eng, sierlijk of stijf gebaar, gedragen op zijn eigen zwakke of krachtige, fijne of zware, warme of koele, wanluidende of welluidende stem. Want men moge 't keeren of draaien hoe men wil, nieuwe criteriums of stelsels verzinnen, dit staat vast: poëzie - zang - vereischt gevoel, gehoor en stem.

Onderlinge inwerking van natuurlijk ontwikkelde individuën vormt sterke nationaliteiten en drukt op de kunst van een volk den stempel der 'echtheid.'

Het zal de roem zijn der flaminganten, der 'Vlamingers', eenvoudige,

meestal weinig geleerde menschen uit kleinen burgerstand en volksklas, dat zoo diep gevoeld, ja, den nationalen grond gevoeld en daarop eene levende letterkunde gesticht te hebben, wanneer het franschsprekend gedeelte van het land, dat alléén een degelijk middelbaar en hooger onderwijs genoot, vóór 1880 niets ernstigs had opgeleverd dan den ‘Uilenspiegel’ van Ch. De Coster en een paar bundels van Edmond Picard.

Onze letterkunde kan men niet vergelijken bij die der groote volkeren, die ons omringen. Zij bepaalde zich, meestal, bij het uitdrukken der eenvoudige gedachten, die het vlak eener afgezonderde en beperkte ontwikkeling vormden; doch dat enge geestesleven was gedragen door eeuwenlang bedwongen levenskracht, die nog als hoor- en voelbaar omdrijft door den schier maagdelijken bodem.

De Vlaamsche dichters konden niet gemaakt zijn, daarvoor reikte hunne ontwikkeling niet ver genoeg. Hun gevoel was alles voor hen; het legde hun de vaak ontbeholpen, maar immer warme uitdrukking in den mond. Hunne gedichten dragen het kenmerk van hun frisch gemoed en hun diepen hartstocht. Men hoort er den ernstigen klank eener overtuigde, jeugdige, nog niet kunstmatig geleide stem. Zij waren vooral lyriekers; zij ‘zongen’; te midden algemeene onverschilligheid of kleingeestige naäping van het vreemde, zongen zij 't gevoel uit van het ‘echt’ en ‘trouw’ gebleven Vlaamsche land.

Hunne eenvoudige sentimenten hebben zij vastgezet in de juiste maat, met het natuurlijk gevoel van den muzikalen volzin. En hoe banaal die ook schijnen, zij behooren tot die banaliteiten, welke in den geest van een volk dringen en er blijven leven. De Vlaamsche dichters, weerspiegeling van hun volk, hebben zich vastgeankerd in de geschiedenis van dat volk.

En een hunner zegde met reden:

‘Mijn volk, uw dichter zult gij niet verstooten,
Want het gevoel, opwellende in zijn lied,
Is uit uw eigen rein gemoed gesproten.’

Maar dat alles is thans conventie geworden en over dien vruchtbaren bodem verkorst. Onze eenige dichters van talent zijn de overblijvenden van

vroegere geslachten. Na Albrecht Rodenbach is er in Vlaanderen maar één dichter van wezenlijke kracht opgestaan: Hector Plancquaert, en die bleef bij zijn proefstuk.

De eerste dichters zochten ontwikkeling en dichtvorm elders, vooral in Holland en ook bij de Fransche romantiekers. Jong en zonder verleden als zij waren, begrepen zij die poëzie van diepen weemoed niet, maar tilden haar breeden verzengang op eigen voelkracht. Hunne stem klonk van hooger en wekte tot zelfbewust en eigenaardig leven op. Zij die volgden stonden meer onder Duitschen invloed, ze leidden den breeden stroom in enger bedding, nader bij natuur en volksleven; ze spraken als mannen uit het volk, lijnden zijne gemoedsbewegingen juister af, vereenvoudigden en louterden de dichterlijke taal en brachten tot beter begrip van kunstvorm. De parnassiaansche richting, die reeds vroeg wortel schoot, maar slechts in de laatste jaren, onder het motto: 'de kunst voor den vorm' algemeen werd, spreidde over de letterkunde een lichten wasem van frisch en kleurig leven en deed al de tinkelende, tintelende en tintende uitdrukkingen der taal naar boven wellen. Al die dichters hadden recht en reden van bestaan. Zij gehoorzaamden aan een natuurlijken aandrang en waren een noodzakelijke schakel in de geleidelijke ontwikkeling der Dichtkunst. Maar wat zij rechtstreeks voelden en met oprechtheid uitdrukten wordt op onnoemelijke wijze uitgewaterd en nagezongen in de flauwe bottermelkpoëzie die thans onze tijdschriften overstroomt.

Een dorre korst is over den Vlaamschen akker gegroeid: die korst moet gebroken worden.

De gekste excentriciteiten zijn voor het oogenblik beter in onze poëzij dan dat flauwhertig gezanik, dat den geestestoestand van ons volk niet meer weerspiegelt, en al leverde het bestaan van Van Nu en Straks geen ander nut op dan aan onze letterkundigen te toonen wat er in Noord-Nederland in de meest uiteenloopende richtingen goeds of slechts, maar toch anders dan bij ons wordt geschreven, en hun te doen beseffen, dat er buiten hunnen engen gezichtseinder nóg iets bestaat, dat er andere menschen zijn in andere gedachtenkringen levende dan de hunne, - om hun geweten eens om te schudden en hen wat dieper in zichzelf te doen dringen - ; dan nog zou het dienst

bewijzen aan de Vlaamsche poëzie en bijgevolg aan heel de letterkunde van Nederlandsche taal.

Wat onze eigene gedichten betreft, wij geven ze niet als meesterstukken of voorbeelden. Wij maken, en dat zal men wel zien, geene theorieën tot verdediging van eigen en verguizing van anderer werk. Wij stellen ons gerust bloot aan de scherpste kritiek; is ons werk slecht, dan moet het maar vallen; en dat zou nog niet bewijzen dat wij ongelijk hebben in ons streven tot vernieuwing, verbreding, vollediging der Vlaamsche literatuur. Vrees voor kritiek, van waar zij kome, en met wat godengebulder of gazettiersgezwets ze uitgebazuind worde, zal ons niet weerhouden te zeggen wat wij meenen, omdat er breeder en waardiger bedoeling kan bestaan dan 't dwepen met eigen voortreffelijkheid en 't ophemelen van eigen verzen.

De Vlaamsche poëzie weerspiegelt den verstandelijken toestand van het volk niet meer en 't is of zij haar natuurlijken dood ging sterven op het oogenblik zelf dat de taalbeweging sterker en sterker wordt, het onderricht van 't Nederlandsch in de middelbare studiën zijne eerste vruchten afwerpt en de Vlamingen in alle richtingen tot grondiger en breeder ontwikkeling komen.

Vlaamsch-België ondergaat de algemeene evolutie. Het nationaal leven wordt omgeroerd tot op den bodem; de natie 'werpt zich om', ook op sociaal en politiek gebied; de tot heden bestaande orde van gedachten verbrokkelt en zinkt weg in het verleden; dieper, breeder en hooger betrekkingen worden saamgeknoopt. De strooming zwelt van al de zoo lang bedwongen levenskracht; zij stijgt naar de oppervlakte, in breeder en breeder golving; maar in dit land van kunst en poëzie blijft iets achteruit: de poëzie zelve. Ook zij moet opgaan in dat breeder leven en de baan voorbereiden voor den lang verwachten *grooten Dichter*, die nakend is - wij voelen 't! - die op zal treden met den forschdreunenden voetstap van den jongen god en alles zal zeggen alsof het nog niet gezegd ware. Want hij zal gansch het leven herscheppen en, beziel door den machtigen hartstocht en het jeugdig gevoel van zijn ras, gedragen op heel het verleden, naar het toppunt stijgen van 't menschedom, al de schijnbaar verwikkelde draden samenvatten tot de groote synthesis, die het leven zal zijn der toekomst, en over de hooge

wateren heendrijven de volle kracht van zijn groot Geloof en zijn groote Liefde.

En die synthesis zal christen zijn; het Christendom in zijn zuiveren vorm: het catholicisme, is breed genoeg om ieder persoonlijk streven te omvatten en staat nog en zal immer staan aan het toppunt van alle leven.

Na de middeleeuwen was de schitterende uitspatting der Antwerpsche schilderschool - grootsche opborreling der brutaal heerlijke natuur tijdens de Renaissance - de laatste, roemrijke openbaring van Vlaanderens kunstzin.

Vlaanderen, land van ellende, strijdperk van Europa, werd beurtelings door Spanje, Oostenrijk, Frankrijk overmeesterd, uitgezogen, vertrapt. Geen onderwijs meer; geen zelfbewustzijn, geen vrijheid, geen rust: dus ook noch kunst noch poëzie.

Alles werd den Vlamingen ontnomen; niets kregen zij in ruiling. De Vlaamsche boer is niet receptief. De vreemde beschaving golfde over hem heen en werkte niet in. Geen middel tot ontwikkeling; doch een voordeel: hij bleef zichzelf.

Ieder oogenblik armgeplunderd, ging hij toch weer aan 't werk, halsstarrig als de ossen die hij voortdreef langs de eenzaamheid zijner wijde vlakke velden, berustend in zijn kinderlijk geloof, levend in afgetrokken stilzwijgen zijn diep, diep gemoedsleven. Onveranderd kwam hij door de achttiende eeuw en de Fransche overheersching heen, en zoo moest Conscience maar in de werkelijkheid grijpen om de Trien uit zijn *Loteling* voor te stellen als de verpersoonlijking van 't reine, frissche, diepvoelend en gemoedelijk Vlaanderen.

Daar staat nu, na 1815, als vrijgevochten natie, dat kind-volk, zonder geestesontwikkeling of openbaar leven, met zijn naïeven, eenigszins mystischen zin, ongemeen vatbaar voor de poëzie des gevoels, wien de middeleeuwsche liederen nog op de lippen leven, rythmeerend de golvingen van zijn frisch gemoed. Doch onder die onbewogen oppervlakte schuilt diepe hartstocht. 't Is een volk van droomers, van kunstenaars, van lyriekers.

O schoone tijd in 't bestaan eener natie - schoone tijd voor den dichter vooral - waar de indrukken zich zoo frisch in de ziel des volks weerspiege-

len! Dan is de dichter niet het ijdel speeltuig, de loutere uiting van zichzelf of enkelen, de koortsige najager van nieuwe procédés en effecten, de virtuooos in tinten en geluiden; hij mag optreden als de hoogste, de edelste van dat volk, het leiden als de oudste broeder des huisgezins; meeleven de eenheid van dat ongesplitste leven; de krachtige stem zijn die uitdrukt de groote instincten zijner stamgenooten en zijn lied laten wiegen op de breede gemoedsbewegingen van heel zijn ras.

De middeleeuwen leverden 't echte steunpunt voor een eigenaardige poëzie in overeenstemming met den geestestoestand des volks; daar was de reine gevoelspoëzie in haar volmaaktsten vorm, rechtstreeks sprekend tot zijne eenvoudige ziel; het frissche of mystieke lied zóó in eenklank met de innerlijke harmonie zijns wezens, als ware de minste volksjongen die 't zingt de schepper zelf van 't lied.

Het zou verbazend schijnen dat onze eerste dichters dezer eeuw, veelal herkomstig uit beide Vlaanderen, provinciën die meer dan alle andere 't middeleeuwsch karakter hadden behouden, dien toon niet troffen en slechts rhetorikale alexandrijnen opdreunden, indien men niet wist dat zelfs Duitschland bijna de gansche achttiende eeuw noodig had om tot zelfbewustzijn te komen en de navolging der Fransche letterkunde te laten varen voor die echt Germaansche kunst, de stevigste synthesis van een groot volksleven, de natuurlijkste, klassiekste uitdrukking dier edele Arysche ziel in de moderne tijden. Daar ook, bij die jonge, pas herlevende natie, waarmede de onze zoo veel karaktertrekken gemeen heeft, was voor de Vlaamsche dichters eene uitmuntende kunstschool. Doch de stoffelijke betrekkingen tusschen beide landen waren al te zeldzaam en de Duitsche dichters waren hier alleen bekend door de vertalingen der Hollandsche.

De Vlamingen waren dan schoolgegaan bij Feith, Helmers, Bilderdijk, wier werken hun, vooral tijdens de al te kortstondige vereeniging met Noord-Nederland, in handen gekomen waren. Hun lust tot schrijven was opgewekt geworden door den zwaren dreunslag van 't Hollandsche vers, die eenvoudiger en natuurlijker melodie overstemde, en zij kenden geen hooger doel dan hun simplen geest tot die 'hoogdravendheid' op te schroeven en den

‘onnavolgbaren’ Bilderdijk ‘van verre’ na te streven op ‘wassen pennen’.

Een onmogelijk iets, want het verschil tusschen beide landen was te groot. Terwijl hier nog alles in de luren lag, had Holland achter zich drie eeuwen van onafgebroken ontwikkeling, en de sterke letterkunde van Vondel's tijdperk. Het burgerlijk leven had er zich gevormd tot een sterk ineengewrongen en onontwarbaar kluwen. De geest was er vol reminiscenties uit de klassieke oudheid en de vreemde literaturen en uiterst vatbaar geworden voor abstractie door discussiën over wijsbegeerte, kerkgeschillen en bijbeltwisten. De taal was er met de algemeene beschaving tot een verregaande ontwikkeling en nauwgezetheid gekomen; zij had voor iedere nieuwe opvatting eene nieuwe uitdrukking gevonden en, door gestadige beoefening, meer stadia doorloopen dan de Vlamingen, met de sterkste krachtinspanning, konden inwinnen; want één deel der Vlaamsche provinciën was blijven stilstaan bij de taal van Maerlant; het andere, dat vooral tijdens de Renaissance bloeide, bij de taal van Vondel.

Heel dat leven en streven van 't achttiendeuwsche Holland vloeide samen in Bilderdijk, die op den drempel der negentiende eeuw bleef steken en niet de hooge kalmte bezat om met open blik in de toekomst te staren; zijn werk was de laatste, forsklinkende uitboezeming van een voltrokken tijdperk.

Hoe konden de Vlamingen, louter gevoelsmensen, hun nuchteren geest dwingen in dien ingewikkelden vorm, uiting van een ingewikkeld leven dat hun vreemd was en in alle geval tot het verleden behoorde? Hun verleden lag ver, zóó ver achter hen dat zij 't niet meer kenden en van de toekomst alleen hadden zij iets te verwachten.

De man der toekomst was Prudens van Duyse. Men noemde hem eens een kleinen Bilderdijk en deed hem onrecht aan. Gedeeltelijk stamt hij van hem af, maar slechts in den vorm, en voor wie op de schors blijft steken en de strooming niet kan voelen, die woord en vers doet zwellen en deinen op de volle kracht eener breede mannenborst. Bij den aanvang deelde zijn alexandrijn wel eenigszins in de rhetorikale stroefheid van die des grooten Nederlandschen

dichters, die daar tusschen ouderen en nieuweren tijd oprijst als een rots, bar en somber, maar reusachtig genoeg om op heel een tijdvak, gedurende en na zijn leven, hare donkere schaduw te laten vallen.

Maar van lieverlede ging het vers vrijer en breeder onder den machtigen aandrang van onbedwingbaren hartstocht, en sprankelde los in een weelde van wendingen, beelden en rythmen, volstemmig orgel, immer borrelende klankenwel als nog geene, sinds Vondel, in de Nederlandsche letterkunde had gesprongen.

In tegenstelling met Bilderdijk's zware melancholie, met Bilderdijk's angst en haat voor 't nieuw wordend leven, staarde hij onbeschroomd voor zich uit, en, met de stralende illusie en 't naïef vertrouwen van een kind, reikhalsde hij naar die tijden van vrijheid en recht in waar- en goedheid, die hij in zich voelde kiemen en trillen met eenen gloed van alomvattende liefde.

Hij was wel de dichter van den kluisterbrekenden hartstochtelyken òpgang in storm en drang, tot verovering, voor zich en voor allen, van 't zelfbewuste leven, dat daar lag in zijne verbeelding als een onbegrensd, romantisch landschap, schemertrillend, kleurfonkelend van 't verheerlijkend stralen zijns voorgevoels. Frisch, mild, minnend was zijn gemoed. Aan zijn haat faalde de mokerslag, aan zijne satire de bloedig striemende zweepslag. Veeleer dan aan Bilderdijk geleet hij aan Tollens, maar zijn stem klonk niet zoo onmiddellijk schel den omstaanderen in de ooren; zij was meer de basstem die breeder trillingen in de lucht beschrijft en duidelijker wordt in de verte.

Hij voelde zichzelf, zijn volk, zijn tijd, en drukte die broksgewijze uit, in een stortvloed van gedichten, oneffen in gang en waarde; hij bezat niet dien krachtigen zenuwgreep waarmede het genie de wereld der in hem ombruisende gedachten vastgrijpt en samendwingt in het standaardwerk, dat, droef als eene rouwvlag, overhelt naar 't verleden, of vroolijk wappert in den rozengloed van een nieuwen dageraad. Die onmacht tot samenvatting der wereld in en rond hem blijkt uit zijne gedichten, die zelden vastgehamerd, zelfs uit zijne uitdrukkingen, die zelden klassiekjuist op de gedachte vallen. Zijn werk spreidt niet over zijnen tijd de heldere klaarte van 't in volle bewustzijn geweten en gezegde, maar verzen als bliksemschichten gaan uit zijne

hand, door de donkere lucht, met den trillenden zwaai van een kracht uit eigen denken en voelen geboren.

Heel zijn leven was een opstormen naar hooge schoonheid, en, al bereikte hij die maar zelden, toch acht ik het mogelijk uit zijne gewrochten een bundel lyriek saam te lezen, die hem zou doen kennen als zijnde, 'virtueel', de grootste lyrieker der Nederlandsche letterkunde na Vondel.

Inleiding tot het gedicht ‘Avondstille’ van Hugo Verriest

DE volgende verzen zijn getrokken uit de ‘Vlaamsche Vlagge, tijdschrift voor het vlaamsche studentenvolk’, jaargang 1877, waarin wij ze onlangs vonden met de naamletters H.V.

Uit genomen inlichtingen bleek dat de zedige schrijver niemand anders was dan Hugo Verriest, leerling van Guido Gezelle, leermeester van Albrecht Rodenbach, leider der Westvlaamsche studenten-beweging, en de fijnste en breedste geest dien wij in Vlaanderen ontmoetten.

Die ongemeen innemende man, die door zijn verstand, zijn karakter, zijn persoon, voor de hoogste onderscheidingen bestemd mocht heeten, is noch kanunnik, noch lid eener academie, noch zelfs een befaamd literator; hij is eenvoudig pastoor te Wacken, een dorpje van Westvlaanderen, - en met dien toestand tevreden.

Wij zijn zoo vrij dit stuk te herdrukken, omdat het tot heden in de Nederlandsche leterkunde onbekend bleef, en daar eene eereplaats mag bekleeden. Wij kennen er geene uiting van reiner, hooger melancholie: *tristitia rerum*.

Van 't oogenblik dat die verzen - waar een heele wereld in wentelt - geschreven werden, was de tijd aangebroken voor eene algemeene, klassieke, tevens echt-Vlaamsche poëzie. Albrecht Rodenbach ging die scheppen, doch na 't schrijven van een meesterstuk, ‘Gudrun’, stierf hij, nog student zijnde te Leuven, - en dat was eene der grootste smarten in het leven van Hugo Verriest.

Dr. Willem de Vreese

Veni, Vidi, Vici.

BIJ de eerste lezing van Dr. De Vreese's verslag over den driejaarlijkschen prijskamp voor tooneelletterkunde, vroeg ik me hoe langs zoo meer af: Ben ik nu toch zoo ver ten achteren gebleven, dat ik geen inzicht meer heb in een nieuw leven, dat daar opbloeit in een weelde van woorden en wendingen, waarvan ik den diepen zin niet vatten en de fijnradige betrekkingen maar niet verbinden kan?

Dat verslag, het scheen me zoo vreemd, zoo ongewoon, zoo ongemeen eigenaardig; daarin schemerden zoo wonderlijke vergezichten door woord en volzin heen; het gunde zoo'n diepen blik in de diepste diepten, het tilde me zoo hoog meê tot de hoogste hoogten der hoogere aesthetica - en wat is aesthetica, zooniet verklaring van zieleleven? - dat ik er door bedwelmd, ja schier uitzinnig werd van een onuitlegbaar genot. Telkens wanneer een nieuwe gedachtenwereld zoo half en half, maar nog niet heel en gansch voor mij open ging, verkeerde ik in dezelfde stemming. En dan kon ik mij niet onthouden de oorzaak mijner ontroering na te speuren, den aard mijner gewaarwordingen te ontleden en zoo van lieverlede op te leven in die nieuwe wereld. Dan voelde ik ook een onweerstaanbaren aandrang om mijn gemoed uit te storten en mijne gissingen en gedachten aan anderen mede te deelen.

Wanneer men dat stuk ter hand neemt, wordt men, onmiddellijk, hierdoor getroffen, dat de schrijver doordrongen is van de verhevenheid zijner zending. Dat blijkt uit het gedurigaan herhalen van het woord *hoog* in al zijne vergelijkingstrappen. Immers, waar het hart van vol is, daar loopt de mond van over. Hij is geen rhetor, geen stylist, maar veeleer een apostel. Ook laat hij zich maar weinig gelegen zijn aan woordenkeus, wendingen of zinsbouw. Door gallicismen en germanismen wordt hij volstrekt niet afgeschrikt; dat een woord mannelijk in stede van vrouwelijk gebruikt, of in een verkeerden naamval verbogen is; dat de volzinnen niet kinderachtig-logisch ineenzitten of op elkander volgen, maar soms wel eens apocalyptisch luiden; dat de uitdrukking niet immer juist of nieuw of oorspronkelijk is en de woorden tegen

elkander horten, en hotsen en botsen als kegels in een kegelbaan, - wat maalt hij er om? Daarover laat hij knoeiers, vitters en taalpedanten twisten; die kunnen toch niets anders en zij hebben geene andere reden van bestaan. *Hij* gaat zijns weegs. ‘Klinkt het niet zoo botst het’, is de leus. Komen, trouwens, zulke kleinigheden in aanmerking, voor wie hoogere waarheden als deze te verkondigen heeft:

‘De jury verheugt zich, Mijnheer de Minister, dat in het opzicht der zedelijkheid, onze tooneelletterkunde zoo goed als niets te wenschen overlaat. Onze schrijvers vermeden zich niet in zinnelijke liefde noch in *obscene* toestanden; onkiesche aardigheden noch onkuische woordspelingen jagen ze na. Niet dat daarin geene kunst kan liggen; maar die kunst wordt dan toch besteed aan iets dat van lagere orde is en het hoogere alleen wekt blijvende bewondering. Blijkt daaruit den (*sic*) algemeen geest der schrijvers, wederkeerig leert men er dien van hun publiek uit kennen.’

Het is u voorzeker niet ontgaan, Mijnheer de Minister, hoe hoog hier de verslaggever die zoo vaak en grondig besproken quaestie van de zedelijkheid in de kunst heeft weten te plaatsen. Alras blijkt het, dat in hem eene alles omvattende synthesis geworden is; dat hij al de ervaring uit een rijk gemoedsen zieleleven opgedaan, tot een sterke eenheid wist te herleiden; dat hij dus van het verhevenste criterium uitgaat, van waar hij alles doorschouwen en inzien, en op zijn plaats schikken, en bij zijn juisten naam noemen kan. Ook voelt hij alles door en door. Niet alleen bezit hij dat eenigszins intellectueel gevoel, dat een bijzonderen nadruk legt op het woord; hij heeft een rijk, rein en edel gemoed en is zeer bezorgd om het zedelijk welzijn zijner medeburgers. Hoe gevoelvol is dan ook de meesterlijke aanhef: ‘De jury verheugt zich, Mijnheer de Minister, dat in het opzicht der zedelijkheid, onze tooneelletterkunde zoo goed als niets te wenschen overlaat.’ O die vreugde der jury! Roerend moest dat schouwspel zijn, wanneer die vijf leden elkander om den hals vielen en, met de tranen der zoetste aandoening in oog en stem, het uitjubelden: ‘In het opzicht der zedelijkheid laat onze tooneelletterkunde zoo goed als niets te wenschen over!’ Hoe trilt en zingt de vreugde dier jury in ieder woord van dien volzin!

Maar *zijne* opvatting van de zedelijkheid is breed. Eerst zegt hij wat door zedelijkheid in de kunst wordt bedoeld: ‘Onze schrijvers vermeiden zich niet in zinnelijke liefde noch in obscene toestanden; onkiesche aardigheden noch onkuische woordspelingen jagen ze na.’ Kon, Mijnheer de Minister, die quaestie beter gesteld, vollediger geschetst, dieper van alle zijden beschouwd en in alle richtingen doorgrond worden dan in die enkele woorden? Seffens voelt ge dan arendsklauw. Doch de schrijver weet ook dat het gansche leven tot het gebied der kunst behoort; dat de groote kunstenaars aller tijden iedere stof durfden kneden en de menschheid, met heel hare schakeering van gevoelens en driften, hun gelouterd uit het hoofd kwam als het erts uit den smeltkroes. Van dat bijzonder vermogen der genieën is de heer De Vreese heel en al overtuigd. Ook haalt hij er onmiddellijk het correctief bij: ‘Niet dat daarin geene kunst kan liggen.’ En met die ‘liggende kunst’ komt weer alles tot zijn recht. Maar - gaat hij met overschot van reden voort, en hier stijgt hij tot het toppunt, - ‘maar die kunst wordt dan besteed aan iets, dat van lagere orde is, en het hogere alleen wekt blijvende bewondering.’

En dan ontwaart hij eene dier fijne en diepgaande betrekkingen, zooals een man van genie, in enkele gezegende stonden zijns levens, soms met één oogopslag er waar te nemen vermag en die nog nooit vóór hem werden uitgedrukt. ‘Blijkt daaruit den (*sic*) algemeenen geest der schrijvers, wederkeerig leert men er dien van hun publiek uit kennen.’ Die treffende verhouding tusschen het Ik van den schrijver en de buitenwereld, tusschen het subjectieve en 't objectieve, mag niet uit het oog verloren worden, want dat is hóóge filosofie, Mijnheer de Minister, en verder zal blijken, dat die gedachte een der hechtste steunpilaren is van de sterke synthesis des heeren De Vreese.

Nu zal men licht gaan denken, dat de quaestie der zedelijkheid in de kunst volledig behandeld en van alle zijden beschouwd werd? Maar wie doorpeilt den afgrond van het menschelijk vernuft? Een zoo schrandere bol als Professor De Vreese laat aldoor een verderen horizon openschemeren en weet immer wat nieuws aan den dag te brengen. Zijne beschouwingen winnen meer en meer aan stijgende kracht: ‘Evenmin zoeken onze schrijvers, op zeer enkele na, hunne kracht in grove woorden.’ En alleen daarna zet hij de kroon

op 't werk, door het verkondigen van eene dier groote waarheden, die men niet genoeg herhalen en aan de 'jonkheden' voor oogen houden kan: 'Hoe goed de bedoelingen ook mogen wezen, toch mag de bijval niet een belooning zijn voor het streelen der lagere aandoeningen van het menschelijk gemoed.'

Zoo is het alleen den schrijver van genie gegeven, een banaal geworden onderwerp te verjongen en het, van een steeds hooger standpunt uit, te beschouwen.¹⁾

Wanneer hij spreekt van 'de eischen, waaraan een stuk moet voldoen om bekroond te kunnen worden', blijkt nog eens te meer hoe scherp zijn oordeel, hoe alles omvattend en vast zijn criterium is. En hij werpt de vraag op: 'Welk stuk voldoet best aan de eischen welke in het vak gesteld worden?'

Met angstige spanning wachten wij 't antwoord af. Want gij moet weten, Mijnheer de Minister, die quaestie is er eene, die het bloed naar het hart en hoofd kan jagen, omdat zij op zoovele punten in aanraking komt met de verhevenste vraagstukken der wijsbegeerte en met de diepste roerselen van 's menschen zieleleven. Die eischen, 'welke in het vak gesteld worden', verschillen, naar het schijnt, van eeuw tot eeuw en van volk tot volk. Van Aristoteles af tot Lessing, van Lessing tot Nietzsche werd, door de sterkste en stoutste denkers, naar de oplossing ervan gestreefd. Slechts één punt, tot voorbeeld: nooit was men het volkomen eens over de wezenlijke beteekenis

- 1) Nochtans werd éénmaal in zijn leven de heer De Vreese op dat gebied voorbijgestreefd door Professor Alberdingk Thijm, in zijn verslag over soortgelijken driejaarlijkschen prijskamp. Nooit werd de afleiding uit de drieëenheid: 'het Ware, het Goede en het Schoone' logischer tot in de minste bijzonderheden doorgedreven dan in dezen zin: 'Elke handeling, die door het geweten des schrijvers, door den godsdienst van het land, van de gemeente of *het gezelschap waarvoor hij werkt*, door de wet, door de p o l i t i e als strafbaar wordt beschouwd en door den tooneeldichter daarentegen aangeprezen, of althans verdedigd, in bescherming genomen, verontschuldigd of verschoond wordt, kwetst de zedelijkheid en benadeelt de schoonheid van 't spel.'
- (*Verslagen en Mededeel, der Kon. VI. Acad.*, Gent, A. Siffer, 1892, blz. 179.)

en de bestanddeelen van het tragische. Nooit werd dat alles volledig omschreven, juist en duidelijk vastgezet. En nu valt ons het onwaardigbaar geluk te beurt dat wij hier, in òns land, een man, neen vijf mannen bezitten, die alles hebben doorgrond en voor ons wat tot heden verborgen was blootleggen, wat onbepaald was bepalen zullen. Met brandend verlangen, met eene zeer verklaarbare ontroering, zien wij die oplossing tegemoet en als wij meenen: nu spreekt het orakel, worden wij in de droeve werkelijkheid teruggeslingerd door dien sibyllijnschen zin, vol ‘ondoorpeilbaar donkere diepe afgrondigheid’:

‘Welke die eischen zijn behoeft in dit verslag natuurlijk niet uiteengezet te worden.’

Zij vinden dat natuurlijk, oxndat zij die eischen kennen, maar wij vinden dat volstrekt niet natuurlijk, Mijnheer de Minister.

Denk nu eens na, wat nog nooit voorgoed werd uitgedrukt, ‘welke eischen *in het vak* gesteld werden’ aan Eschylus, Sofokles, Aristofanes, Calderon, Molière, Shakespeare, Vondel, Goethe of Ibsen - *zij* weten het, Mijnheer de Minister, en zij willen het ons niet zeggen!

En nochtans, welk een eer zou van zulke definitie niet afstralen op, - welk een gouden hemel zou dat niet welven boven ons teergeliefd Belgenland!... Mijnheer de Minister, een vaderlandsche plicht gebiedt: zij *moeten* het zeggen! Toe, vraag het hun, dring aan, bid, smEEK, beveel, maak desnoods gebruik van uw hooger gezag, en zoo dat alles niet baat, beloof hun eene ‘letterkundige aanmoediging’ en dan zal misschien het orakel wel spreken.

Doch hier overdrijf ik wel eenigszins. De jury heeft zich wel gewaardigd ons over eenen dier eischen in te lichten: de taal. Kon ooit voor een tooneelwerk gewichtiger eisch gesteld worden? Komt ergens, meer dan op het tooneel, eene beeldende, schitterende, sprekende, ja levende en levendige taal te pas? En wanneer de verslaggever over taalkennis spreekt, dan geldt het hier geenszins dat taalverdorren en -verschorren en -verschroeien en -verschrompelen, dat aan menigen zoogenaamden taalkundige het merk der onmacht

op den schouder drukt. De schrijver is voorzeker hiervan overtuigd, dat tusschen taalvitterij of taalgeknoei en *de Taal* een afgrond ligt. En weer gaat hij van zijn verheven criterium uit: juist en logisch denken, juist inzien, echt en recht voelen en dat juist uitdrukken, daar ligt de knoop. Juist, logisch, natuurlijk denken en spreken en schrijven, gelijk uwe inborst het u ingeeft, gelijk het uit heel uw wezen opborrelt en opspringt; uzelfen trouw blijven; in de uitdrukking weergeven iedere wending van uwen geest en uw stem laten meêbuigen met iedere beweging van uw gemoed. Daar ligt het geheim om goed te schrijven in een echte en levende taal.

Want de verslaggever behoort niet tot de school dergenen, die wanen dat de taal slechts uit de boeken wordt aangeleerd. Hij weet dat zij door heel het volk gemaakt en door de zoogenaamde beschaafde lui afgeschaafd, verarmd en verknoeid wordt. In haar ziet hij als een levend samenstel, dat vatbaar is voor gestadige ontwikkeling; - als een plant die weelderig groeit zoolang de grond, waaruit zij gesproten is, sap en leven schenkt, maar die wegwijnt en uitsterft wanneer die grond, - de frissche en scheppende volksgeest, - uitgeput is en verdord. Het is hem volstrekt niet onbekend dat, door de eeuwen heen, de talen zich vervormden, vreemde bestanddeelen opslorpten en zich die eigen maakten, op elkander inwerkten naargelang van de geesteskracht der volkeren door wie zij gesproken werden; - dat men de taal niet in de woordenboeken kan samenvatten en als het ware kerkeren, want dat zij dra hangsels en sloten zou doen springen om, als een fiere volksmeid, onder Gods milde zon haar vrijen gang te gaan door de wereld.

Hij neemt ook aan dat de dialecten reden van bestaan hebben en grootelijks bijdragen tot de gedurige verrijking en verjonging van de gemeenschappelijke taal; dat er in Griekenland, bij voorbeeld, verschillende gewestsspraken bestonden met hare eigenaardige uitdrukkingen, hare idiotismen, met verplaatsing van klanken en geruischen, kortom met de haar eigene kleuren en klankengamme; dat zij alle burgerrecht bezaten en meesterstukken hebben voortgebracht; en dat daar, bij de beoordeeling van een groot gewrocht, niet naar de woordenboeken werd gegrepen en een schoon gedicht niet gescherprecht werd om eene *e* te weinig of eene *o* te veel.

Die breede beschouwingen vat hij dan ook saam in een sterk theoretisch gedeelte, dat aldus begint:

‘Wil een werk een zekere (*sic*) graad van volmaaktheid hebben, dan dient ook de vorm in zeer hooge mate gekuischt, ja onberispelijk *te zijn*; het dient in een zuivere, fraaie taal gesteld *te zijn*.... ‘Klinkt het niet, zoo botst het’, schijnt de leus der meesten *te zijn*, enz....’

Men ziet het, de proef op de som!

Een andere eisch, die wel niet juist een tooneeleisch is, maar die toch aan een tooneelwerk in verzen mag en moet gesteld worden, is dat de verzen goed gemaakt zijn.

Een onvergetelijke avond! Hoogleraar De Vreese zit op zijne studeerkamer en laat een oogenblik de gouden pen rusten, waaruit reeds zoovele meesterwerken zijn gevloeid en die zóó bezig was de laatste hand aan zijn verslag te leggen.¹⁾

Het ding wil maar niet vlotten, want hij is aan de beoordeeling van de verzen van Hegenscheidt's *Starkadd* gekomen, en is het over de waarde dier verzen niet gansch met zichzelf eens. Hij heeft het drama gelezen en herlezen, vers na vers op zijn vingers nageteld, kort lang, kort lang, tot twee-, drie-, viermaal toe. Wel was er ergens een waaraan wat haperde, maar dat mocht allicht een drukfout wezen. Ook waren er enkele met een voet te veel: alexandrijnen, - maar schreef de dichter die misschien niet aldus met opzet, omdat daar plots de gedachte een breederen zwier aannam en een langer aangehouden vers vergde? Eigenlijk gebrekkige verzen kon hij niet vinden, niet een enkel. Nog eens nageteld: te vergeefs!

En toch is er iets in die verzen, dat hem niet gansch voldoet. Hij wil er maar niet wijs uit worden.

Hij laat het hoofd in zijn handen zakken, terwijl de woorden, die de

1) *De pen die de laatste hand aan het verslag legt!* - De lezer vergeve mij die figuur; ik ben nog onder den indruk van de schoone beeldspraak van Professor De Vreese: ‘De hooge vlucht van het Nederlandsch lyrisch tooneel’ enz...

grijze Faust in dergelijken toestand uitsprak, hem als onwillekeurig over de lippen komen:

‘Habe nun, ach! Philosophie,
Juristerei und Medicin,
Und, leider! auch Theologie
Durchaus studiert, in heiszem Bemüh'n.
Da steh' ich nun, ich armer Thor!
Und bin so klug als wie zuvor,
Heisze Magister, heisze Doctor...’

Enkele stonden blijft hij in dien wanhopigen toestand verkeeren. Gelukkig heeft hij geen Mephistopheles van noode, die hem zijn ziel tegen de kennis van het leven zal afkopen, want *hij* kent het leven; het leven is in hem. Diepe gedachten worden in hem opgewekt: Versmaat, dat is toch wel iets als een rythmus. En wat is dan wel rythmus?

En binnensmonds mompelt hij voort:

‘Rythmus, rijzen en dalen, ebbe en vloed. Rythmus der dingen... rythmus van het heelal... rythmus van het leven in en buiten ons!’

En met de onwrikbare logiek van den genialen geleerde, spreekt hij steeds luider voort:

‘Rythmus: maat, gewicht, getal! Rythmus van de gedachten, rythmus van het gevoel. Rythmus van ziel en lichaam, in eenklank!

‘Het oneindige is in mij. Ik voel in mij het leven, immer deinend, als de zee open afgevaren, heen en weer gedreven met een rythmischen golfslag. En wanneer dat innerlijk leven mij overstelpt, wanneer mijn hart overvloeit, dan raakt het brein in gisting, dan worden de stembanden gespannen, dan komen al de spieren van tong, gehemelte en strottenhoofd in werking en ik breng klanken voort, die zich ordenen naar de beweging van mijn gemoed en naar het spel van mijne organen.

‘Dat is woordrythmus, *mijn* rythmus, harmonisch geluid uit mijn eigen ik geboren, - mijn natuurlijke, mijn eigene versvorm. Maar is dat wel voldoende?’

En hier schudt de schrandere man bedenkelijk het hoofd.

‘Want, zoo gaat hij, immer logisch, voort, indien ik nu eens niet zoo goed georganiseerd was, indien er wat haperde aan mijnen geest of aan mijn organen, dan zou *mijn* rythmus wel valsch kunnen wezen. Ook zou eenieder zijn eigen rythmus voor den waren kunnen houden, zooals een zanger met slecht gehoor en valsche stem kan meenen dat hij immer den juisten toon aanslaat en dat de anderen valsch zingen. En dat zou allemaal kunnen uitloopen op het excentriekste brodwerk, op een louter spel van valsch, wanluidende of ijdele klanken. Gebeurde dat niet met de Fransche ‘verslibristen’ en ging het heerlijk sensatievermogen van Herman Gorter niet te loor in taalverknoeiing en soms onverdraaglijk valsch geluid? - Want alle dingen hangen zoo wonderlijk saam en, zoo ik mij wel bezin, maakt dat zelfs deel uit van mijn synthesis. Verscheidenheid bestaat in de natuur, ja, maar eenheid ook. En waar is dan de regel, goede God! Waar het criterium? Waar de bevestiging van het eeuwig ware, goede en schoone? Heillooze onzekerheid! Hartbeklemmende twijfel! Ik ben dus met mijn redeneering nog geen zier verder geraakt. En nochtans:

‘Heisze Magister, heisze Doctor...’

En weer laat hij het peinzend hoofd nederzinken en staart met strakken blik voor zich uit.

Maar voor een man van dien stempel kan zulke toestand niet lang duren. Het genie sluimert wel eens in, doch om met des te forscher kracht te ontwaken. Hij richt het hoofd op, zet zijn gouden bril recht en vervolgt zijne alleenspraak:

‘Ik ging dus van mijn eigen *Ik* uit; ik doorwroette mijn eigen wezen om er de eeuwige wetten van den rythmus te ontdekken en toch heb ik de waarheid niet gevonden. Maar ik verloor te veel uit het oog, dat er een wereld buiten mij is; dat er eene objectieve waarheid bestaat, tot de welke ik in verhouding sta en waarin ik tracht op te leven uit al de krachten mijner ziel. Is mijn rythmus de uiting van mijn psychisch en physiologisch wezen, tevens maak ik deel uit van eene vereeniging van individu's die, hoe onderling verscheiden ook, toch met elkander zooveel gemeens hebben wat gestel, op-

voeding, gevoelens, hartstochten, indrukken, verzuchtingen betreft. Al de bijzondere rythmeeringen vormen een gezamenlijken rythmus, evenals het veelvoudig spel der kleine baren zich oplost in de groote deining der zee.

‘Want ook de volkeren hebben hunne physiologie, en gelijk de taal, uit een volk ontstaan en met hem gewijzigd en ontwikkeld, bepaalde wetten heeft, zoo ook heeft de uit dat volk geboren rythmus vaste regels, eene natuurlijke prosodie, die in de handboeken der pedanten tot stelsel verminderd, uitgemergeld en ontzield wordt, evenals de taal in de woordenboeken.

‘Welnu, de dichter volgt niet de regelen der prosodisten, maar wel de prosodie van zijn volk, die in hem leeft indien zijn wezen breed genoeg is om die te bevatten. Hij verplaatst voet en maat en toch blijft zijn vers in evenwicht en, immer verscheiden, is het toch immer juist en hetzelfde. Dat zijn geen verzen meer, die men scandeert, het is muziek, die men gevoelt en die zulken indruk teweegbrengt op heel het samenstel, dat men zich niet kan onthouden die zelf met al hare buigingen en trillingen als het ware na te zingen.

‘Denk ik aan alexandrijnen, wanneer ik Vondel lees? Neen, ik bewonder in zijne meesterstukken, in *Adam in ballingschap*, bij voorbeeld, de heerlijke harmonie van den grooten componist, die al de grondrythmen vermag weer te geven, in de volkomen eenheid van ziel en lichaam en in den eenklank van zijn eigen wezen met het wezen buiten hem. Daar denk ik niet meer aan het metrum; ik tel niet meer op mijn vingers na; de muziek van woord en gedachte sleept mij mede en wanneer ik, in zoo menigen versregel van dien op verre na den grootsten aller Nederlandsche dichters, die eenstemmigheid waarneem van intellectueel, zedelijk en artistiek gevoel, zoo schoon en geleidelijk gedragen op dat mooie spel dier onvergelykelijke organen, dan heb ik eene gewaarwording van rust en kalmte, van rein en volkomen geluk, die alleen door de volmaaktheid gegeven kan worden. Dat is de wezenlijke rythmus in zijne volledige beteekenis, - dat de harmonie. Die zelfde harmonie ruischt mij toe uit zoovele verzen van Guido Gezelle en Willem Kloos.

‘Welnu dat heeft Hegenscheidt niet begrepen; hij is zijn verzen op de

vingeren gaan natellen en heeft te veel naar schema's gewerkt. Maar ik, die een zoo diep gevoel van harmonie bezit, - want zie eens hoe sterk mijn verslag ineenzit; hoe alles, van de groote af deelingen tot de deelen en onderdeden, tot de minste zinsnede toe, in juiste verhouding, in evenwicht is; hoe iedere uitdrukking de gedachte weergeeft met de haar eigen maat, kleur en klank; hoe de fijnste betrekkingen het geheel doorkruisen als een fijnstalen net, en zin aan zin verbinden en woord aan woord, - ik die dat alles zóó sterk voel, moet het dien jongen eens goed wijsmaken, met de sierlijkheid, de nieuwhed, de kracht en de edelheid van zeggen, die bij zoo verheven gedachten passen.'

En in zijn lapidairen stijl, schrijft hij dien grondig doordachten volzin neer: '*De verzen - vijfvoetige jamben - zijn vol zwier maar talrijk zijn die, welke door den beugel niet kunnen, 't zij er in tegen het metrum gezondigd wordt, 't zij ze door fouten tegen het Nederlandsch taaleigen, namelijk door gallicismen ontsierd worden.*'

Ik heb gepoogd, in de mate mijner krachten, den heer Willem De Vreese te volgen door die nieuwe wereld van gedachten en gewaarwordingen, die hij, door zijn buitengewone denkkraft en zijn wil zonder weerga, voor onze wankele schreden heeft opengezet. Daarvan de juiste beschrijving te geven?... Wie vergt het onmogelijke? Men kan enkel van verre bewonderen en in 't stof der aarde nederknielen.

Mannen van tweeërlei aard zijn heerschers op kunstgebied. In de eerste plaats de Kunstenaar, die, door loutere aanraking met de buitenwereld, deze onmiddellijk doorgrondt en doorvoelt, en tevens de scheppingskracht bezit om haar in zijne kunst te doen leven. Dan de dilettante, - dit woord genomen in zijne edele en schoone beteekenis, - de man die veel in zichzelf leeft, zich voor zichzelf ontwikkelt en van wien men, evenals van den Kunstenaar, getuigen kan dat niets van het menschelijke hem vreemd is. Al bezit hij niet de baarkraft, die het Werk in 't leven roept, toch vermag *hij alleen* den grooten Kunstenaar te doorgronden en met hem mede te voelen. Ook hij heeft de intuïtie der dingen en van haar samenhang; in hem ook

weerspiegelt zich een schepping en wanneer hij zijne pen ten dienste stelt van de Kunst, dan kan hij de verdediger, de raadsman, ja de voorbereider zijn van den Kunstenaar. Dan wordt hij de groote, de sympathieke criticus, de ziel en het geweten van heel eene kunstperiode.

Den grooten dichter hebben wij sinds lang verwacht. Wij dachten hem te vinden in A. Rodenbach, maar die werd ons al te ras ontrukkt. Komt hij ons met *Starkadd* tegemoet? De toekomst zal dat leeren en het zij ons geoorloofd dat vertrouwen te koesteren. De groote dilettante, de geleerde en alles door en door voelende criticus is, met zijn eerste proeve 'in het vak', in volle glorie voor ons opgerezen in den persoon van Doctor Willem De Vreese, professor aan de Hoogeschool van Gent, briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, afgevaardigde van de Belgische regeering bij de commissie van het groot Nederlandsch Woordenboek enz. enz.

Eenige gedachten over Guido Gezelle

GEZELLE! Al wat maar een pen voert heeft nu over hem geschreven, ieder van zijn standpunt en met zijn rhetoriek. Nu hebben z' hem allemaal uitgevonden! Wat werd er al niet met hem geposeerd! Hij, de stilzwijgende, de afgetrokkene, de in zich-zelf levende, de eenigszins menschen- en vriendschuwe, werd nu opeens allemans vriend. Wanneer ik al dat marktgeschetter en gedeklameer rond hem hoor, zie ik zijn fijnen glimlach terug en vraag mij af wat hij op zijn vergoelijkend-ironischen toon zou zeggen, moest hij weer in levenden lijve vóór ons verschijnen en den geur opsnuiven van den rond zijn beeld tot stikkens toe gebranden wierook, die niet altijd is van de fijnste kwaliteit.

Nu is zijn reputatie geworden als een zwaar gewicht dat de een na d'ander ter foore optilt om zijn kracht te toonen. Wie dit het hoogst heft blijkt de machtigste. Sommigen steken het, met al bun ingespannen kracht, zoo hoog als ze maar kunnen om het des te feller op het hoofd hunner vijanden te laten neerbonzen. Maar wee hem, die met zenuwachtige beweging 't gewicht opzwiert en niet de stalen spier- en veerkracht bezit om het in de hoogte te houden, met strak gespannen arm. Zwaar en pletterend zal het hem terugvallen op den kop of op... de teenen.

Na al die literatuur, komen deze bedenkingen wat te laat. Al wat over Gezelle te zeggen is, schijnt gezegd. De gebroeders Verriest, die hem, zijn leven lang, 'deur hore en more, deur dikke en dinne' trouw ter zijde gingen en met kinderlijke liefde steunden, hebben met hun groot talent zijn leven en dichten in menig opzicht toegelicht. Ook is het met eerbiedvolle schuchterheid dat ik tot het beeld van den Meester durf te naderen en eene opvatting van zijn genie te schetsen, die sinds lange jaren ontstond en ging vaster staan naarmate, door latere boeken, eene andere zijde van zijn wezen aan den dag gebracht en een steeds sterker, fijner en breeder werk werd vastgezet.

In heel de Nederlandsche literatuur bestaan maar twee figuren die het

beeld van den grooten dichter, van den Dichter verwezenlijken: Vondel en Gezelle. Anderen kwamen het nabij, doch slechts op afstand, zooals bijvoorbeeld Bilderdijk en Prudens van Duyse, om niet van tijdgenooten te gewagen, waarover de toekomst beter zal kunnen oordeelen dan wijzelf. Doch die samenluiding van heel een wereld in één mensch, alle betrekkingen heur kruispunt vindend in één brein en in volkomen orde en eenheid gerhythmeerd op een echten, gezonden, zoo vanzelf en juist reageerenden, in- en dóór-, o soms zoo geweldig menschelijken harteklop, - bij welke andere dichters ze te vinden dan bij deze allergrootsten? Bij wie de zoo krachtig en zuiver zwellende ader in onophoudelijken ‘barensnood en barensveerdigheid’?

Ik heb hier vóór mij een portret van G. Gezelle, dat moet dagteekenen van rond zijn dertig jaar. Dit is niet de kop van een lijdelijken dreamer, die gemakkelijk buigt en zwijgt... 't Is de kop van een dichter, ja, maar ook van een forschen kampioen, van een wilskrachtigen, zelfbewusten stormer en beuker, met uiterlijk bedaard doch innerlijk brandend woord en kloeke, diep-beraden daden in de vuisten; - de kop van een die weet wat zijn roeping is en zijn plicht, die desnoods zou optreden met een stap dat er de aarde van dreunt en baanbreken met stoeren wil; - de kop van een die *iemand* is, een mensch, een volledig, alzijdig mensch, dóór en dóór, sterk en fijn voelend en gevoelig, menschelijk en mannelijk tot in de minste cel van zijn brein en den minsten vezel van zijn hart. Er ligt grondelooze diepte in dit wezen en daar binnenin vermoedt men de stage branding eener geweldige, met hoogere zelfbeheersching betoomde en bedwongen zielezee... Over het geheel hangt een waas van grootheid en weemoed.

Hoe kon het dat die man, ‘na een van leven en daadkracht spannende tijdvak’¹⁾, zoo schielijk zweeg en zoolang?

‘G. Gezelle, zoo schrijft Professor Gustaf Verriest²⁾, was in acht en negen en vijftig als leeraar van poësis te Rousselaere in al zijn jeugdige krachten losgebloeid. Na anderhalf jaar nam hem een beklagenswaardig besluit dezen

1) Prof. Gustaf Verriest. - Aansprake te Kortrijk, 21 Oogst 1902.

2) Idem. - Beeld, Woord en Dicht bij G. Gezelle.

leergang af en stelde hem aan, in hetzelfde gesticht, als *Surveillant du pensionnat!* Een jaar nog leefde hij in verkeer, voor zooveel het doenbaar was, met zijn vorige leerlingen, één jaar nog dichtte hij. Dan nam men hem uit het jong Vlaamsche studentenvolk weg, en buiten hier en daar een goedjonstig gelegenheidsvers, de dichter zweeg volle dertig jaar!

En Professor Verriest voegt er bij: ‘Geen ander dichter, geen ander kunstenaar en heeft aldus in den vollen bloei zijner levenskracht het werk laten liggen.’

Zulke reden was misschien voldoende om een gewoon dichter tot zwijgen te brengen, doch zóó een kunstenaar, zóó een man?... Oneindig minderen dan hij zag men erger moeilijkheden, misverstaan en vervolging, ziels- en lichaamskrankheid doorworstelen en, na kortijdige moedeloosheid, weer het hoofd verheffen met zooveel voller kracht als zij rijker zijn geworden aan verachting voor het laffe en sluwe en domme menschelijke, dat hun den weg dreigde te versperren. Wel is waar was deze verbanning naar Brugge eene ongenade, toereikend om een katholiek priester, vooral in West-Vlaanderen en in dien tijd, zedelijk te breken, inzonderheid wanneer hierdoor in hem strijd ontstaat tusschen gehoorzaamheid aan den eenen en roeping aan den anderen kant, dus tusschen plicht én plicht. Doch in dit geval waren beide plichten overeen te brengen want, alhoewel feitelijk beroofd van het publiek der leerlingen, voor wie hij dichtte, werd hij toch door niemand tot stilzwijgen gedwongen. Het is aan te nemen dat gebrek aan aanleiding, berooving van zijn natuurlijk publiek, waarop hij en dat op hem zoo heilzaam inwerkte, er toe bijdroegen om hem het lied in de keel te doen kroppen, zooals wel, in zijn laatste jaren, de bijval bij de jongeren voor hem een duchtige spoorslag was tot onverpoosden arbeid, - doch was dit wel de hoofdzakelijke reden?

Dient misschien dat stilzwijgen niet toegeschreven aan oorzaken van meer innerlijken aard? Wie zal dit zeggen? Aan wie openbaarde hij het raadsel van zijn zieleleven? Dat droeg hij wellicht in zich als een zwaren steen, die op den bodem rust en soms enkele bobbels laat opwellen...

Boog en zweeg hij, de katholieke priester, uit een halvelinge schuw- en

schuchterheid voor roem of beruchtheid, een gevoel dat zoo vaak, zelfs bij leeken, is te vinden? Bleek het hem kiesch, de beelden, die zich in de wonderbare eenheid van zijn krachtige wezen, in hun volledige en edele menschelijkheid vormden, onder 't volle daglicht te laten komen? Heeft hij wel al zijn lijden, al zijn haat, al zijn sympathie uitgedrukt? En de innerlijke werking en rustelooze gang der alles aanvattende en omvattende gedachte, ter waarheid gedreven door een onverzettelijken wil, al die zieleroeving welke zich oploste in de breed-menschelijke, vaste, volledige, tot in het minste woord zich vertakkende filosofie, die vooral zijn laatste werk dooradert en verheft, heeft hij die onmiddellijk laten uitslaan in hymne, gebed, verzuchting of kreet, - of in levende beelden? Wie zal ons zeggen, wat daar al door zijn sterke hand werd beteugeld en ter dood gedoemd, of daar niet wellicht, gedurende die lange dertig jaar - heel het tijdvak zijner rijpe mannelijkheid - in dien man een strijd werd gestreden waaruit hij optrad in zoo hoogen zielevrede, - maar door welken zielebrand heen?

En wanneer men dan nog, in het werk van zijn ouderdom, opmerkt al die frischheid en jeugdigheid, fijnheid en teerheid, breedheid en kracht, al die gaven van verstand, gevoel en verbeelding, dat meersterschap over de rhythmische beelding van alle bewegingen des gemoeds, heeft men dan niet eenigszins het recht te denken dat hier, om nog andere reden dan zijne ongenade, eene breede en direct-menschelijke productie, als van een Goethe en een Vondel, werd gesmoord en dat Gezelle 'in andere levensomstandigheden,' ... 'vechtend en worstelend in 't gewar des vrijen levens',¹⁾ met meesterstukken van groote menschenkunst hadde kunnen vooraan komen in de rij der eerste dichters van alle tijden?

Omdat zijn later werk is gedragen op al het onuitgedrukte van zijn rijperen leeftijd, is het zoo groot en zoo algemeen en stijgt het tot dat verheven peil van dichterlijke volmaaktheid.

Daareven zei ik: 'rhythmische beelding van alle bewegingen des gemoeds.' Voor wie verzen lezen kàn, liggen alle mannelijke gevoelens en hartstochten,

1) Professor Gustaf Verriest. - Aansprake te Kortrijk (21 Oogst 1902).

met hunne menigvuldige schakeeringen, besloten in de duizenderlei maat en beweging van zijn vers, dat zoo spontaan en stellig zijn zieleleven beeldt. Hoogst belangwekkend ware 't, dit in zijn werk na te gaan en door voorbeelden te verduidelijken. Zijn minste gedicht is als de weerklank van een volledig innerlijk leven en luidt in ieder woord met een vasten toon van algemeene ervaring.

Ook drukt Professor Verriest wellicht niet heel nauwkeurig zijne gedachte uit waar hij zegt: 'In geheel het werk zijner laatste tien jaren, in *Rijmsnoer* 'als in *Tijdkrans*, is Gezelle een dichter gebleven des gemoeds. *Het veld des denken en des strijden heeft hij niet betreden.*' Want vooreerst, getuigt niet iedere bladzijde zijner laatste bundels van verbazend sterk denken? Kwam hij niet rechtstreeks op dit gebied in *Eeuwkrans* of in afzonderlijke stukken, die de kern van zijn geest bevatten en waarvan er maar al te vele uit de Anthologie zijn weggevallen? Gloeit niet menig gedicht van mannelijken strijdlust en krijgshaftigheid? Smelt, overigens, in een volledig dichter als Gezelle, niet alle denken, voelen, strijden of wát ook samen tot eene eenheid, die niet te splitsen is en zijn gemoedsleven uitmaakt? En is 't niet juist een kenmerk der groote dichters, dat alles behoort tot dit gemoedsleven, welk, bewust of onbewust, rechtstreeks of door veel loutering heen, zich oplost in hun lied, dat hierdoor van algemeene beteekenis wordt?

Wie in Gezelle niets anders ziet dan een sentimenteelen landschapschilder of een bedreven 'woordkunstenaar' blijft op de schors steken en ziet enkel de buitenzijde. Zijn werk is zoo innemend en schoon, niet alleen omdat hij, zijn leven lang, de West-Vlaamsche natuur en den West-Vlaamschen taalschat in zich opnam, - en hiervoor moest hij niet ophouden te dichten, - maar ook omdat hij meer en meer, zelfs dan wanneer men zijn 'dichtgeest' slapend waande, in zich verheven en volledige menschelijke wijsheid, uit eigen waarneming en ervaring werd bewust, en deze, door middel van het zich eigen gemaakte en nimmer falend woord, in aanraking bracht met de buitenwereld, die ging roeren in mate en kleur en klank, bewogen door den levenwekkenden adem van dien àl-herscheppenden geest, waarvan zij het beeld en de gelijkenis werd. Daarom mag men geen enkel vers, zelfs niet zijn gelegenheidsverzen,

te gering heeten, want 't is alles 'echt' en 'waar' en behoort tot dien sterken samenhang, dien men niet genoeg bewonderen kan.

Van af het woord volgt men de zwierige en vaste kronkellijn door het gedicht en door het gezamenlijke werk heen tot in dat wijde innerlijke leven, - al dat menschelijke dat hij is meester geworden en houdt in zijn bedwang, - dat samentreft op één punt van zijn brein en beweegt op éenen essentieelen aderslag van zijn hart, zoodat men, gelijk het hem in menig gedicht zoo lief was, dan weer van dit middenpunt kan afdalen en, in weerkomende richting dien kronkelgang volgend, de kern van zijn wezen terugvinden in ieder vers, gelijk elk blad weer op eigen wijze den algemeenen groei van den boom verraad en dezes aard en schoonheid te kennen geeft.

Gezelle's werk werd meer en meer breed en algemeen als de natuur zelve en daarom, hoe persoonlijk ook, klassiek.

Er werd gezegd: Hij is een modern dichter. Ja! Zijne poëzie is modern en zal het immer blijven omdat zij, uit het hart zelve der menschheid, als eene onverwelkelijke bloem, is opgebloeid in eeuwige jeugd en frischheid.

Hij is de groote klassieke dichter van West-Vlaanderen... of liever, al dat provincialisme ter zijde gelaten en gezegd: van Vlaanderen, of beter nog: van Groot-Nederland!

West-Vlaanderen schonk hem dat rijke taalerts waaruit hij puurde het zuiver goud zijner dichterlijke taal. Deze omtooverde zijn verzen met een fonkelnieuwe schittering, die hun toeliet, door nog niet ervaren schoonheid en versche bekoring, zelfs daar bewondering te wekken, waar dieper inzicht in zijn werk en in zijn ziel ontbreekt. Maar die taal behoort tot het hart der Nederlandsche spraak, die uit zooveel millioenen monden klinkt, en zijn geest reikt verder dan zijne provincie, verder zelfs dan Nederland en behoort der menschheid.

In stede van één, telt thans de Nederlandsche literatuur twee echt klassieke dichters van eersten rang, twee dichters, welke het voortaan elk Nederlandsch schrijver, op straffe van minderheid, verboden is niet te kennen: Joost van den Vondel en Guido Gezelle, Deze beiden zijn werelddichters en zullen dit blijken meer en meer...

Replik aan den heer Frans Netscher

DAT mijne kroniek in het tweede nummer van 'Vlaanderen' tegenspraak zou uitlokken, lag voor de hand. Mijne zienswijze over G. Gezelle gaf ik dan ook als eene individueele, voor terechtwijzing vatbaar. Doch verre was ik er van te vermoeden, dat zij aanleiding kon geven tot zulk een misverstand als blijkt uit een artikel van den heer Frans Netscher, in het Zondagsblad van 'De Telegraaf'.

In de eerste plaats zou ik, volgens dezen, in de inleiding der bedoelde kroniek, 'op bedekte en indirecte wijze', tegen de Hollandsche critiek eenen toon hebben aangeslagen 'die getuigt noch van goeden smaak noch van een mij passende bescheidenheid.'

Over den door mij aangeslagen toon mag de heer Netscher denken zooals hij wil: dit is me zeer onverschillig. Doch ik logenstraf hem uitdrukkelijk, wanneer hij beweert dat ik de Hollandsche critiek 'op bedekte wijze' of anderszins aangevallen heb. 'Op bedekte of indirecte wijze?' Zoo spraken we nooit in 'Van Nu en Straks', waar wij steeds vrijuit en soms vrij scherp ons oordeel durfden uit te drukken. In 'Vlaanderen' zullen we dit evenmin en zoo wij ooit denken dat we tegen iemand, hetzij uit de Hollandsche of om 't even welke critiek behoeven op te komen, zal dit gaan regelrecht, zonder omwegen, op den man of het doel af!

Wat ik dan ook in de inleiding van mijn artikel schreef over het soort snobisme en aanstellerij, die zich, zooals altijd, mengen in de bewondering waarop thans Gezelle's werk wordt onthaald, is niet een 'bedekte en indirecte' aanval tegen de Hollandsch critiek, die, bij monde harer gezaghebbende vertegenwoordigers, Gezelle heeft gewroken over miskennis door zijn eigen landgenooten en de besten onder onze jongeren vóór België wist te waardeeren, maar wel een 'directe' en mijns inziens zeer duidelijke kenschetsing van een algemeenen toestand, vooral heerschende in Zuid-Nederland, waar Gezelle's naam sinds jaren populair was geworden, wanneer aan zijn

werk, van de zijde der critiek, op weinig uitzonderingen na, nog domme minachting of onverschoonbare onverschilligheid ten deele viel. Ook maak ik tot de mijne deze woorden van Prof. Gust. Verriest in zijne *Aansprake te Kortrijk*: ‘Eindelijk toch scheurt de wolken sluier, eindelijk vallen de zonnestrallen over den miskenden, den bedrukten, den verdrukten man, en, Holland ter eere zij het gezeid: 't Is Noord-Nederland, dat den grooten dichter recht laat geworden, terwijl het Zuiden hem geringschat en miskend heeft, veertig jaar lang.’

Van dit persoonlijk en vooralsnog te bewijzen geval gaat de heer Netscher, men vergeve mij dit woord, àl te lichtzinnig uit om de jongere Vlaamsche schrijvers in 't algemeen te schelden voor een soort parvenu's, wier aanmatiging geen palen meer kent, sinds ze 't wat voor den wind hebben en in Holland een afzetmarkt hebben gevonden.

Voor wie zich geparvenieerd acht, wanneer hem in een artikel als dit van den heer Netscher een wierook wordt gebrand die, - let wel, ik pas de uitdrukking ‘direct’ toe - *niet altijd is van de fijnste kwaliteit*, voor zoo iemand kan dergelijke bevestiging wel in aanmerking komen. Wanneer zelfs diegenen onder de critici, welke het groot en mooi meenen en een wezenlijk en erkend gezag hebben, hunne pogingen waardeeren, denk ik toch niet dat de jonge Vlaamsche schrijvers zouden wanen het voor den wind te hebben, op grond van een gewoonlijk licht ontstaan en licht vergaan succes, zoolang zij niet ten volle zijn overtuigd, dat hun werk vasten wortel kan schieten en tegen dat der andere literaturen kan opwegen.

Slechts dan zal Vlaanderen zich voldaan achten, wanneer het eens voor goed zal voelen, dat al zijne krachten losgaan en zich verwerkelyken en dat het in de algemeene Nederlandsche literatuur kan bijdragen voor een aandeel, waardig van Nederland en van zien-zelf.

Wanneer, echter, schrijvers als Streuvels en Teirlinck in Holland zoo gereedelyk ingang vinden, bewijst dit misschien ook wel, dat de Hollandsche lezer zooveel heeft aan hun boeken als aan die van den heer Frans Netscher.

In de tweede plaats geldt het mijne stelling omtrent Gezelle: deze heeft de heer Netscher hetzij niet willen, hetzij niet kunnen verstaan. Ik behoud mij voor, later op den grond der zaak zelve terug te komen, overtuigd als ik ben dat mijn inzicht in 's dichters wezen ook zijne poëzie helder kan toelichten.

Zoo men van Vondel's of Goethe's werk het hoogste, dat wat men absoluut schoon kan heeten, afzonderde, zou dit lang niet dezelfde beteekenis hebben als wanneer wij het zien in samenhang met hun geheele werk, beëlding van hun geheele zieleleven. Welnu, ik wilde enkel betoogen dat ook Gezelle's poëzie der laatste jaren zoo hoog werd opgevoerd door het intens innerlijk leven van een in den hoogsten graad edel en machtig man; - dat ze tot het schoonste behoort, wat ons de kunst der volkeren gaf, doordien zij is gedragen op een vloed van menscheijkheid, in de rijpe kracht der jaren onderdrukt door oorzaken, die wellicht niemand in den grond kent noch althans behoeft te kennen en die misschien den dichter zelve onbewust zijn gebleven.

Merkt wel op: het geldt hier niet een of ander bepaald feit, eenig raadsel in den zin van het geheim, hetwelk na te speuren veeleer op gluiperig-boersche onbescheidenheid dan op literaire critiek zou gelijken, maar wel een samenhang van verborgen roerselen, die ófwel niet buitenuit werkten, ófwel in hun werking, met vasten wil en helder bewustzijn, afgeleid of lamgelegd werden.

Ik voeg er bij, dat ik het zelfs onmogelijk acht zich de poëzie zijner laatste jaren anders voor te stellen dan als de resultante van het volledig, al dan niet bewuste gemoedsleven van een alzijdig mensch en dichter van den eersten rang: hierin vind ik het bewijs, de oorzaak en den maatstaf der grootheid van zijn werk en dit nader toe te lichten zal het doel zijn van een verdere kroniek.

Het artikel van den heer Netscher was hevig, bitsig, aanvallend, vol woorden die naar 't hart wilden tasten en beleedigende bedoelingen. Van dat alles wil ik niets onthouden, het spreekwoord indachtig: 'Wie aan den weg timmert, heeft veel beziens.'

Ik bepaal mij bij de opmerking, dat zijne giftige pijlen hun doel misten en bij den wensch om verder verschoond te mogen blijven van eene zoo nuttelooze polemiek.

Het vaderhuis

KAREL van de Woestijne behoort niet tot diegenen, welke ooit populair worden of er maar eenigszins naar streven. In de fijnste atmosfeer van het innerlijk leven heeft hij als dichter zijn rijk gevestigd. Weinigen zullen hem daar bereiken, weinigen hem verstaan, doch onaantastbaar zit hij daar.

Zijn taal heeft den gedempten doch rijkelijk-zachten toon van zijn weemoedvolle stem; zijn hexameter beweegt zich met de ranke, sierlijke slankheid van 's dichters distinctie; in zijn tengeren doch statigen gang, ontplooit hij vaak, als met een voornaam gebaar der handen, een schat van sober-rijken klank en kleur en toon en tint in matig geluid en getemperden luister.

Wilde Van de Woestijne populair worden, hij vermocht dit niet, want al ontstaat soms zijn vers met al het spontane van het volkslied, - tòch is het zeer natuurlijk en innig menschelijk gevoel bij hem door zoo weeke en teëre en licht-zacht-aandoenlijke gemoedsverfijning gezeefd, dat de uitdrukking, hoe stellig en juist ze ook, in heur schijnbare wazigheid, de goud-gele emotietrilling vertolke, zelfs door de meesten der fijnproevers, wie klank nog aandoet, zal worden aangehoord als een mooi zinledig spel van een verren beiaard door rustigen zomeravond. Want weinigen zullen inzien het roeren der ideeën, voelen het ragfijne, edele en milde gemoedsleven, dat schielijk door één versregel, één woord, met zelfbewust vermogen uit het onbewuste wordt opgeroepen.

Men spreke hier niet van zwakheid: fijnheid is geen zwakheid. Overigens krijgt, naar de aandoening zwelt, het vers wel een forscheren zwier of gaat van zinnelijkheid zwaar beladen, doch in dit zinnelijke zelf van alle onkuische branding gelouterd en, wat betreft het gevoel, zuiver als Grieksche kunst.

Aan een zoo fijn dichterwezen als dit te raken is zeer kiesch. Wanneer men, streng vooringenomen voor klassieke kunst, enkele schijnbaar overtollige en moedwillige twijgen wilde afhakken, liep men groot gevaar den boom zelven in 't hart te treffen of althans zijn verderen groei te beperken. Want bij een dichter als Van de Woestijne kunnen hoedanigheden en gebreken (in zoover

wij hierover vermogen te oordeelen) zóó ineenloopen, dat ze schier het eigenaardige van zijn kunst zouden uitmaken. Het is dan vooral noodig op zijne vorming te letten en zich af te vragen of deze in Vlaamschen bodem geplante boom niet door andere vochten werd gevoed, - of de dichter, wiens rhythmus en kleur toch Vlaamsch zijn, niet gedeeltelijk gevormd werd door andere literaturen, zooals de Italiaansche Renaissance en de subtiële kunst der Fransche decadenten en symbolisten. Vandaar wellicht die beeldenweelde en woordenklank, die soms wel eens - hoe zelden ook - tot beeldenwoede en ijdel woordenspel overslaan. Van afhakken of besnoeien kan hier echter geen sprake zijn: de dichter hoeft zich niet te beperken, wanneer zijn innerlijk leven nu eens in uiterlijke weelderigheid dan weer in intense soberheid opgaat, al naar den natuurlijken aandrang van zijn gemoed. Hoe dieper de wortel dringt, hoe sterker wordt de tronk en hoe krachtiger levenssap ook de nog tengere en broze twijgen versterkt en verheft; heel de boom groeit dan op met dichtgetakte kruin in voller en vaster wasdom en zomerbloei. Wij die zeer hoog loopen met echt Vlaamsche kunst, weten wel dat vreemde invloed, in een wezenlijk temperament verwerkt en vergroeid, zoodat daardoor aan eigen leven versche voeding wordt verstrekt, het geestelijk wezen van ons volk uitzet en dit nader brengt tot meer algemeene beschaving en kunst. En van een rijkelijk begaafd, fijn ontwikkeld en zelfbewust dichter, als deze is, mogen wij, in dit opzicht, het hoogste verwachten.

Met groote piëteit wordt het boek ingeleid door een sonnet, zoo klaar en schoon van visie en klank, zoo oneindig zacht en verheven van gevoel, zoo één en edel in beeld en vorm, dat dit alleen zou volstaan om bewondering te wekken voor den kunstenaar en voor den mensch:

Wijding aan mijn vader

o Gij, die komm'rend sterven moest, en Váder waart,
 en mij liet leven, en me teeder leerde leven
 met uw zacht spreken, en uw streelend hande-beven,
 en, toen ge sliipt, wat late zon op uwen baard;

- ik, die thans ben als een die in den avond vaart,
 en moe de riemen rusten laat, alleen gedreven
 door zoele zomer-winden in de lage reven,
 en die soms avond-zoete waterbloemen gaart,

en zingt soms, onverschillig; en zijn zangen glijden
 wijd-suizend over 't matte water, en de weiden
 zijn luistrend, als naar eigen adem, naar zijn lied...

Zóó vaart mijn leve' in vrede en waan van dóód begeeren,
 tot, wijlend, in de spiegelrust van dieper meren,
 neigend, mijn aangezicht uw aangezichte ziet.'

Hier heeft hij dit bereikt, wat ik het beste acht in zijn kunst: de ware uitdrukking van een diep, algemeen-menschelijk gevoel, die onmiddellijk aandoet, in de stemming van den dichter brengt en, door natuurlijke en pure schoonheid, hoogste bevrediging geeft. Van dien aard is het stuk *De Moeder en de Zoon*, zoo zwaar van levenswaarheid, met dit slot:

De moeder

Helaas, de schoone dagen
 om uwe liefde en vreugde in deemoed stil gedragen;...
 - en thans in uw aanwezigheid zoo gansch alleen...
 Ziet ge niet dat ik ween?'

Waarop die weerklank, vol eeuwig-menschelijke smart en menschelijke zwakheid:

De zoon

'Ziet ge niet dat ik ween? - '

Beide vorige gedichten geven, in hun vaste klaarheid, den indruk van het

tragisch-menschelijke, uit gewone levensverhoudingen en -toestanden opgehaald. Het eigen, persoonlijk gevoel van den dichter werd algemeen en dit kenmerkt de kracht van zijn talent en van zijne ziel. Door echtheid, waarheid, volledigheid worden deze verzen verduurzaamd. Ongeveer hetzelfde, alhoewel in 't opzicht der eenheid van indruk in mindere mate, mag men zeggen van den tusschenzang *Venus en Adonis*, zwoel van sensueel gevoel, hijgend van verlangen:

Venus

o Wanen,
Adonis, wanen dat we zijn in eeuwigheid
de éenige liefde, lijk gij de éenge lieveling zijt,
en dat wij heel den tijd in onzen min doorbranden.

Zie hoe mijn lijf u wacht en trilt op koele zoden!
- en deze nacht zal zijn als d'eerste liefde-nacht.
- Kom, mijn Adonis, wijd is de avond, en de pracht
van àl de zomerdagen rust in deze schonken.
Gij zult gelukkig zijn, Adonis, stil gezonken
in dezen schoot, Adonis, die uw min verbeidt
en lijdt van sneller drift en woest-brandend verbeiden...
- Adonis, leg uw hande' op mijne heete zijden
en voel hoe ik u hebben moet...'

En, ten slotte, al het fatale van de eeuwige tragedie der menschelijke passie in dezen angstkreet van Adonis:

‘Vrouw, vrouw, zijt gij de Dood?’

Meer rhetoriek, meer uiterlijke beeldspraak, nevens toch heel schoone gedeelten, vind ik in *Thanatos en de Vreemdeling*. Toch dient dit laatste stuk ook gerangschikt onder deze waar de dichter, met al de stoutheid van 't kunnen en al de kracht van zijn persoonlijk gevoel, de algemeene menschelijke onderwerpen rechtstreeks aandurft en tot groote menschenkunst verwerkt.

Dit is, mijns inziens, zijn groote verdienste en misschien zijn wezenlijke toekomst.

Karel van de Woestijne werd vooral begroet als een stemmingsdichter en in eene zijner uitstekende literaire kronieken van de Nieuwe Gids heeft Willem Kloos nogmaals aangedrongen op de breede beteekenis van dit woord. Er is echter stemming èn stemming. Er is stemming die uitgaat van het eenvoudigste vers dat op de simpelste wijze, rechtstreeks, zonder beeldspraak of symbolisme, - dit laatste genomen in zijne moderne-literaire beteekenis, - zeer simpele doch juist gevoelde dingen zegt. En in dien zin is het woord van toepassing op alle ware poëzie en voorzeker ook op de hierboven besproken verzen. Er is ook stemming die ontstaat uit zekere middelen, door den dichter aangewend om een bepaalden indruk teweeg te brengen, middelen die dus niet meer de rechtstreeksche uitdrukking zijn van gevoel of emotie doch veeleer strekken om gevoel of emotie bij den lezer op te wekken. Hier raken wij aan het procédé en staan wij op de schier onbepaalde en zoo beweeglijke grens, die den dichter van den woordkunstenaar scheidt. Welnu, beiderlei stemmingspoëzie vinden wij bij Van de Woestijne. Hij is dichter door het temperament - en kan men er zich wel een anderen bezinnen? Dus zal zijne gemoedstemming wel natuurlijk in zijne verzen overgaan, en dan levert hij van die volschoone gedichten als daar zijn: *Zegen deze' avond God; Het huis mijns vaders waar de dagen trager waren*; bijna heel de reeks *Verzen eener liefde*, en dit volgende, edel geteekende, dat het vermogen zijner fijn-sterke visie aangeeft:

Gezichten mijner dood, ik draag in mij
de klare blikken van uw teedre heerschappij,
en 't warme streelen van uw glijdende gewaden...
Ik ken u niet, maar ben in u verblijd,
want gij blijft jeugdig door de tijden, en de tijd
breidt om uw haren heen de zachtste dageraden.

Ik min u. Ge zijt mijn; ik leef, ik lééf van u.
 gij, die mijn dagen als een bed spreidt, en zoo luw
 de' aêm van uw nadering laat waren om mijn slapen...
 - Ik wilde rusten; maar ik zie uw oogen staan
 zóo onbegrepen-goed met droeve vreugd belaên
 dat ik voor éeuwig in uw vrede nú wou slapen...

Gij komt. Ge zijt de beelden van mijn zachte dood...
 Hoe jóng ge zijt! Ik zie hoe zich uw mond ontsloot
 voor 't simpel woord dat deze nieuwe vrede beidde...
 Ik ben zoo licht. Ik ben een knaap die needrig gaat
 in 't zoete wijzen van uw goelijk wijzen raad
 en mijne nieuwe jeugd die ademt aan uw zijde.

Alleen de herhaling, in den voorlaatsten regel, van het woord 'wijzen' in verschillenden zin, - ijdel woordenspel! - schijnt me een zwakheid in dit vlekkeloos gedicht, zóo hoog en fijn van gevoel, zóo puur in lijn en klank. Dit is louter heldere zielsmuziek, subtiel-ideëele beeldhouwkunst, die den begripenden, voelenden en zienden lezer in de hoogste stemming brengt.

Doch ook is de dichter een zeer geoefend kunstenaar, die zijne kunst wel eens schijnt aan te wenden om aan het minder diep gevoelde een uitzicht van stemmingspoëzie te geven, en dan vervalt hij - gelukkiglijk zeer zelden - in eene soort symbolische rhetoriek, die niet genoeg door wezenlijk sterke inspiratie gedragen is. Het is hem dan, met één woord, meer te doen om de stemming bij den lezer dan om de uiting van eigen diepe gemoedsstemming. Dit is voorzeker kunst in den zin van virtuositeit, doch aan een begenadigd dichter als dezen mogen wij hooger eischen stellen; van hem mogen wij verwachten, dat hij in ons doet overgaan de pure 'zinding' zijner geheele ziel. En die vind ik bijvoorbeeld niet in dit stuk uit de *Zeven gebeden*:

Keer niet uw oog, keer niet uw zegen van mijn zegen...
 - Als de arme hoere, die, in 't maffe bed gezegen,

haar geilheid biedt en om haar schamper leven lacht,
 maar - in den koppig-loom' en langen liefde-nacht,
 van lammen drift en bitter-goor gezoen bezeten, -
 de slechtheid van haar vleesch en smaadlijk lijf vergeten,
 eenvoudig als een vrouw de ontvangnisse wacht:

Zóo wacht mijn weifling moe-geleefd dat uw genade,
 sidderend als een nieuwe beek, mijn geest door-wade,
 o God die in uw daën als duizend beken zijt...
 Wij zijn, die wachten, van verlangen ongenezen,
 dat, louter rijzend, en het wezen in uw wezen,
 óns passie úwe rust in de oogen moge lezen,
 en 't weten van óns eeuwigheid, uw eeuwigheid.

Behalve de vier laatste regelen, die eene schoone en sterke gedachte uitdrukken, is dit stuk onvoldoend gevoelde beeldspraak. Een gevoel als dat, welk zich in de eerste strofe wil uiten, behoort al te veel tot onze diepste, pijnlijkste menselijkheid, dan dat het zich in een zoo omslachtig, rhetorikaal omschreven beeld, zou belichamen. In dit gedicht, zooals in enkele andere, moet de dichter voor den woordkunstenaar gewaarschuwd worden.

Ziedaar van dit bekoorlijk boek de lichte schaduw, allengs verglijdend in klaarder glans van rijper leven. 't Is meer dan eene belofte: eene stellige verzekering. Deze dichter zal ons geven den vollen onmiddellijken weerklank eener fijne, sterke menschenziel. Met lichten, zachten, vasten tred verschijnt hij te goeder ure na Gezelle's verscheiden.

Gezelle! In den nacht onzer letteren heeft, als ware 't door hooger wil, geschenen zijn groot-ernstige en heldere blik, ons voorlichtend tot in een verre toekomst. Wij allen wandelen in zijn licht, ootmoedig en dankend.

Maar nu is de Gezelle-rhetoriek aan het woord, uitmergelend tot zinledigen woordenklank de bezielde taal van dien oorspronkelijken onder allen, evenals

de machtig-opborrelende kunst van Streuvels al te zeer wordt verminderd tot zouteloos en kleinzielig realisme.

Bij Van de Woestijne komt weer tot zijn recht de *Geest*, het denkend voelen en voelend denken, en 't is voor den dichter geen geringe verdienste, dat hij stevig genoeg stond in eigen kracht om ons dezen bundel te schenken, met al zijne jeugdige gaven zoo rijk aan innig zieleleven in puur gevoel en zuiveren klank.

Inleiding tot ‘Vlaamsche oogst’

DEZE inleiding diende niet alleen eene periode meegeleefd geestes en gemoedsleven weder op te halen, maar ook in den geest te dringen van die velen, welke dezelfde phase van ontwikkeling hebben meegedaan en ze waarschijnlijk op verschillende wijze, ieder volgens zijne individualiteit, hebben ingezien en gevoeld. Wel denk ik, dat de verzamelaar niet veel meer dan persoonlijke indrukken en herinneringen verlangde: deze wil ik dan ook zoo getrouw als mogelijk is ten beste geven, daarbij de voorname leidraden, die door de Vlaamsche literatuur sinds 1830 loopen, eenigszins bij elkaar houdende, tot meerdere eenheid in het onderwerp en klaarheid voor den lezer.

De beweging, in welke deze bloemlezing een inzicht wil geven, begint feitelijk met het tijdschrift: ‘Van Nu en Straks’, gesticht door Cyriel Buysse, Emmanuel de Bom, Prosper van Langendonck en August Vermeulen, en waarvan de eerste aflevering verscheen in April 1893.

Een vluchtige blik op onze vroegere letterkundige geschiedenis zal den toestand op dien datum klaarder doen uitkomen, het doel en de werking van dat tijdschrift juister doen beseffen.

Na de scheiding van beide Nederlanden, in 1830, bleven de Vlaamsche schrijvers nog eenigen tijd voortleven onder Hollandschen invloed, vooral onder dien van Bilderdijk, Helmers en Tollens. Daarna kwamen zij meer onder den invloed der Fransche romantiek, doch zij waren te naïef en te eenvoudig van aard om diep in die kunst van passie en weemoed te dringen en namen inzonderheid ervan over den gezwollen en vaak overdreven vorm. Zij werden meer aangedaan door de onmiddellijke werkelijkheid van den toestand, waarin zij leefden, vooral diep ontroerd - en dit gevoel zou hen allengs meer vereenzelvigen met het wezen des volks - door de stelselmatige verdringing van de moedertaal, die alleen de natie kan opheffen uit diepe onwetendheid, vrucht van eeuwenlange vreemde overheersching. Dit gevoel werd uitgestort in vaderlandsche zangen vol gloed en geestdrift of treurnis en bitterheid - het beste wat is overgebleven uit de poëzie van dien tijd.

Daartoe behooren o.a. de ‘Drie Zustersteden’ van Ledeganck; daartoe ook de gedichten van Theodoor van Rijswijck, die zich door zijn fantazie en zijn vrij rythmenspel een geboren dichter toonde. Doch de eerste, die wezenlijk ingreep in de volksziel, was Hendrik Conscience. Met uiterlijke middelen, aan de Fransche romantiek ontleend, raakte hij rechtstreeks de roerselen van 't volksgemoed. Hem viel de verleidelijke en benijdenswaardige rol te beurt, de opwekker, de opleider, de tolk van het herlevend Vlaanderen te wezen.

Dit was de natuurlijke, de eenige weg, die tot vestiging eener Vlaamsche letterkunde kon leiden. Aldus werkt niet alleen de schrijver in op het volk, - ook het volk leent hem den rijkdom van zijn oorspronkelijk genie. Uit zulke samenwerking ontstaat die eenheid, die innige band tusschen kunstenaar en publiek, waardoor een eigen en gemeenschappelijk geestesleven wordt. Wel hadden hoogst begaafde dichters dat ingezien en er naar gestreefd, maar zij vermochten zich niet, gelijk Conscience, onmiddellijk aan te passen aan hun volk. Hunne zangen golfden over de hoofden heen en werkten niet in. Voornamelijk was dit het lot van den genialen Prudens van Duyse. Hij richtte zich tot een eenvoudig publiek, dat hem niet begrijpen, niet voelen kon en ontving dan ook niet van daar den natuurlijke steun, de eigenaardige inspiratie, die zijn breeden verzengang zou doen zwellen van het mild gevoel van zijn ras. Hij trof niet de gemoedssnaar, waarop beiden in éénklank konden trillen. Zijn ongemeene dichterlijke aanleg, zijn verhevene en edele bezieling, zijn voor dien tijd en dat midden verwonderlijke taal- en zeggingskracht, het vele uitmuntende werk dat hij leverde, konden alleen ten goede komen aan latere, meer ontwikkelde geslachten. Onder gunstiger omstandigheden, ware hij de man geweest om, als een groot nationaal zanger, heel het gevoel, het streven, de idealen van zijn volk samen te vatten en te vertolken met eene volle, luidklinkende stem ‘ver over graf en tijden reikend’.

Nog een dichter van dien tijd mogen wij niet vergeten: Johan Alfried De Laet. In 1848 gaf hij een bundeltje verzen....¹⁾

rythmen leefde. Hij voelde den Europeeschen gedachtengang door zich heen-

1) Hier ontbreekt een regel in den tekst van ‘Vlaamsche Oogst.’ Het handschrift bestaat niet meer.

gaan; hij was een moderne in die periode, een echte zoon van 't romantisme. Sommige van zelf geworden sonnetten konden nog nu in een anthologie van hedendaagsche dichters worden opgenomen. In deze, zooals in enkele zijner gedichten, trilt een diep en teer menschelijk gevoel, met iets van de fijne gemoedstrilling van een Musset.

Tot dan toe hadden de dichters ten bate van 't volk geschreven, zonder het volk sterk aan te grijpen. De eerste dichter van wezenlijke kunstwaarde, die er rechtstreeks op in werkte, zoodanig dat hij populair werd in Noord en Zuid, was Jan van Beers. Evenals Conscience in den roman, bewerkte hij in de poëzie het veld van het eenvoudig volksgevoel en nam daartoe graag over, de naïeve, pittoreske uitdrukking, den volksmond ontsprongen, doch met veel smaak en kunstzin gelouterd. Aldus schiep hij idyllen van blijvende waarde. Zijn adem ging verfrisschend over onze literatuur en zuiverde deze van veel rhetoriek en onnatuurlijke beeldspraak. Hij en zijne opvolgers brachten de poëzie veel dichter bij het volk, deden er het volk in opleven en verwezenlijkten aldus eenigszins op dat gebied wat Conscience had bekomen op het gebied van den roman. Van dan af werden de onderwerpen vooral genomen uit het leven van volk en burgerij en de taal der dichters geput uit de gesproken taal. Dit deden onder anderen Virginie en Rosalie Loveling, Julius Vuylsteke en Julius de Geyter, welke beide laatsten een scherperen realistischen toon aansloegen en de poëzie brachten op het domein der politiek. Vooral Julius Vuylsteke: deze, een Heiniaansch pessimist, zong den wilden roes uit van 't studentenleven, en zijn liberaal geloof, in ruwe, brutaalhartstochtelijke, soms stalen rythmen.

De romanliteratuur was nu in vollen bloei. Conscience, die zijn volk had 'leeren lezen', was opgevolgd geworden door eene schaar schrijvers als D. Sleekx, hier te lande de vader van 't realisme 'd'avant la lettre', Eugeen Zetternam, August en Renier Snieders, Vrouwe Courtmans, de zusters Virginie en Rosalie Loveling, enz. De poëzie was doorgedrongen tot het volk en werd er door gesmaakt. Een zangerige dichter bij uitnemendheid, een volksjongen, Emmanuel Hiel, zou nu dat volk 'leeren zingen'. Dit dient natuurlijk niet naar de letter opgevat, want, zoo er een volk muzikaal is aangelegd, dan

is het wel het Vlaamsche. Emmanuel Hiel, leerling van Prudens van Duyse en die ook bij de Duitschers had schoolgegaan, trof den echten toon van het Vlaamsche lied. Hij was de voorname medewerker van Peter Benoit en verdiende evenals deze ‘de epische geluider der Vlaamsche straat’ genoemd te worden. Fijne volksdichters, met name G. Antheunis en later Theophiel Coopman, stonden hem hierin ter zijde.

Nevens deze strekking ging het streven der kunstdichters, waarvan Dautzenberg de leider, Frans de Cort en Jan van Droogenbroeck de voornaamste vertegenwoordigers waren. Zij stamden rechtstreeks af van de Duitse school van Rückert, von Platen en Bodenstedt, en droegen grootelijks bij tot loutering van den kunstsmaak. Kanunnik S. Daems en Pol de Mont, over welken wij verder spreken, werkten mede in die richting.

Gunnen wij hier eene afzonderlijke plaats aan Lodewijk De Koninck, een katholiek dichter in den trant van Schaepman, die optrad met een epos ‘Het Menschdom Verlost’, een chaotisch geheel vormend, dat nochtans, op menige bladzijde, van groote lyrische en schilderende kracht getuigt.

In 1878 stichtten Theophiel Coopman en Victor De la Montagne de ‘Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle’, waaraan de voornaamste letterkundigen van dien tijd medewerkten en die, tot bij het verschijnen van ‘Van Nu en Straks’, als het orgaan der jongeren mocht gelden. Daarin gaf Victor De la Montagne, voorzeker de fijnstvoelende dichter van het geslacht van 1880, sommige zijner beste stukken, later verzameld in een bundeltje ‘Gedichten’ dat, wanneer eenmaal de tijd het echte van het valsche heeft gescheiden, wellicht overblijft als een der oprechtste, zuiverste uitingen van dien tijd en van onze literatuur.

Beide voormelde schrijvers gaven in 1880 eene bloemlezing uit, ‘Onze Dichters’, waarin stukken der sinds 1830 verlopen jaren naar tijdsorde waren gerangschikt. Deze anthologie geeft vooral eenen indruk van frischheid, oprechtheid, eerlijkheid; zij getuigt van eene letterkunde van ethische waarde, gemeengoed van een volk, dat hierop tot latere ontwikkeling en volmaking zou kunnen steunen.

Sinds lang echter was er, in een der uithoeken van Vlaanderen, eene stroo-

ming als opgeweld uit dien maagdelijken bodem, waarover Maerlant's taal nog heenklinkt, vertolkend de frissche levenskracht en den diepen mystischen zin van eene schier middeleeuwsche bevolking. In 1858, toen nog de rhetorikale dreun bovenklonk, gaf Guido Gezelle zijn eersten bundel uit. Hij was rechtstreeks gegaan tot het oude volkslied, en had zich, uit zijn wonderlijk rijk dialect, eene dichterlijke taal geschapen, die in rijkdom, kleur, fijnheid en frischheid alle andere overtrof. Hij had wezenlijk den echten, eigenen toon gevonden en uit de aarde doen ontspringen de bron der echt Vlaamsche poëzie. In zich vereenigde hij al de eigenschappen van den Vlaming, tot volledig mensch-zijn ontwikkeld. Waarom nog verder aangedrongen? Thans leeft eindelijk zijn naam op alle tongen. Hugo Verriest, met Eugeen van Oye en Karel de Gheldere zijn voornaamste leerling, wierp de door den meester kwistig gezaaide, door hem innig gevoelde en met fijne geestkracht gesynthetiseerde ideeën in den studentenkamp, die vooral zijn tolk vond in een tijdschriftje, de 'Vlaamsche Vlagge', wellicht de degelijkste onzer vroegere revues. Onder de leiding van Verriest ontstond Albrecht Rodenbach, de meest begaafde van al onze dichters, voor wien misschien eerlang, na nadere kennismaking, ook een tijd van glorie in Holland zal aanbreken. Doch Rodenbach overleed in 1880: Gezelle zweeg sedert jaren en Verriest bleef voortleven als eenvoudig dorpspastoor in West-Vlaanderen.

Zoo raakte men tot in 1890. Onze letterkunde verviel allengs en teerde uit in nuchtere novellen en verwatering van Parnassiaansche verzen; de eenigen der ouderen, die nog schreven, leverden zwakker werk dan in hun goeden tijd. Wat de vroegere schrijvers - die een noodzakelijke schakel in de geleidelijke ontwikkeling onzer letterkunde waren geweest - met oprechtheid hadden uitgedrukt, werd thans op onnoemelijke wijze nagezongen. De Vlaamsche poëzie weerspiegelde den verstandelijken toestand van het volk niet meer en dit in een tijd, toen Vlaamsch-België de algemeene evolutie onderging en het nationaal leven werd omgeroerd tot op den bodem. Eene dorre korst was over Vlaanderen's akker gegroeid: die kort moest gebroken worden. Dit zou het hoofddoel zijn van 'Van Nu en Straks', zonder eenige bedoeling van richting of leiding gesticht, en waarin alle vrijheid werd

gelaten aan de medewerkers, mannen van de meest verschillende individualiteit. Tot wie zouden zij zich wenden?

Daar stond nog, naast enkele novellenschrijvers, onder wie vooral Teirlinck-Stijns melding verdienen, Pol de Mont, die - het zij hier tot zijn grooten lof gezegd - zooveel als alleen, gedurende jaren, door zijne bedrijvigheid en werkkraft als dichter, novellist, criticus, redenaar, een literair leven heeft gaande gehouden en bij het Vlaamsche publiek den zin voor poëzie en kunst van een bepaalden, al ware 't slechts tijdelijken ondergang, heeft gered. Ongelukkiglijk voor hem, had die veelvuldige werkzaamheid hare keerzijde: veelschrijverij en aandrang tot het beoefenen van alle genres deden hem de perken te buiten gaan van een frisch en degelijk talent als natuurschilder en minnezanger, en een zekere onbestendigheid, die hem immer dreef naar den nieuwsten dichter en de nieuwste richting, plaatste hem te zeer onder allerlei elkaar afwisselende invloeden, dan dat op dien grond kon gebouwd, uit dien arbeid een krachtige en levende letterkunde kon voortgeplant worden. Doch zijn invloed op taal en vorm was gewichtig, ja onmisbaar geweest: hij had bepaald gebroken de korst van den klein-burgerlijken weezin tegen zinnelijke kunst; hij had vele talenten aangespoord, zelf veel meer verfijnd kunstwerk gegeven dan men tot nog toe in Vlaanderen (behalve van Guido Gezelle) te proeven kreeg. Ook had hij zijn blikken over de grenzen gericht, de oogen doen opengaan voor de kunst in het buitenland en met wezenlijke sympathie zal men steeds den man gedenken die, met zooveel moed als verdienste, de vaan der kunst heeft hooggehouden in een der poverste tijdperken onzer literatuur.

In Frankrijk, Holland, België en elders was het, na 1890, een tijd van pogen, zoeken, trachten. 't Scheen of men voor een blinden muur stond en niet verder kon. Vroegere idealen waren uitgezongen; slecht begrepen of overdreven individualisme deed oorspronkelijkheid zoeken in excentriciteit, alsof niet het eeuwig geheim der kunst was, het trouw en natuurlijk uitspreken van zich-zelf of weergeven van het in zich weerspiegelde. Wat werd er toen hoog opgegeven van de kunst der toekomst! De beruchte 'Enquête littéraire' van Huret, in Frankrijk, bracht schier zooveel stelsels aan den

dag als er schrijvers door het boek werden ingeleid en allen waren dezen er van overtuigd, dat ze de toekomst, ja de eeuwigheid in pacht hadden.

Ook in Vlaanderen hadden die verschillende theorieën de geesten der jongeren aan 't gisten gebracht. Overal kon men, bij de beginnelingen, de sporen er van ontdekken. Voeg daarbij den invloed van 'La Jeune Belgique' en 'De Nieuwe Gids' en dan zal het geenszins verwonderen dat, bij den aanvang, de lijn eener vaste en eigenaardige richting niet gemakkelijk was te trekken. De meest ervarenen waren evenwel bezielde door de gedachte, dat de ontstaande beweging diende vastgeschakeld aan de traditie en vooral aan de zoo echte en oorspronkelijke Vlaamsche kunst van Guido Gezelle, Hugo Verriest en Albrecht Rodenbach, in verband gebracht met de leidende ideeën van den dag. Al die dooreenloopende stroomingen, van lieverlede beheerscht door het meer bewuste streven naar eene eigene Vlaamsche kunstuiting, zijn duidelijk zichtbaar in den eersten jaargang van 'Van Nu en Straks'.

Langzamerhand ook ontstond de opvatting, dat een kunst zoo maar niet ineens uit de lucht valt, dat zij niet met louter wilskracht wordt gebouwd, doch wortelt 't zij in persoonlijk 't zij in gezamenlijk leven; immers is de schrijver vooral een mensch, die werkt, voelt en strijdt als zijne medemensen en niet onverschillig kan blijven aan hun streven en aan hunne idealen. Niet alleen hunne kunst, ook hun verdere arbeid werd daardoor beïnvloed. Neerdalende van uit den ivoren toren hunner verbeelding, bekommerden zij zich om de groote vraagstukken die de aandacht der volkeren boeiden, en zoo ontstonden de artikelen over Vlaamsche beweging en over sociale toestanden, die vooral voorkwamen in de jaargangen der tweede reeks van 'Van Nu en Straks'. Deze getuigden van steeds grondiger inzicht in de behandelde quaestiën en hadden vooral als uitwerking, dat zij veel enge en vooringenomen begrippen te keer gingen en vele geesten tot studie en overweging stemden.

Met de stichting van het tijdschrift trof op de gelukkigste wijze samen, het weder optreden van Guido Gezelle. Na dertig jaar zwijgens, verhief de West-Vlaamsche zanger opnieuw de stem, met nog voller en zuiverder klank dan ooit te voren. Hugo Verriest, in de eenzaamheid als 't ware gesterkt en

gerijpt, ging weer aan 't schrijven. De onrechtstreeksche invloed van genen, de rechtstreeksche invloed van dezen op de jongeren was onberekenbaar. Zij gaven zich nu zonder verder aarzelen over aan de meer en meer aanzwellende strooming van echt-Vlaamsch leven; de gezonde betoovering, die uitging van een Gezelle, van een Verriest, van een Albrecht Rodenbach, lieten de jonge schrijvers onverhinderd tot hun gemoed komen en zij voelden zich nu eens en voor goed één met zichzelf en met hun volk. Van dan af wortelde hun werk in vaderlandschen bodem: vreemde invloed werd overwonnen en men mag zeggen, dat zij toen den goeden weg hadden gevonden, dien zij nog thans met immer toenemende kracht en groeienden bijval bewandelen.

Geruimen tijd stonden de stichters van 'Van Nu en Straks' alleen, op allerlei wijze stelselmatig bestreden. Doch langzamerhand kwamen verschillende jongere schrijvers als Alfred Hegenscheidt, Victor de Meyere, Karel van de Woestijne, Stijn Streuvels en anderen het getal versterken, zoodat, na eenigen tijd, de beweging zich uitbreidde over heel het Vlaamsche land. Innige dankbaarheid is de groep verschuldigd aan Dr. Gustaaf Schamelhout, die, met de grootste toewijding en wilskracht, de uitgave der tweede reeks bestuurde en ze door allerlei moeilijkheden wist heen te leiden. Evenmin mogen wij hier de namen vergeten van de gebroeders Georges en Jacques Dwelshauvers (Georges en Jacques Mesnil), die, alhoewel niet rechtstreeks tot de Vlaamsche literatuur behorende, altijd hun talent en hunne wetenschap ten dienste van onze literaire beweging stelden.

Ook bleef 'Van Nu en Straks' niet alleen staan in den strijd. Andere tijdschriften werden gesticht, benevens strijdbladen van minderen omvang, welke, elk op zijne wijze, vaak met een verschillend inzicht, toch op dezelfde grondgedachte gesteund, en in dezelfde richting werkzaam waren. Zoo werd, na een veertiental jaren, de jonge beweging algemeen in Vlaanderen; wat meer is, zij drong door in Holland, waar zij steeds, van het begin af, sterken en edelmoedigen steun had gevonden. De werken der besten onder ons erlangden bij het Hollandsch publiek een bijval en waardeering, zooals er hun hier te lande zelfs geen ten deele viel. Eindelijk deed een Hollandsch uitgever, de heer Van Dishoeck, hun het aanbod eene revue te stichten, uitsluitend voor

de Vlaamsche schrijvers opengesteld. De eerste aflevering (1 Januari 1903) werd ingeleid door eene kroniek van August Vermeylen, waarin deze het breeder standpunt van dit tijdschrift uitlegde als volgt:

‘De denkbeelden der jongeren zijn haast gemeengoed geworden. Wat in 't ouder geslacht onzuiver was, ligt gebroken en lam, maar wat wezenlijk leefde is eerder verjongd, en sluit zich aan bij onzen nu rijperen wil. Jeugdige talenten zijn bijgesprongen, en scharen zich mede om de nieuwe vlag. Geen bijzondere groep meer, maar het dichtende en denkende “Vlaanderen” komt hier aan 't woord.’

Het tijdschrift ‘Vlaanderen’ is thans in zijn tweeden jaargang getreden en heeft een krachtig bewijs van leefbaarheid geleverd. Is nu echter het pleit gewonnen en mogen wij zege zingen?

Veel goed en degelijk werk verscheen. Voor wie den vroegeren toestand kende, is de voortgang wonderlijk verbazend. Het ligt niet op onzen weg, in deze historische inleiding de verschillende boeken en schrijvers aan critiek te toetsen: de uittreksels, in deze anthologie verzameld, zullen dit den lezer zelven mogelijk maken. Toch mogen wij ons afvragen of deze ‘Vlaamsche Oogst’ wezenlijk een gouden oogst is.

Laten wij hier niet te overmoedig zijn. Wij, Vlamingen, weten maar àl te goed, wat ons nog ontbreekt om de gewenschte hoogte te bereiken. Wij beseffen onze goede hoedanigheden, maar ook onze gebreken, en op dit punt werd reeds in ‘Vlaanderen’ herhaaldelijk de aandacht gevestigd, o.a. door August Vermeylen en Herman Teirlinck. Maar zoo men durfde dezen gezamenlijken arbeid niet alleen aan den Vlaamschen maar ook aan den zoo verfijnden en niet licht te bevredigen Hollandschen lezer te onderwerpen, is dit dan ook niet eenigszins te wijten aan het zoo aangenaam als sympathiek onthaal, dat onze jongere letterkunst aan gene zijde van den Moerdijk genoot?

Mogelijk zal, na de merkwaardige bloemlezing uit de ‘Nieuwe Gids’, deze onze ‘Oogst’ van mindere hoedanigheid blijken. Doch Holland zal, hopen wij, niet vergeten, hoeveel lastiger de letterkundige strijd in Vlaanderen valt, met wat al moeilijkheden, als daar zijn, onwetendheid en verfran-

sching, wij hier te kampen hebben en wellicht zal zijne sympathie voor het oprechte of gemoedelijke, net edele of wezenlijk krachtige, dat vele dezer werken kenmerkt, van zelf aanvullen wat in het opzicht der volmaaktheid aan den kunstvorm mocht ontbreken.

Inhoudstafel en aantekeningen

Inhoudstafel en aantekeningen

De datums naar de opgaaf van den dichter zelf.

Afkortingen: V.¹ = Prosper van Langendonck, Verzen, Amsterdam, Versluys, en Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1900. (Naar deze uitgaaf worden de oude gedichten hier afgedrukt).

V.² = Verzen van Prosper van Langendonck, uitgegeven door de Mij. voor goede en goedkoope Lectuur, Amsterdam, 1918. (Daar deze uitgaaf in het laatste oorlogsjaar buiten het toezicht van den dichter werd bezorgd, en er menige fout in geslopen is, worden de varianten der oude gedichten, die daarin voorkomen, hier niet vermeld; voor den tekst der nieuwe gedichten wordt rekening gehouden met het handschrift, zoover dat nog voorhanden is, en met enkele verbeteringen door den dichter zelf in zijn exemplaar aangebracht).

NDKH = Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle.

VNS¹ = Van Nu en Straks, eerste reeks; VNS² = Van Nu en Straks, tweede reeks.

V1. = tijdschrift Vlaanderen.

Hs. = nog in eigenhandig schrift voorhanden.

Var. = Variant.

	BLZ.
EEN WOORD TER INLEIDING	5
1. DE EERSTE VERZENBUNDEL	
<i>Waarheid en Ideaal</i> . 1883. I. II. (V. ¹ - V. ²)	9
<i>Circe</i> . 1883 (V. ¹ - V. ²)	11
<i>Maskers</i> . 1883 (NDKH, VII, 1885. - V. ¹)	12
<i>Ultima Dona</i> . 1884 (NDKH, VII, 1885. - V. ¹ - V. ²)	13
<i>Metempsychose</i> . 1885 (VNS ¹ , nr. VI-VII, 1894. - V. ¹ - V. ²)	14
<i>Hannibal</i> . 1885 (V. ¹)	16
<i>Golgotha</i> . 1885 (V. ¹ - V. ²)	17
<i>Crucifigetur</i> . 1886 (Zingende Vogels, nr. 1, 1891. Var. vs. 14: 'de laffe rechter'. - V. ¹)	18
<i>De Kruisiging</i> . 1886 (V. ¹)	19
<i>Aan eene Onbekende</i> . 1887 (NDKH, IX, 1887. Var. vs. 2: 'Terwijl het opera ginds schemerde...' - V. ¹)	20
<i>Zomernacht</i> . 1887 (Hs. Var. vs. 2: door wingerd en boomen; vs. 10: in de golvende; vs. 12: Doch nu keerden we; vs. 14: der windjes; vs. 29: versmacht. - NDKH, X, 1888, onder titel: 'Zomersche Nacht'. - V. ¹ - V. ²)	21

	BLZ.
<i>'k Heb u in smert...</i> 1887 (NDKH, X, 1888. Var. vs. 7: de bleekheid. - VNS ¹ , 1893-94, nr. IV. Var. vs. 7: de bleekheid. - V. ¹ - V. ₂)	23
<i>Waarom uw blik...</i> 1887 (NDKH, X, 1888. - V. ¹ - V. ²)	24
<i>Ontwaking</i> 1887 (NDKH, XII, 1889-90. Var. vs. 3: bij 't schaatrend lentegejuich; vs. 8: smerten. - V. ¹ - V. ²)	25
<i>Kerstlied.</i> 1887 (V. ¹)	26
<i>Naar 't Wonderland.</i> 1888 (V. ¹ - V. ²)	28
<i>'k Ben vreemd te moede...</i> April 1888 (NDKH, XI, 1889. - VNS ¹ , 1893-94, nr. IV. - V. ¹ - V. ²)	30
<i>Ter Levenszee.</i> Maart 1888 (V. ¹ - V. ²)	31
<i>'s Morgens.</i> 1889 (Zingende Vogels, nr. 1, 1891, Var. vs. 7: perelende; vs. 14: op - ter Waarheid! - V. ¹ - V. ²)	33
<i>De XIXe Eeuw</i> (fragment). 1889 (V. ¹)	34
<i>Langs Zomervelden.</i> 1889 (Zingende Vogels, nr. 1, 1891. - V. ¹ - V. ²)	36
<i>Leier und Schwert.</i> 15 Juli 1890 (Twee hss. - V. ¹)	37

De eerste staat luidde aldus:

Toen Romers, tuk op macht en volksverderven,
 Germanjes reuzenwoudgrens overschrijdden,
 Greep 't choor der barden, 't choor der godgewijden,
 Naar knots en harp om eeuwgen roem te werven.
 Geen harp alleen - om 't bloedgeding te omzwerven,
 En - de andre ontvlammend, - 't doodsgevaar te mijden:
 Wie 't strijdlid zong - moest zelve durven strijden,
 Wie heldendood verhief - zelf kunnen sterven!
 U lof in de eeuwen, die niet slechts gezongen,
 O Koerner, maar uw bliksemstraal gezwongen
 En 't gloeiend lied hebt door uw bloed bezegeld!
 En hij, wien 't jonglingshart van geestdrift brandde,
 Hij die sonetten heeft ten strijd geregeld, -
 Hij weze onsterflijk... tot zijn eeuwge schande.

Tweede staat:

Toen Roomsche legers, krijg en volksverderven
 In 't hoofd, Germanjes woudgrens overschrijdden,
 Greep 't heilig choor der Wodans lof gewijden
 En knots en harp om 't Walhall' te verwerven.

Geen harp alleen om 't bloedgeding te omzwerven
 En - de andre ontvlammende, - 't gevaar te mijden:
 Wie 't strijdlid zong moest zelve durven strijden,
 Wie heldendood verhief - zelf kunnen sterven!

U eindlooze eer, die dondrend hebt gezongen,
 O Koerner, en uw bliksemstraal gezwongen,
 En 't gloeiend strijdlid door uw bloed bezegeld!

Maar hij, wien 't jeugdige hart van geestdrift brandde,
 Die slechts sonetten heeft ten kamp geregeld,
 Hij weze onsterflijk - tot zijn eeuwige schande.

BLZ.

- Mater Dolorosa*. 1890 (NDKH, XV, 1892-93. Var. vs. 2: de kelk vol gal. - V.¹ - V.²) 38
- Naar Linkebeek*. 1891 (Onder titel 'Zomerwandeling' NDKH, XIV, 1891-92, en VNS², V, 1898. - V.¹ - V.²) 39
- Schepping*. 1891 (NDKH, XIV, 1891-92. - VNS¹, nr. VI-VII, 1894. - V.¹) 40
- De Strijd*. 1891 (Hs. Var. voorlaatste vs.: zegenrijke. - NDKH, XIV, 1891-92. - VNS¹, nr. VI-VII, 1894. - V.¹ - V.²) 42
- De Gouden Vloot*. 1892 (Hs. onder titel: Naar 't Onbekende. - Zingende Vogels, nr. 3, 1892. - V.¹ - V.²) 44
- De Torens*. 1892 (Hs. - Zingende Vogels, nr. 3, 1892. - V.¹) 45
- Naglans*. 1892 (Hs. - Zing. Vogels, nr. 3, 1892. - VNS¹, nr. VI-VII, 1894, het gedicht gedagteekend Mei 1892. - V.¹) 46
- Zomeravond*. 1892 (Hs. - Zing. Vogels, nr. 3, 1892. - V.¹) 47
- Beatrice* (Fragmenten). I-V. 1892 (II in Hs. - III, zonder titel, in VNS¹, 1893-94, nr. - IV. - I, II en IV, getiteld 'Fragmenten' en gedagt. Mei 1892, in VNS¹, nr. VI-VII, 1894. - V, getiteld 'Beatrice', in VNS², III, 1898. - I-V in V.¹ en V.²). (Var. Hs. en VNS, I, vs. 1: mijner prille jeugd; vs. 6: 't hert; II: de vierde stroof ontbreekt: V, voorlaatste stroof, vs. 4: 't harte) 48
- Wrangheid*. 1892 (VNS¹, nr. I, 1893. Var. vs. 6: weer schielijk; vs. 14: gehucht wiens; vs. 16: 't schuinse. - V.¹ - V.²) 55
- En verre tochten...* 1892 (VNS¹, nr. I, 1893. Var. vs. 11: Gewoonte of Wisheid. - V.¹ - V.²) 56
Hoogmoed, I-IV. 1892 (VNS¹, nr. I, 1893: 'Van Hoogmoed'. Var. I, vs. 2: van eeuwge; vs. 7: en stijgt uit immer; vs. 12: Glorie; III, vs. 2: die me-zelf. - V.¹ - V.²)

BLZ.

<i>Mijn hart klopt hoorbaar...</i> 1893 (VNS ¹ , 1893-94, nr. IV. Var. vs. 8: en steeds tot; vs. 10: afgebeeld door. - V. ¹ - V. ²)	61
<i>O weest mij goed...</i> 1893 (Als reproductie van het hs. in het Kerstnummer van 'De Jonge Vlaming', 1894. - VNS ² , 1897, Febr.-nr. - V. ¹ - V. ²)	62
<i>Mijne eeuwge ziel...</i> 1893 (VNS ² , 1897, Febr.-nr. - V. ¹ - V. ²)	63
<i>O klamme koude...</i> 1895 (ibidem)	64
<i>Ik voel mijn leven...</i> 1895 (ibidem)	65
<i>Op 't wilde golven...</i> 1895 (ibidem)	66
<i>Hoe eindloos lang...</i> 1895 (ibidem)	67
<i>'k Wou laten...</i> 1895 (ibidem)	68
<i>Nu 'k u voorbij zie gaan...</i> 1 November 1895. (VNS ² , 1897, Febr.-nr. Var. vs. 19: heur innigst-zelve; vs. 23: o mijn zielskindren. - V. ¹ - V. ²)	69
<i>Zwaardreunend...</i> Januari 1896 (ib.)	70
<i>Ik had u niet gevraagd...</i> October 1896 (ib.)	71
<i>De orgeldraaijer zingt...</i> Oct. 1896 (VNS ² , 1897, Febr.-nr. - V. ¹)	72
<i>'k Weet niet of iemand...</i> October 1896 (ib.)	73
<i>Gij zegt mij, vriend...</i> October 1896 (VNS ² , 1897, Febr.-nr. Var. vs. 8: het Noodlot. - V. ¹)	74
<i>'t Is me of ik uit een langen droom...</i> November 1896 (ib.)	75
<i>Uit Westerloo.</i> 12-17 October 1897.	I. <i>De Linden der Abdij van Tongerloo</i> 76
	II. <i>De Zon</i> 77
	III. <i>Langs de Nethe</i> 78
(VNS ² , 1897, December-nr., gedagt. 10-17 October 1897. Var.: I, vs. 6: de mei; vs. 11: door hen; vs. 12: wat broedt dat weeral uit? II, vs. 1: in het loof; vs. 12: O kon ze; III, vs. 5: bosschen. - V. ¹ - V. ²)	

<i>Stijgend langsheen Sinte-Goedelekerk.</i> November 1897	80
(VNS ² , III, 1898, Augustus-nr., het gedicht gedagteekend 23 November 1897. - V. ¹ - V. ²)	
<i>De Lethe.</i> 1898 (VNS ² , IV, 1900, Jan.-nr. - V. ¹ - V. ²)	81
<i>En dit wilde ik u zeggen...</i> 1898 (VNS ² , IV, 1900, Nov.-nr. - V. ¹ - V. ²)	82
<i>'k Zag steeds een bleeken Christus...</i> 1898 (ib.)	83
<i>Zie, eeuwig rustloos...</i> 1898 (ib.)	84

BLZ.

God. Augustus 1899 (VNS², IV, 1900, Nov.-nr. Var. 85
vs. 7: uchtendstralen; vs. 10: mij. - V.¹ - V.²)

Het Dal. October 1899 (VNS², IV, 1900, Jan.-nr. - V.¹ 87
- V.²)

Woluwe-dal. Juni 1900 (VNS², IV, 1900, Nov.-nr. - V.¹ 88
- V.²)

Wezembeek. I. *Naar de hoogte*, 12 Juli 1900 89

II. *Op de hoogte*. 16 Juli 1900 90

(I, getiteld 'Wezembeek', in VNS², IV, 1900, Nov.-nr.
- I en II in V.¹ en V.²)

II. GEDICHTEN DIE DOOR PR. VAN
LANGENDONCK IN DE EERSTE UITGAAF DER
'VERZEN' NIET OPGENOMEN WERDEN.

Twee sonnetten. Nov. 1888 (NDKH, XI, 1889) 95

Dorpsbegrafenis. 1890 (NDKH, XIII, 1891) 97

Als de Lente... Naar Bodenstedt (Vlaamsch en Vrij, III, 101
nr. van 27 Jan. 1895)

O laat me... (ib., IV, nr. v. 8 Maart 1896) 103

Heel den morgen... October 1897 (2 hss. Var. van het
eerste, vs. 24: kalm, hardnekkig; de voorlaatste stroof
eerst naderhand bijgevoegd. Van die stroof liggen nog
twee vroegere staten in hs. voor, met var. vs. 3 vlgg.:

waar zich 't net der toekomst spint,
kwam ik langzaam weergetogen,
met een diepen glans in de oogen,
't Harte

Tweede staat, vs. 4: kwam ik weer, met stille schreden//langzaam zinnend... (dit 104
vers uitgeschrapt). Derde staat: kwam ik langzaam, ingetogen; vierde staat: kwam
ik weder, ingetogen. Het gedicht hier afgedrukt naar het laatste hs. Van Langendonck
heeft het beschouwd als nr. IV van 'Uit Westerloo', van 1897, doch hield het wellicht
voor onvoltooid)

Nederlands Toekomst. I, II. (In de verzameling 'Metter Sonnewende', gedrukt te 107
Geeraardsbergen, zonder naam van uitgever en z.j. [1899]. De twee sonnetten sluiten
aan bij twee sonnetten van Willem Kloos, die het bundeltje openen)

Jezus in Brabant. 24 Juli 1900 (Dietsche Warande en Belfort, I, nr. X, Oct. 1900, 109
met nota: 'Uit *Brabantsche Landschappen*')

III. LATERE GEDICHTEN.

Aan mijn vriend dichter X... November 1900 (Hs. - V1. I, 1903, Sept. - V.²) 115

De Jachthoorn. 1901 (Van Onzen Tijd, Maart 1901. - V.²) 116

Var. van een eerste klad:

Ik hoor den jagershoren,
die galm op weergalm helmen doet,
en door den avond boren
in ver en langgerekt getoet.
Wat kan de ziel bekoren
als 't lied, zoo treurig en zoo zoet,
weerklinkend uit dien horen
in 't eindloos langgerekt getoet?

O stille Demerboorden,
o weiden, heinde en ver verbreed,
waar eens mijn droomen gloorden
van heil en levenszaligheid.
Nu wordt mijn jeugd, herboren,
met al heur bitter, al heur zoet,
(zoo bitter tevens en zoo zoet,)
wanneer de jagershoren
daar tuit in langgerekt getoet.

Het klinkt en rinkelt wijd van vreugdeklokken,
hel luidend door de feestelijke luchten.

Eens voel ik d'avond dalen
en avond worden in 't gemoed,
geen glans van zonnestralen,
die dan mijn

en eens zal de avond dalen
en 't avond worden in 't gemoed,

Mei. 1901 (Van Onzen Tijd, Mei 1901. - V.²) 117

- Bij de Stortbeke (Woluwe)*. 29 Mei 1902 (V1. I, 1903, Maart. - V.². - Moest behooren tot een reeks gedichten, die Van Langendonck vereenigen wilde als ‘Brabantsche Landschappen’. Onder dien titel verscheen het in V1. met het gedicht ‘Uit Westerloo’, van 1902. Var. van V1. en V.², door Van Langendonck in zijn exemplaar verbeterd, vs. 17: in sluimer) 118
- Beatrice*. 28 Juni 1902 (Hs. - V.² - De laatste stroof, met een enkele wijziging, komt ook voor als eerste stroof van het gedicht, hier afgedrukt als eerste der ‘Fragmenten en onvoltooide verzen’) 119
- Die Lotusblume*. 6 Juli 1902 (Hs. - V1. I, 1903, Sept. - V.²) 121
- Muziek en Poëzie*. 9 Juli 1902 (Hs. - V1. I, 1903, Sept. - V.² - Var. van V1. en V.², door Van Langendonck in zijn exmplaar verbeterd, vs. 11: droomen komen) 122
- Regenlucht*. 11 Juli 1902 (Hs. - V1. I, 1903, Oct. - V.²) 123
- Uit Westerloo*. 19 Sept. 1902 (V1. I, 1903, Maart, na ‘Bij de Stortbeke’ als II van ‘Brabantsche Landschappen.’ - V.² Var. in V1. en V.², door Van Langendonck in zijn exemplaar verbeterd, vs. 14: van hars, lupine-kruid en heideblom) 124
- Aan Gustaaf Schamelhout*. 20 Sept. 1902 (Hs. Ter gelegenheid van Schamelhout's huwelijk) 125
- Het Woud*. (V1. I, Jan. 1903. - V.²) 127
- Aan Guido Gezelle*. (Hs. - V1. II, 1904, Sept. - V.² - Drukfout in V1. en V.² door Van Langendonck in zijn exemplaar verbeterd, vs. 11: hun fijnste) 134
- De Organist*. (Fragmenten). I-IX (Volledig hs., de gedichten in de volgorde en genummerd zooals hier afgedrukt. - I, VIII, VI en IX, genummerd I, II, III en IV, in VNS², V, 1901, Sept., en in V.²) 135
- Herinnering (Van Verrewinkel naar Ukkel)*. 29 Maart 1908 (Twee afschriften. Var. van 't eerste; vs. 1: over de enge paden; vs. 4: blauwe; vs. 7: daar ergens; vs. 14: de tarwe rijst, de garst gloeit aan; vs. 15: dra benglen (fluks reuzien) fijn de haverbellen; vs. 30: in heuren warmen liefdegroet) 147
- De Zwerver*. 5 Januari 1912 (Twee hss. Var. vs. 10: barre heiden; vs. 11: torenklank, uitgeschrapt en vervangen door ‘klokkenklank’) 149
- Genot bindt niet...* (Hs. Vs. 15 stond eerst ‘aadmen’ voor ‘tintlen’. - Zie nota bij het gedicht ‘Beatrice’ van 1902) 150
- Gij dichter...* (Naar een afschrift) 151

IV. FRAGMENTEN EN ONVOLTOOIDE VERZEN.

God (Hs. Vs. 3-5 luidden eerst: 155

Wie zal des Eeuwgen lof verkonden
 in 't wondre lied van de orgeltaal,
 in 't lied van duizend orgelmonden.
 In den rand, vóór de laatste twee verzen van het fragment:
 Gij einde en oorsprong, hoe te heeten,
 wat zelf geen einde of oorsprong heeft?

Maar zoo geen blik... (Hs.) 156

Zie hoe de leeuwrik... (Hs.) 156

Betrouw op God... (Hs.) 156

Lijk een staatge... (Hs.) 156

Zal, God, dan nimmer enden... (Twee hss. Var.: de tweede stroof ontbreekt; derde stroof, vs. 1: gansch dood moet; vs. 3: de steeds opwellend') 157

Enkele gelegenheidstukjes uit den laatsten tijd, die nog in hs. voorliggen, werden hier niet opgenomen: wij zijn overtuigd, dat Van Langendonck die niet voor publicatie bestemd had.

PROZA.

De Vlaamsche Parnassus (NDKH, X, 1888. Antwoord op het opstel van Max Rooses: 'Nog eens over de jongste richting in de Nederlandsche poëzie', ibidem, later opgenomen in Rooses' 'Letterkundige Studiën', Gent en Antwerpen, 1894. Voor de polemieek die voorafgegaan was, zie: Max Rooses, 'De jongste richting in de Zuid-Nederlandsche letterkunde', De Gids, Juni 1883, later opgenomen in zijn 'Derde Schetsenboek', I, Gent, 1885; Rooses' beoordeeling van 'Fladderende Vlinders' van Pol de Mont, NDKH, 1886; en Pol de Mont, 'Pro Domo, - een en ander over de jongste richting in de Nederlandsche poëzie', ibidem, 1888)

Gedichten van Arnold Sauwen (NDKH, XII, 1890) 172

Open briefaan den heer Max Rooses (Hs. Naar aanleiding van Max Rooses' opstel: 'Hélène Swarth', De Gids, Juli 1892, later opgenomen in de 'Letterkundige Studiën', 1894. - Waarom dat stuk, dat een nota voor den drukker draagt, niet verscheen, is ons onbekend) 178

	BLZ.
<i>Herleving der Vlaamsche Poëzij</i> (VNS ¹ , nr. VI-VII en VIII-X, 1894. Eerste deel van een studie, die nooit voltooid werd)	184
<i>Inleiding tot het gedicht 'Avondstille' van Hugo Verriest</i> (VNS ¹ , nr. VIII-X, 1894)	196
<i>Dr. Willem de Vreese</i> (VNS ² , III, nr. IV, Nov. 1898)	197
<i>Eenige gedachten over Guido Gezelle</i> (V1. I, Febr. 1903)	209
<i>Replik aan den heer Frans Netscher</i> (V1. I, April 1903)	215
<i>Het Vaderhuis</i> (V1. II, Dec. 1904)	218
<i>Inleiding tot 'Vlaamsche Oogst'</i> (Vlaamsche Oogst, Proza en Poëzie van hedendaagsche Zuid-Nederlandsche schrijvers, bijeengebracht door Ad. Herckenrath, met een voorwoord van August Vermeulen en een historische inleiding door Prosper Van Langendonck. Amsterdam, S.L. van Looy, 1904)	226

Hier volgt de lijst van de enkele opstellen en korte boekbeoordelingen, die we meenden in deze uitgaaf niet te moeten opnemen:

Stemmen uit het Hart, gedichten door Omer Vattez (NDKH, XI, 1888-89, blz. 48 vlgg.).

Een poging op het gebied van den modernen historischen roman: Segher Janssone, geschiedkundig tafereel door Frans Van Cuyck (NDKH, XI, 1888-1889, bz. 565 vlgg.).

Bloemlezing uit Prudens Van Duyse's gedichten tijdens zijn leven verschenen (NDKH, XII, 1889-90, bz. 40 vlgg. en 83 vlgg.).

Losse schetsen uit de letterkundige geschiedenis van onzen tijd, door Pol de Mont. Eerste bundel, Duitschland (ib., bz. 149).

Etude littéraire sur le poète néerlandais Vondel, par l'abbé Camille Looten (ib., bz. 197).

De Kempische Harpe, door Lodewijk Mercelis (ib., bz. 237 vlgg. en 284 vlgg.).

Een Vlaamsch treurspel in verzen (ib., bz. 308 vlgg. Over 'De Dood van Karel den Goede', door Hector Plancquaert).

Land en Volk, geïllustreerd tijdschrift voor de jeugd (NDKH, XIV, 1891-1892, bz. 253).

Kunstcredo, door Dr. Am. de Vos (ib., bz. 507).

Noord en Zuid (Vlaamsch en Vrij, V. nr. van 11 April 1897).

De Waard uit 'De Bloeiende Eglantier', door Lode Baekelmans (V1. I, Febr. 1903, b. 96).

La Poésie flamande (in 'Notre Pays', II, welk tweede deel ook afzonderlijk verschenen is als: 'L'Art et la Vie en Belgique, 1830-1905', Brussel, 1921. De aflevering, die het stuk van Van Langendonck bevatte, verscheen in 1911).